

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПРИСЯЖНЮК Юрій Юрійович

УДК 341.1:620.91 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВИЙ СТАТУС МІЖНАРОДНОГО АГЕНТСТВА
З ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ**

Галузь знань – 29 Міжнародні відносини

Спеціальність 293 – Міжнародне право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Присяжнюк Ю.Ю.

Науковий керівник:
ЛИСИК Володимир Михайлович,
кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2023

АНОТАЦІЯ

Присяжнюк Ю. Ю. Правовий статус Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2023.

Дисертація є першим в українській науці спеціальним комплексним дослідженням правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (далі – IRENA). Аналіз сучасних течій в енергетичній світовій галузі дав змогу зробити підсумок щодо того, що відновлювані джерела енергії (ВДЕ) стали важливим аспектом концепції сталого розвитку, а також важливою складовою енергетичної безпеки країн, яку дисертант запропонував розглядати на регіональному та глобальному рівнях. На основі дослідження вітчизняного законодавства у галузі відновлюваної енергетики вмотивована потреба уніфікації термінів «нетрадиційні джерела енергії», «альтернативні джерела енергії» і «поновлювані джерела енергії» та їх заміни єдиним терміном «ВДЕ», запропоновано авторське визначення останніх. Висловлено пропозицію поглиблення співробітництва України з міжнародними урядовими і міжнародними неурядовими організаціями у галузі відновлюваної енергетики. Зазначено, що галузь відновлюваної енергетики є важливою цариною матеріального виробництва, яка не може самостійно розвиватися в межах ринкового механізму і потребує державної підтримки та чіткості в процесі правового регулювання. Окреслено деякі чинники, які визначають потребу в державному регулюванні відновлюваної енергетики як галузі, у тому числі нездатність ринкових механізмів забезпечити конкурентоспроможність ВДЕ серед традиційних джерел енергії. Розкрито сутність державного регулювання і стимулювання

виробництва та використання ВДЕ, сформульовано його визначення та проведено систематизацію етапів його проведення. Обґрунтовано необхідність запровадження в Україні порядку квотування та пов'язаної з ним системи «зелених» тарифів, зумовлену ефективним інструментом обліку відновлюваної електроенергії та сталого попиту на неї серед населення. Доповнено перелік позитивних елементів правового заохочення виробництва і впровадження ВДЕ, передбачених Законом України «Про альтернативні джерела енергії», процесом фінансових, організаційно-правових, інформаційно-психологічних засобів заохочення. Показано, що потенційними виробниками відновлюваної енергії є суб'єкти підприємницької діяльності, і стимулювання використання ВДЕ потрібно розглядати у контексті як міжнародного так і національного права, яке формує законодавче поле провадження діяльності некомерційних організацій, малого і середнього бізнесу та господарчого забезпечення діяльності негосподарюючих організацій.

Обґрунтовано актуальність пошуку нових альтернативних джерел енергії, зокрема, нетрадиційних, спроможних забезпечити незалежність від паливної енергетики. Зменшити залежність України у галузі енергетики від традиційних паливних ресурсів можна тільки шляхом впровадження альтернативної енергетики, яка використовує як сировину місцеві ресурси (біоенергетика), або інші види енергії, такі як мала гідроенергетика, енергія сонця, енергія вітру. Зауважено, що Європейський Союз має першість у використанні альтернативної енергетики та ВДЕ і є ініціатором створення багатьох організацій та міжнародних механізмів, які інвестують у проекти використання альтернативної енергетики. Серед них – IRENA.

Висвітлено історичні передумови співробітництва України та Європейського Союзу у галузі альтернативної енергетики. Проаналізовано ситуацію з правовим регулюванням альтернативних джерел енергії в Україні та ЄС. Окреслено особливості енергетичних стратегій України та країн –

членів ЄС. Визначено перспективні напрями розвитку правового регулювання співпраці України та ЄС у галузі альтернативної енергетики.

Охарактеризовано сучасний стан міжнародно-правового регулювання відносин щодо відновлюваної енергетики, обґрунтовано потребу в аналізі динаміки формування правил поведінки держав, закріплених у різних джерелах, зокрема тих, що фігурують у ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, і разом значний масив норм, які в міжнародному праві отримали назву «м'якого права». Показано, що у вітчизняній доктрині міжнародного права досить поширеним є погляд, згідно з яким основною базою норм так званого «м'якого права» є рішення міжурядових організацій системи ООН і її органів, насамперед Генеральної Асамблеї ООН, політичні акти регіональних конференцій і організацій, інші міжнародні акти, прийняті державами, міжурядовими організаціями, що мають не юридичний, а морально-політичний характер.

Проаналізовано процес становлення міжнародної нормативної бази в сфері відновлюваної енергетики, який показує, що розвиток міжнародної політики і «м'якого права» в означеній сфері пройшов чотири умовні етапи: становлення загальних принципів співробітництва; упровадження концепції сталого розвитку в міжнародно-правове середовище; визнання енергетики складовою сталого розвитку; започаткування ініціативи ООН «Стала енергетика для всіх». Зауважено, що попри всі зусилля на сьогодні відсоток ВДЕ у світовому енергетичному балансі досить малий. З огляду на це Генеральна Асамблея ООН закликає до забезпечення економічної ефективності та раціонального використання ВДЕ. Зазначено, що в масиві норм міжнародного права, які прямо чи опосередковано стосуються сфери відновлюваної енергетики, переважну частину становить сукупність норм «м'якого права». Показано, що світові держави прагнуть до співпраці у межах спеціалізованих міжнародних організацій, покликаних сприяти впровадженню виробництва ВДЕ, однак рекомендаційний характер цих

міжнародних організацій не сприяє пошуків такої співпраці. Зосереджено увагу на діяльності IRENA. З метою об'єднання міжнародно-правового регулювання відновлюваної енергетики потрібно розробити загальну міжнародно-правову базу у цій галузі з обов'язковим дотриманням правових норм усіх учасників. Відтак, одним із найголовніших завдань, які є сьогодні перед країнами, – це пошук таких джерел енергії, які допомагають скоротити обсяги використання традиційних енергоносіїв та їх імпорту, що ставить ці країни у залежність.

Вирішення питання енергонезалежності є актуальним завданням для України особливо в контексті того що наша держава має науковий, економічний та природний потенціал, який дає можливість ефективно використовувати ВДЕ, передусім енергію вітру, енергію сонця, і виробляти біогаз як енергію для широкого вжитку. Енергетична стратегія України, розрахована на період до 2035 року, повністю відповідає зобов'язанням України перед ЄС в освоєнні ВДЕ, і має за мету довести їх виробництво до 25 % загалом до 2035 року.

Проаналізовано правові акти, які регулюють діяльність міжнародних організацій. У правовій доктрині до них віднесені насамперед міжнародні угоди, основною серед яких є установча угода, а також угоди про штаб-квартиру та угоди стосовно таких спеціальних питань, як привілеї та імунітети, порядок укладення договорів тощо. Зазначено, що важливу групу документів становлять акти внутрішнього права організації, тобто акти, ухвалені самою організацією (рішення її органів), а джерелами міжнародного права слугують звичаї, судові рішення, односторонні акти держав тощо. Наголошено на необхідності доповнити цей перелік джерел міждержавними політичними домовленостями, договорами про співпрацю з міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями та деякими іншими.

Зазначено, що правовий статус і діяльність міжурядових і неурядових міжнародних організацій, у тому числі IRENA, регулюються комплексом

розрізнених міжнародних актів правового і неправового характеру. Багатосторонні договори та конвенції, резолюції міжурядових організацій, а також акти самих міжнародних організацій формують систему норм, покликану регулювати діяльність і правовий статус міжнародних організацій. Юридична природа і правове становище будь-якої міжнародної організації значною мірою визначається її установчим договором, що слугує правовою основою створення і функціонування організації.

Проаналізовано врегулювання статутом міжнародної організації таких питань: права та обов'язки держав-членів, умови та порядок набуття членства, припинення та призупинення членства, структура організації, принципи ухвалення і юридична природа рішень, привілеї та імунітети організації та її членів, положення про штаб-квартиру, засади фінансування діяльності організації та окремих проектів, загальні положення про порядок набуття угодою юридичної сили, а також внесення до неї змін і доповнень, офіційні мови організації та депозитарія.

Показано, що згідно зі статутом, IRENA активно співпрацює з державами з питань упровадження технологій використання відновлюваної енергії та виступає координатором у реалізації проектів, запропонованих і фінансованих членами, за умови наявності в IRENA нематеріальних ресурсів. Для цього IRENA укладає з відповідними державами спеціальні угоди, що стосуються співпраці за проектом. Крім того, на відміну від інших угод з державами, відповідно до статуту, ці угоди не втрачають чинності навіть після припинення членства держави в IRENA. Як записано в статті XV статуту, «вихід члена з IRENA не впливає на його договірні зобов'язання, узяті згідно з пунктом В статті V».

Досліджено внутрішньоорганізаційний механізм, який відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління міжнародними організаціями. Органи, які входять до нього, відповідають за адміністративні, фінансові та політичні аспекти діяльності організацій. Внутрішні органи міжнародних

організацій виконують важливу функцію забезпечення співпраці та координації між державами-членами. Вони створюють майданчики для діалогу, обміну інформацією та дискусій, що сприяють розв'язанню конфліктів, пошуку компромісів та ухваленню спільних рішень. Ці органи допомагають згладжувати розбіжності та об'єднувати різні національні інтереси для досягнення загальних цілей і забезпечення гармонії у міжнародних відносинах. Вони здійснюють координування роботи різних департаментів, комітетів та груп організації, забезпечуючи звітність і контроль за виконанням ухвалених рішень. Вони також проводять моніторинг і оцінювання результативності організації, щоб переконатися, що поставлені цілі досягаються і ресурси використовуються ефективно. Це допомагає забезпечити високу якість роботи міжнародної організації, та підвищити її довіру та авторитет у міжнародній спільноті.

Показано, що структура центральних органів IRENA є досить типовою, вона, як і в багатьох міжнародних організаціях, охоплює три основні органи: вищий, виконавчий та адміністративний. Ці органи, як правило, передбачаються в Статуті і їх прийнято вважати найважливішими й обов'язковими в структурі будь-якої організації. І Статут IRENA тут не став винятком. Структура органів цієї міжнародної організації передбачена в п. А. Ст. VIII, яка йменується «Органи». Вона зокрема передбачає: «Головними органами IRENA цим Статутом установлено: 1) Асамблею; 2) Раду, а також 3) Секретаріат».

IRENA, як і більшість чинних сьогодні міжнародних організацій, володіє міжнародною правосуб'єктністю. Обсяг такої правосуб'єктності загалом ідентичний обсягу правосуб'єктності інших міжнародних організацій, а саме – спеціалізованих установ ООН.

Ключові слова: IRENA, відновлювані джерела енергії, альтернативна енергетика, міжнародне право, Європейський Союз, право ЄС, міжнародні організації, міжурядові організації, урядові організації, наднаціональні

організації, світове господарство, міжнародна правосуб'єктність, внутрішньоорганізаційний механізм Агентства.

SUMMARY

Yuriy Prysiazhniuk. Legal Status of the International Renewable Energy Agency – Qualifying research paper on the rights of the manuscript.

Dissertation for a scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 293 – International Law. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2023.

The dissertation represents the first specialized comprehensive study in Ukrainian science of the legal status of the International Renewable Energy Agency (IRENA). An analysis of current trends in the global energy sector has allowed for the conclusion that renewable energy sources (RES) have become a vital aspect of the concept of sustainable development and an essential component of a country's energy security, which the author suggests should be considered at both regional and global levels. Based on the examination of domestic legislation in the field of renewable energy, the need for the unification of the terms "non-traditional energy sources," "alternative energy sources," and "renewable energy sources," replacing them with the single term "RES," is justified, and the author proposes their definition. Furthermore, the dissertation proposes to deepen Ukraine's cooperation with international governmental and non-governmental organizations in the field of renewable energy. It is noted that the renewable energy sector is a crucial domain of material production that cannot be independently developed within the framework of market mechanisms and requires state support and regulatory clarity. Some factors determining the need for state regulation of renewable energy as an industry are outlined, including the inability of market mechanisms to ensure the competitiveness of RES among traditional energy sources.

The essence of state regulation and stimulation of RES production and usage is elucidated, and its definition and stages are systematized. The necessity of implementing a quota system and the associated "green" tariff system in Ukraine is substantiated as an effective tool for accounting for renewable electricity and ensuring a sustainable demand for it among the population. The list of positive elements of legal incentives for the production and implementation of RES, envisaged by the Law of Ukraine "On Alternative Energy Sources," is supplemented with financial, organizational-legal, and informational-psychological means of encouragement. The dissertation demonstrates that potential producers of renewable energy are subjects of entrepreneurial activity, and the promotion of RES usage should be considered within the context of both international and national law, which shapes the legislative framework for the activities of non-profit organizations, small and medium-sized businesses, and the economic support of non-profit organizations.

The relevance of searching for new alternative energy sources, particularly non-traditional ones capable of ensuring independence from fossil fuels, is substantiated. Implementing alternative energy is the only viable solution to reduce Ukraine's dependency on traditional fuel resources in the energy sector. This alternative energy can utilize local resources such as bioenergy or other forms of energy like small hydroelectric power, solar energy, and wind energy. It is noted that the European Union takes the lead in using alternative energy and renewable energy sources (RES) and is the initiator of creating many organizations and international mechanisms that invest in alternative energy projects, including IRENA.

The historical background of cooperation between Ukraine and the European Union in the field of alternative energy is highlighted. The legal regulation of alternative energy sources in Ukraine and the EU is analyzed. The peculiarities of the energy strategies of Ukraine and EU member states are outlined. Promising

directions for developing legal regulation in the cooperation between Ukraine and the EU in the field of alternative energy are identified.

The current state of international legal regulation of relations related to renewable energy is characterized by the need for an analysis of the dynamics of the formation of rules of conduct for states, enshrined in various sources, including those mentioned in Article 38 of the Statute of the International Court of Justice of the United Nations, and a significant body of norms referred to as "soft law" in international law is justified. It is shown that in the domestic doctrine of international law, it is quite common to view the primary basis for norms of so-called "soft law" as decisions of intergovernmental organizations within the UN system and its departments, primarily the United Nations General Assembly, as well as political acts of regional conferences and organizations, and other international acts adopted by states and intergovernmental organizations that have a moral and political character rather than a legal one.

The analysis of the process of establishing an international regulatory framework in the field of renewable energy shows that the development of international policy and "soft law" in this area has gone through four conditional stages: the formation of general cooperation principles, the introduction of the concept of sustainable development into the international legal environment, the recognition of energy as a component of sustainable development, and the initiation of the UN's "Sustainable Energy for All" initiative. It is noted that despite all efforts, the percentage of renewable energy sources (RES) in the global energy balance remains relatively small. Therefore, the United Nations General Assembly calls for ensuring RES's economic efficiency and rational use. It is mentioned that within the body of norms of international law, it is directly or indirectly related to the field of renewable energy. The majority consists of a set of "soft law" norms. It is shown that world states seek cooperation within specialized international organizations to promote the implementation of RES production. However, the recommendatory nature of these international organizations does not facilitate such

cooperation. Attention is focused on the activities of IRENA. To unify international legal regulation of renewable energy, a common global legal framework in this field needs to be developed, with mandatory adherence to legal norms by all participants. Therefore, one of the most significant tasks for countries today is to search for energy sources that help reduce the use of traditional energy carriers and their import, which makes these countries independent.

Addressing the issue of energy independence is a relevant task for Ukraine, especially in the context of the country's scientific, economic, and natural potential, which enables the effective use of RES, particularly wind energy, solar energy, and the production of biogas as a widely applicable energy source. Ukraine's energy strategy for up to 2035 aligns with its commitments to the EU in developing RES and aims to increase its production to 25% by 2035.

The legal acts regulating the activities of international organizations have been analyzed. In legal doctrine, these acts primarily include international agreements, with the founding agreement being the most important, along with agreements regarding headquarters and agreements concerning special issues such as privileges and immunities, the procedure for concluding treaties, and so on. It is noted that a significant group of documents consists of acts of the organization's internal law, which are adopted by the organization itself (decisions of its organs), and customary international law, court decisions, unilateral acts of states, etc., serve as sources of international law. Emphasis is placed on the need to supplement this list with intergovernmental political agreements, cooperation agreements with international and non-governmental organizations, and others.

It is mentioned that the legal status and activities of intergovernmental and non-governmental international organizations, including IRENA, are regulated by a complex of diverse international acts of legal and non-legal nature. Multilateral treaties and conventions, resolutions of intergovernmental organizations, and acts of international organizations constitute a system of norms intended to regulate the activities and legal status of international organizations. The legal nature and legal

status of any international organization are significantly determined by its founding agreement, which serves as the legal basis for its establishment and functioning.

The regulation by the statute of an international organization of such matters as the rights and obligations of member states, conditions and procedure for acquiring membership, termination and suspension of membership, the organization's structure, principles for decision-making and the legal nature of decisions, privileges and immunities of the organization and its members, provisions regarding the headquarters, principles of funding organization's activities and specific projects, general provisions on the entry into force of agreements and their amendments, official languages of the organization, and the depository are analyzed.

It is shown that according to its statute, IRENA actively cooperates with states in implementing renewable energy technology and acts as a coordinator in the realization of projects proposed and financed by its members, provided that IRENA has the necessary non-material resources. For this purpose, IRENA concludes special agreements with the respective states concerning project cooperation. Furthermore, unlike other agreements with states, according to the statute, these agreements do not lose their effect even after a state's membership in IRENA is terminated. As stated in Article XV of the statute, "the withdrawal of a Member from IRENA shall not affect its contractual obligations entered into according to paragraph B of Article V."

The internal organizational mechanism, which plays a crucial role in ensuring effective management of international organizations, has been examined. The departments that constitute this mechanism are responsible for the administrative, financial, and political aspects of the organizations' activities. The internal departments of international organizations serve an essential function in facilitating cooperation and coordination among member states. They create platforms for dialogue, information exchange, and discussions, contributing to conflict resolution, compromise-seeking, and the adoption of everyday decisions.

These departments help to reconcile differences and unite diverse national interests to achieve common goals and promote harmony in international relations. They coordinate the work of various departments, committees, and groups within the organization, ensuring accountability and oversight of implementing adopted decisions. They also monitor and assess the organization's performance to ensure that goals are achieved, and resources are used efficiently. This helps to maintain the high quality of an international organization's work and enhances its trust and authority in the international community.

It is shown that the structure of the central organs of IRENA is quite typical, encompassing three main departments: the assembly, council, and administrative departments. These departments are usually stipulated in the Statute and are considered the most essential and mandatory components of the structure of any organization. The IRENA Statute is no exception in this regard. Article A of Section VIII provides the structure of this international organisation's organs. It specifically includes: "The principal departments of IRENA established by this Statute shall be: 1) the Assembly; 2) the Council; and 3) the Secretariat."

Like most currently active international organizations, IRENA possesses an international legal personality. The scope of such legal personality is generally identical to that of other international organizations, namely, specialized agencies of the United Nations.

Keywords: IRENA, renewable energy sources, alternative energy, international law, European Union, EU law, international organizations, intergovernmental organizations, government organizations, supranational organizations, world economy, international legal personality, internal organizational mechanism of the Agency.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України:

1. Присяжнюк Ю. Міжнародно-правове регулювання співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики. *Університетські наукові записки*. 2022. № 3. С. 67–78.
2. Присяжнюк Ю. Ю. Адміністративні методи та періоди співпраці України з Європейським Союзом у галузі альтернативної енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне видання УжНУ*. Ужгород, 2023. № 2. С. 460–465. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/06/82.pdf>
3. Присяжнюк Ю. Правова діяльність міжнародного агентства з поновлюваної енергетики. *Науковий вісник УжНУ. Серія “Право”*. Вип. 76(2). 2023. С. 251–256.
4. Присяжнюк Ю., Лисик В. Правовий статус Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2018. Вип. 45. С. 219–222.

Статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях інших держав:

5. Prysiazhniuk Y. Legal Basis and Stages of Ukraine’s Cooperation with the EU in the Field of Alternative Energy (text: eng). *International Relations Review*. 2019. № 6. P. 140–153.
6. Prysiazhniuk Y. Prospective Directions for the Development of Cooperation Between Ukraine and the EU in the Field of Alternative Energy (text: ua). *Global Studies Review*. 2020. № 4. P. 132–139.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Присяжнюк Ю. Ю. Нормативно-правова база інтеграції України з ЄС. *Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації* : матеріали

III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (17–18 лютого 2012 р.) Том 1. Дніпропетровськ, 2012. С. 154–155. (заочна участь).

2. Присяжнюк Ю. Співпраця України з міжнародними організаціями. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України* : матеріали Шостої Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (7 грудня 2012 р.) Чернівці, 2012. С. 309–311. (очна участь, усна доповідь).

3. Prysiazhniuk Y. NATO-Ukraine Cooperation: a Win-Win Situation. *NATO in a Changing Global Security Environment*, Reading Materials Autumn Academy (3–4 October 2013). Lviv, Ukraine, 2013. P. 94–96. (очна участь)

4. Присяжнюк Ю. Ю. Правовий статус міжнародних неурядових організацій. *Наукові дослідження в XXI столітті: теорія і практика (SRTP 2016)* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (21 листопада 2016 р.). Тернопіль, 2016. С. 66–67. (заочна участь).

5. Prysiazhniuk Y. Energy Independence of Ukraine in Implementation of Renewable Energy Sources after Ratification of the Statute of the International Renewable Energy Agency (IRENA), Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Stability in an Unstable World*”. (22 March, 2019). Lviv, 2019. P. 169–173 (очна участь, усна доповідь).

6. Prisyajnyuk Y. Purpose, Functions and Legal Status of Agency From Renewable Energy. “*The 10th Anniversary of the Eastern Partnership: Lessons Learnt, Current Challenges and Future Perspectives*”: Conference Proceedings. (7 June 2019). Ukrainian Association of Professors and Researchers of European Integration. Kyiv, 2019. P. 145–148. (очна участь усна доповідь).

7. Prysiazhniuk Y. Methods and Tools for the Use of Alternative Energy in the European Union and Ukraine, Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Virtual Reality of Modern World:*

Possibilities and Threats” (17 June 2019). Olsztyn, 2019. P. 83–88. (очна участь усна доповідь).

8. Prysiazhniuk Y. Етапи становлення співробітництва у галузі альтернативної енергетики України та ЄС. Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Current Visions and Global Words*”. (25 September 2020). Lviv–Olsztyn, 2020, P. 115–118. (очна участь усна доповідь).

9. Присяжнюк Ю. Застосування каналів комунікації, для лобювання підтримки альтернативної енергетики. Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*International Solidarity in a Post-Truth World*” (15 December 2020). Lviv–Olsztyn, 2020. P. 148–151. (очна участь усна доповідь).

10. Присяжнюк Ю. Інформаційна діяльність міжнародного агентства з поновлюваних джерел енергії (IRENA) у забезпеченні безпеки людства. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (7–8 жовтня 2020 р.). Львів, 2020. С. 112–115. (очна участь усна доповідь).

11. Присяжнюк Ю. Правове регулювання безпекової політики України в енергетичній сфері. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (13–14 травня 2021 р.) Львів, 2021. С. 102–105. (очна участь усна доповідь).

12. Присяжнюк Ю. Відновлювана енергетика – складова національної безпеки України. *Криза сучасної системи безпеки: нова карта геополітичних протистоянь* : матеріали міжнародної наукової конференції. (16 квітня 2021 р.). Львів, 2021. С. 105–108. (очна участь усна доповідь).

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ.....	29
1.1. Методологічна основа та історичні передумови дослідження міжнародного співробітництва у сфері відновлювальних джерел енергії	29
1.2. Поняття відновлювальних джерел енергії в міжнародних правових актах	59
1.3. IRENA як інституційна основа правового регулювання впровадження та використання відновлювальних джерел енергії	69
Висновок до розділу 1	84
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА IRENA	87
2.1. Юридичні підстави діяльності IRENA	87
2.2. Членство в IRENA	94
2.3 Міжнародна правосуб'єктність IRENA	107
Висновок до розділу 2	124
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ IRENA	126
3.1. Внутрішньоорганізаційний механізм IRENA	126
3.2. Співробітництво IRENA з іншими суб'єктами міжнародного права	141
Висновок до розділу 3	164
ВИСНОВКИ	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	171
ДОДАТКИ	217

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АДФР – Абудабійський фонд розвитку
- ВДЕ – відновлювані джерела енергії
- ВМО – Всесвітня метеорологічна організація
- ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
- ВЕС – вітрові електростанції
- ГА ООН – Генеральна Асамблея ООН
- ГЕС – гідроелектростанція
- ГЕФ – Глобальний екологічний фонд
- ЄврАзЕС – Євразійське економічне співтовариство
- ДЕСВ ООН – Десятиліття стійкої енергетики ООН
- ЄС – Європейський Союз
- ІЕА – Міжнародна енергетична агенція
- ІКАО – Міжнародна організація цивільної авіації
- ІМО – Міжнародна морська організація
- ІРЕЕС – Міжнародне партнерство для співпраці у сфері енергоефективності
- IRENA, Агентство – Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії
- ІТЕР – Міжнародний термоядерний експериментальний реактор
- МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
- МЕА – Міжнародне енергетичне агентство
- МЕХ – Міжнародна Енергетична Хартія
- НКРЕКП – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
- ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
- ООН – Організація Об'єднаних Націй

ВСТУП

Сучасний світ переживає енергетичну трансформацію безпрецедентного масштабу, орієнтовану на використання відновлювальних джерел енергії як стратегічного відповідального рішення на глобальному рівні. Ця трансформація важлива не лише з погляду забезпечення енергетичної безпеки та зменшення екологічного впливу виробництва енергії, але й у контексті важливих глобальних викликів, таких як зміна клімату та геополітична стабільність.

Одним із ключових аспектів цієї трансформації є необхідність подолання глобальної залежності від традиційних вуглеводнів, таких як нафта та природний газ, які, з одного боку, є нестабільними джерелами, а з іншого – призводять до значних викидів парникових газів та екологічного забруднення. Поширення відновлювальних джерел енергії стає ключовим рішенням для забезпечення сталого розвитку та зниження зміни клімату, що потребує широкого впровадження відновлювальних джерел енергії у всіх сферах суспільства.

У цьому контексті Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії (IRENA) відіграє важливу та ключову роль у координації міжнародного співробітництва у сфері використання відновлювальних джерел енергії. IRENA була створена з метою розвитку та поширення відновлювальних джерел енергії в усьому світі, сприяння співпраці між країнами та фасилітування наукового і технологічного обміну у сфері відновлювальних джерел енергії. У контексті енергетичної трансформації, зумовленої відновлювальними джерелами енергії, IRENA стає стратегічно важливою структурою для розробки та впровадження політик та ініціатив, спрямованих на забезпечення сталого, ефективного та екологічно безпечного виробництва енергії. Враховуючи міжнародний статус і завдання IRENA, тема її правового статусу стає надзвичайно актуальною, оскільки вона

впливає на її здатність виконувати свої функції та співпрацювати з країнами-членами в досягненні спільних цілей стосовно відновлювальних джерел енергії та зменшення викидів парникових газів.

Зважаючи на сказане, світове науково-технічне товариство веде постійний пошук шляхів ефективного використання поновлювальної енергії, в тому числі енергії вітру, сонця, біомаси та інших. Напрямок використання такої енергії отримав загальноприйнятий термін – «поновлювальна та альтернативна енергетика». Головна перевага поновлювальної та альтернативної енергетики – невичерпність та відносна екологічна чистота.

Успіх міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики залежить від ефективності організаційно-правового механізму. Вивчення особливостей міжнародно-правового співробітництва в енергетичній сфері та його результатів має важливе значення як для сучасного міжнародного права, оскільки дає можливість оцінити ефективність взаємодії різних учасників міжнародних відносин щодо виробництва, розподілу, зберігання, транспортування і споживання відновлюваних джерел енергії, так і для вдосконалення національного законодавства. Спеціалізовані міжнародні організації не тільки формують сприятливі умови для розв'язання окреслених проблем та досягнення конкретних цілей, а й забезпечують однорідність, стабільність та узгодженість кооперації зусиль держав та інших міжнародних акторів у відповідній сфері.

Актуальність дослідження визначається такими чинниками: по-перше, діяльність міжнародних організацій (міжурядових та неурядових) у сфері відновлювальної енергетики вимагає спеціальних досліджень, які б не тільки розкрили особливості їх юридичної природи та правового положення, але й зосередилися на проблемах участі у них України; по-друге, важливою є подальша імплементація в Україні норм, вироблених міжнародною спільнотою в сфері відновлювальних джерел енергії; по-третє, інтеграція України до ЄС, одним із пріоритетних напрямів діяльності якого є співпраця

з енергетичних та екологічних питань, вимагає узгодження національного законодавства України у відповідність до *acquis* ЄС, що підтверджується положеннями Угоди про асоціацію (ст. 337, 338, 341, 360–362 та ін.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках планових наукових досліджень кафедри міжнародного права Львівського національного університету ім. Івана Франка в контексті теми «Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку» на 2012–2017 роки (номер державної реєстрації 0113U00870) та теми «Україна в сучасних міжнародно-правових відносинах» на 2017–2021 роки (номер державної реєстрації 0117U001397).

Ступінь дослідження теми. В Українській міжнародно-правовій науці питання міжнародно-правового статусу Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії у сфері відновлюваної енергетики висвітлено у працях Я. С. Бенедик, С. Д. Білоцького, О. Л. Волошина, М. О. Герасименко, А. П. Гетьмана, Р. Р. Дубаса, Г. М. Калетніка, Н. В. Камінської, А. О. Кориневича, О. Б. Кишко-Єрлі, М. М. Кузьміної, М. М. Микієвича, Р. А. Петрова, О. О. Прутської, Б. С. Серебреннікова, О. Я. Трагнюк, О. М. Шпакович, М. В. Чіпко та ін. Однак у цих роботах розглянуто загальні аспекти міжнародно-правового регулювання та організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва у галузі використання відновлюваної енергетики і не досліджено питання міжнародно-правового статусу Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії.

Різні аспекти досліджуваної тематики зарубіжних учених висвітлено у працях Д. Боданськи (D. Bodansky), А. Бредбрука (A. J. Bradbrook), С. Брюса (S. Bruce), Т. Вальде (T. W. Wälde), Т. Ван де Граафа (T. Van de Graaf), М. Вілсон (M. Wilson), Дж. Гардам (J. Gardam), І. Дель Гайо (I. Del Guayo), Т. Р. Карл (T. R. Karl), К. Конки (K. Conca), Р. Лістер (R. Lyster), Р. Л. Оттінгера (R. L. Ottinger), Г. Райта (G. Wright), К. Реджвелл

(C. Redgwell), Р. Рікрофт (R. Rycroft), М. Роггенкамп (M. M. Roggenkamp), С. Соломон (S. Solomon), К. Е. Тренберт (K. E. Trenberth), К. Талуса (K. Talus), Е. Флоріні (A. Florini) та інших. Слід відзначити значні здобутки у цій галузі А. Бредбрука (A. Bradbrook), шотландського науковця з університету Данді, де досліджують міжнародно-правові аспекти з права в енергетичній галузі, зокрема й у відновлюваній енергетиці.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення міжнародно-правового статусу Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії, а також імплементації норм міжнародного права та права ЄС щодо відновлюваних джерел енергії у національне законодавство України.

Відповідно до визначеної мети дослідження в дисертації зосереджено увагу на таких основних завданнях:

- визначити основні етапи еволюції і розвитку міжнародно-правового регулювання використання відновлювальних джерел енергії;
- розкрити роль Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії як інституційної основи міжнародно-правового регулювання використання відновлювальних джерел енергії;
- визначити юридичні підстави діяльності Міжнародного агентства з відновлювальних джерел та проаналізувати їх юридичну природу;
- виявити особливості правовідносин щодо регулювання членства в Міжнародному агентстві з відновлювальних джерел ;
- проаналізувати правосуб'єктність Міжнародного агентства з відновлювальних джерел у контексті сучасних поглядів на міжнародну правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій;
- розкрити основні форми співпраці Міжнародного агентства з відновлювальних джерел з державами-членами та іншими державами;

– охарактеризувати правовідносини Міжнародного агентства з відновлювальних джерел з іншими суб'єктами міжнародного права, перш за все іншими міжнародними організаціями, зокрема ЄС;

Об'єктом дослідження є комплекс міжнародно-правових відносин, які виникають у процесі реалізації правових норм, що регламентують місце Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії в міжнародному праві, а також його статус.

Предметом є сукупність норм міжнародного права, які визначають правовий статус Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовано загальні та спеціальні методи наукового пізнання.

Серед загальних методів у дисертаційному дослідженні використано діалектичний, формально-логічний, історично-правничий та системно-структурний методи. Застосування діалектичного методу як основи наукового аналізу дало змогу всебічно, з урахуванням усіх дисциплін такого зору висвітлити різні аспекти нормативного регулювання міжнародної співпраці держав у галузі відновлюваної енергетики. Формально-логічний метод використовувався для визначення понять окремих правових норм та положень. Історично-правничий метод допоміг простежити еволюцію правничих засад міжнародної співпраці держав на загальному та регіональному рівнях у цій галузі. Системно-структурний метод дав змогу визначити роль і місце міжнародної співпраці у галузі відновлюваної енергетики у класифікації сучасного міжнародного права.

У дисертації використано також такі спеціальні методи правничої науки, як порівняльно-правничий – для порівняння нормативного змісту положень міжнародних договорів (загальних і регіональних), національного законодавства зарубіжних країн у галузі відновлюваної енергетики та дослідження стану імплементації норм міжнародного права до чинного національного законодавства з урахуванням зобов'язань України перед

міжнародним співтовариством у галузі відновлюваної енергетики. Метод прогнозування допомагає виокремити тенденції розвитку міжнародно-правової співпраці держав у галузі відновлюваної енергетики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в Україні комплексним дисертаційним дослідженням міжнародно-правового статусу IRENA.

Наукову новизну роботи характеризують такі основні результати дослідження:

вперше:

– доведено доцільність розглядати Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії, як інституційну основу співробітництва в сфері відновлювальних джерел енергії;

– представлено авторську періодизацію становлення співробітництва в сфері відновлювальних джерел енергії, зокрема виокремлено три етапи такого співробітництва: 1) зародження співробітництва (від закінчення Другої світової війни та заснування ООН і до виникнення перших природоохоронних організацій); 2) становлення – приймаються основні міжнародно-правові акти в цій сфері (від середини 60-х років ХХ століття і до початку 2000-х); 3) інституалізація відносин у сфері відновлювальної енергетики (починаючи з 2000-х років і до сьогодні);

– з'ясовано, що розвиток міжнародно-правового регулювання сфери відновлювальних джерел енергії фактично до появи Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії відбувався не шляхом розвитку (виокремлення) окремого інституту, а опосередковувався розвитком норм міжнародного права навколишнього середовища.

Удосконалено:

– тезу про специфічний характер взаємовідносин держав-членів, у тому числі й України, з Міжнародним агентством з відновлювальних джерел

енергії, зокрема щодо обов'язку співпрацювати з Агентством після припинення членства до завершення проєктів;

– положення про форми припинення членства в міжнародних організаціях, зокрема про те, що у деяких випадках призупинення членства може розглядатися як одна з форм його припинення.

Набули подальшого розвитку:

– положення про членство в міжнародних організаціях, а саме про види членства та можливість набувати членство в міжнародних міжурядових організаціях іншими міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями ;

– положення щодо особливостей правосуб'єктності Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, зокрема особливості привілеїв та імунітетів і договірної правоздатності;

– висновки щодо юридичних підстав діяльності Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії: як спеціальних, так і загальних міжнародно-правових документів та їх класифікації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що викладені у дисертації теоретичні положення й сформульовані в наслідок дослідження висновки можуть бути використані:

– у дослідницькій і науковій галузях – для проведення подальших наукових досліджень з питань міжнародно-правової співпраці щодо відновлюваних джерел енергії;

– у нормотворчій роботі – для розроблення нормативно-правових актів і вдосконалення законодавства України в силу імплементації міжнародно-правових норм та їх пристосування до законодавства Європейського Союзу у галузі використання відновлюваної енергетики;

– у науковому і навчальному процесі – під час написання підручників і навчально-методичних посібників, підготовки лекційних курсів з викладання міжнародного права, міжнародного енергетичного права тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертант є автором вісімнадцяти наукових публікацій, серед яких одна стаття, написана у співавторстві із В. Лисиком. Особистий внесок автора 75 %.

Апробація результатів дослідження. Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження обговорювалися і доповідалися на засіданнях кафедри міжнародного права і звітній науковій конференції факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка. Отримані у процесі дослідження узагальнення, висновки та пропозиції представлено на таких науково-практичних конференціях: «Криза сучасної системи безпеки: нова карта геополітичних протистоянь» (Львів, 16 квітня 2021 року); «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки» (Львів, 13–14 травня 2021 року); “Current Visions and Global Words” (Lviv–Olsztyn, 25 вересня 2020 року); “International Solidarity in a Post-Truth World” (Lviv–Olsztyn, 15 грудня 2020 року); «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки» (Львів, 7–8 жовтня 2020 року); “The 10th Anniversary of the Eastern Partnership: Lessons Learnt, Current Challenges and Future Perspectives” (Київ, 7 червня 2019 року); “Virtual Reality of Modern World: Possibilities and Threats” (Olsztyn, 17 червня 2019 року); “Stability in an Unstable World” (Львів, 22 березня 2019 року); «Наукові дослідження в XXI столітті: теорія і практика (SRTP 2016)» (Тернопіль, 21 листопада 2016 року); «Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (Дніпропетровськ, 17–18 лютого 2012 року); “NATO in a Changing Global Security Environment” (Львів, 3-4 жовтня 2013 року); «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (Чернівці, 7 грудня 2012 року).

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять міжнародно-правничі акти, міжнародно-правничі звичаї, установчі договори міжнародних фінансових організацій, рішення міжнародних економічних організацій тощо.

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення у 6 статтях, з яких 4 опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, та 2 статтях у зарубіжних періодичних виданнях, а також у 12 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура роботи визначена проблемою дослідження, його метою, предметом і завданнями. Дисертація складається зі вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, які охоплюють 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури і додатка. Загальний обсяг роботи становить 220 сторінок, із них 46 сторінок – список використаних джерел, який складається з 421 найменування.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

1.1. Методологічна основа та історичні передумови дослідження міжнародного співробітництва у сфері відновлювальних джерел енергії

Наукова обґрунтованість, достовірність і повнота сформульованих висновків та інших отриманих результатів будь-якої наукової праці значною мірою залежать від правильного вибору і використання методів, відповідних методологічних підходів і принципів наукового дослідження. Саме тому, прагнучи зробити це дисертаційне дослідження максимально науково обґрунтованим, почнемо з розкриття методів дослідження правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, його природи та правового положення, а також місця у механізмі правового регулювання впровадження та використання відновлювальних джерел енергії.

Зауважимо, що безпосередньо методи дослідження вивчали багато вчених, зокрема Б.В. Бабін, В.П. Базов, О.М. Балинська, О.О. Бандура, О.В. Батанов, Ю.М. Бисага, С. В. Бобровник, В.В. Букач, О.І. Гвоздік, В.А. Василенко, Л. М. Дешко, В.О. Демиденко, Т. О. Дідич, Н. М. Душек, О.В. Задорожній, М. С. Кельман, І.М. Кондратьєв, Т.Р. Короткий, М.В. Костицький, Ю.О. Кунєв, О. В. Крушельницька, М.О. Медведєва, О. О. Мережко, Л.Р. Наливайко, М.П. Недюха, Н.Р. Нижник, А.Ю. Олійник, В.М. Павліченко, С.А. Петренко, Г.М. Петрова, П.М. Рабінович, Є.П. Семенюк, Ю.С. Симон, О.В. Скрипнюк, С.С. Сливка, А. В. Сурилов, Т.І. Тарахонич, Л.Д. Тимченко, О. Д. Тихомиров, В.Л. Федоренко,

Н.К. Шаптала, Р.М. Шевчук, Ю. С. Шемшученко, О.М. Шпакович, В.А. Яценко та інші.

Методологічна основа дослідження правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, безумовно, є багатоаспектною і міждисциплінарною, спрямованн на отримання максимально об'єктивної характеристики предмету даної дисертаційної роботи. Це зумовлено і складовими елементами, що утворюють таке поняття як правовий статус Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, наявністю різноманітних підходів до їх вивчення.

Розгляд даної методології, на нашу думку, передбачає необхідність з'ясування у загальних рисах співвідношення категорій «підхід» і «метод», адже в існуючій науковій літературі з цього питання немає однозначних і вичерпних відповідей. Більше того, ще як підкреслює Е. П. Семенюк [161, с. 109], цього питання тривалий час спеціально ніхто не розглядав і не ставив, і вживання обох понять (досить широке) складалось стихійно, на основі інтуїтивного розуміння кожним окремим автором сутності проблеми.

У філософській літературі метод визначається як «... систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів [187, с. 373]. Тобто йдеться про метод як комплекс конкретних значних і практичних прийомів і формальностей, спрямованих на вирішення окремих завдань дослідження.

Також слід зауважити про поширені декілька класифікацій методів наукового пізнання. Найвдалішою, на наше переконання, є класифікація, в якій окреслено три групи методів:

- 1) філософські,
- 2) загальнонаукові,
- 3) конкретно-наукові (спеціальні).

Зокрема, філософські методи є науковими методами, для яких характерні спільний і єдиний спосіб пізнання предметів і явищ дійсності, розкриття місця і ролі суб'єкта пізнання. Вони є необхідними і значущими фактично впродовж усіх етапів наукового дослідження.

Водночас, загальнонаукові методи передбачають використання прийомів і засобів, що напрацьовані старанням багаторічної праці вчених і властиві щонайменше у двох різних за об'єктом вивчення науках. Йдеться, наприклад, про аналіз, синтез, експеримент, спостереження, порівняння, системний, абстрактно-логічний та ін.).

Зрештою, конкретно-наукові або спеціальні методи – це ті прийоми, способи і засоби, що застосовуються у вузькому сегменті однієї науки. На них ми зупинимось згодом.

Варто акцентувати, що фактично усі методи є взаємопов'язані, взаємопроникнені і рідко коли зустрічаються у чистому вигляді. А вибір засобів дослідження аргументується поставленими завданнями і метою, визначеним предметом і об'єктом дослідження, а також фактичним матеріалом. Таким чином, можна погодитись із сучасними дослідниками у тому, що комплекс вибраних прийомів методів і підходів формує складну упорядковану систему, яка визначає у певній послідовності їх застосування з емпіричними та теоретичними матеріалами [189, с. 41].

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що належна розробка методичного інструментарію, необхідного для здійснення наукового пізнання, є винятково важливим для відповідного і повного визначення об'єкта пізнання [79, с. 118]. З огляду на мету і предмет нашого дослідження, доречною є авторська позиція Ю. Бисаги і Л. Дешко щодо шляхів підбору методів, які базуються на методології права і міжнародного права, зокрема як конкретної юридичної науки, в рамках якої здійснюється наукове дослідження [5, с. 18-21].

Саме тому методологічна основа вивчення і розкриття правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, повинна забезпечити його пізнання, з урахуванням критичного переосмислення наявних у науці міжнародного права знань та навичок, потребою появи нових категорій і їх формулювань тощо.

За дієвим призначенням методологія надає можливість у майбутньому застосувати навички і способи здобуття нових наукових знань, що відображають динаміку у явищах та процесах; передбачає своєрідний шлях, на якому досягається мета наукового дослідження; забезпечує різноманітний процес отримання наукової інформації у процесі вивчення явищ дослідження; сприяє в отриманні нової наукової інформації та занесення її до бази даних наукової теорії; забезпечує систематизацію, уточнення термінів, збагачення понять у науці; створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, та логіко-аналітичному інструментарії наукового пізнання [34, с. 117].

Згідно з академічним тлумачним словником української мови методологія (в широкому розумінні) – це сукупність методів дослідження, які використовуються в будь-якій науці відповідно до об'єкта її пізнання [1]. Також методологія розглядається як філософське вчення про методи пізнання та практику або перетворення дійсності [15, с. 691–692]. О.В. Крушельницька під методологією розуміє вчення філософії про методи пізнання і перетворення дійсності, з використанням світоглядних принципів у процесі пізнання й практики [75, с. 64].

Деякі вчені зауважують, що термін «методологія» може бути окресленим як в гносеологічному, так і онтологічному напрямах. Наприклад, у гносеології методологію розглядають як науку про методологічні прийоми, принципи, способи, засоби, методи наукового пізнання, що використовуються в юриспруденції. Таке розуміння повністю узгоджується з усталеними у теорії права, у міжнародному праві позиціями стосовно

методології дослідження [109, с. 64]. В онтології методологія представлена як система методологічних прийомів, принципів, методів, способів, засобів наукового пізнання, яку використовують для отримання даних у процесі дослідження у міжнародному права так і права загалом у контексті завдань юридичної практики [109, с. 22-23].

П.М. Рабінович, розглядаючи методологію юридичної науки зазначає, що «... це система філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичного, ідеалістичного, діалектичного, метафізичного), методів (загальнонаукових, групових і спеціальних) та засобів науково-юридичного дослідження (емпіричних і теоретичних), а також вчення про їх використання в пізнанні державно-правових закономірностей» [145, с. 215]. На думку О.В. Сурілова, методологія, як процес пізнання є не тільки відображенням методів, а й їхнім модернізованим змістом, наповненим новими знаннями. Вона є їх сутністю їх творцем [178].

Спираючись на вищесказане, можна дійти висновку, що головним елементом методології є метод пізнання. При цьому метод (від грец. *metodos*) означає як «шлях до чогось», шлях пізнання, шлях дослідження, теорія, вчення, здійснення певної діяльності, свідомий спосіб досягнення результату, вирішення конкретних завдань.

У «Словнику української мови» спостерігаємо неоднозначне трактування поняття метод, а саме як: 1) спосіб наукового пізнання явищ природи та суспільного життя; 2) система прийомів, що використовується в якій-небудь галузі (виробництві, науці тощо) [165, с. 692].

У свою чергу, С.Д. Гусарєв й О.Д. Тихомиров у структурі методології правознавства виділяють такі взаємозалежні між собою головні складові: комплекс наукових методів пізнання, теоретичних принципів і підходів; теоретичні положення юридичної науки, (сукупність категорій і понять, структуру й типологію тощо); методика і техніка пізнавальної діяльності [27, с. 66].

У розвиток даної позиції аналізуючи одну із складових методології, М.В. Костицький з-поміж головних методологічних принципів виокремлює наступні: історизм або розвиток, причинність або детермінізм, системність, об'єктивність, єдність свідомості особи і діяльності [73, с. 15]. Усі ці принципи характерні і для міжнародного права, досліджень міжнародно-правових явищ і процесів.

На наш погляд, важливе значення для здійснення дослідження правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії має принцип системності, завдяки якому більшість явищ розглядаються як взаємопов'язані системи. Остання категорія у словнику сучасної української мови» означає: «...4) сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; ... 6) будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин» [165, с. 726].

Саме поняття «система» різнобічне, відіграє важливу роль у сучасній філософії, процесах пізнання різних явищ і процесів, міжнародній і національній правотворчій і правозастосовній діяльності. Тому принцип системності є базою вивчення сутності й загальних рис системного знання, його категоріально-понятійного апарату, процесу змін системних ідей та аналізу системних закономірностей різних сфер об'єктивної дійсності. Сучасна філософія науки, виходячи з ідеї Л. фон Берталанфі, подає системність як особливий тип методології, що використовує у своїй концептуально-теоретичній структурі такі фундаментальні поняття: цілісність, елемент, ставлення, ієрархія та інші. Система визначається як цілісне формування, що являє собою упорядкований комплекс елементів, чітко організованих, змістовно і структурно пов'язаних між собою. На противагу від безсистемних утворень з їхніми випадковими зв'язками, системи втілені у ланку суттєвих, закономірних зв'язків і відносин, які мають досить чітку ієрархію, субординацію систем нижчого порядку системам

вищого порядку. Характерним для систем є не тільки впорядкованість внутрішньої організаційної структури, а й об'єднання взаємопов'язаних властивостей [407, с. 30–54].

Отже, Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії не є виключенням і його внутрішньоорганізаційна структура тісно переплетена з іншими міжнародними організаціями. Так само принцип системності, на наше переконання, є домінуючим у процесі пізнання природи, сутності, функціонального призначення, суб'єктних та інших характеристик агенства.

Разом з принципами наукового пізнання важливу роль у методології наукового дослідження має методологічний підхід. Т.І. Тарахонич у своїй науковій праці стверджує що, наукову позицію дослідника формують філософсько-світоглядні підходи, які забезпечують фундаментальне оцінювання певних явищ і процесів, скеровують дослідження на отримання певного результату. Як зазначає науковець, яка досліджує проблему правового регулювання, основні пізнавальні категорії філософії права, такі як абстрактне й конкретне, сутність і явище, форма і зміст, структура і елементи, окреме й загальне, дають підстави всесторонньо охарактеризувати правове регулювання і зробити науково обґрунтовані висновки щодо розуміння їхньої сутності і змісту [181, с. 17]. Поділяємо таку точку і на цьому і базується наше дослідження правового регулювання діяльності Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії.

У більш загальному розумінні поняття підходу пояснюється як «сукупність прийомів і способів аналізу чого-небудь, ставлення до кого-небудь або чого-небудь, впливу на кого-небудь чи що-небудь» [165, с. 785].

Представники науки теорії держави і права, міжнародного права, галузевих юридичних наук мають власне бачення щодо цієї категорії. Так, С.В. Бобровник відзначає, що методологічний підхід – це сукупність знань про процес наукового дослідження [12, с. 111]. П.М. Рабінович акцентує увагу на тому, що концептуальним підходом можна вважати побудовану на

найбільш загальних (філософських) категоріях світоглядну аксіоматичну ідею, яка направляє загальну стратегію дослідження, підбір фактів та інтерпретацію результатів дослідження [145, с. 24]. Цікавим є розуміння методологічних підходів М.С. Кельмана у контексті інституціалізації науки, її обґрунтованості, інструментальної основи тощо. Він підкреслює таку відмінну особливість як гомогенність структури підходу та базову основу науки, які мають три взаємопов'язані рівні (теоретичний, світоглядний, інструментальний або методичний), потрібно визначати підхід як комплексний алгоритм усвідомлення дійсності, що виникає внаслідок інтегрованого поєднання «фундаментальних ідей» і методів, тобто своєрідну єдність теоретичного, методичного і світоглядного знання, де основним є визначений суб'єктом пізнання спосіб поєднання теорії і методу. Пізнавальна цінність «підходу» зумовлена тим, що в межах його змісту відбувається відтворення емпіричної основи науки; концептуалізуються теоретичні знання у якості «фундаментальних ідей» базових онтологічних постулатів, що систематизовано поєднані задля формування цілісного уявлення про «наукову картину правової реальності»; численні існуючі методи дослідження зводиться до сукупності найбільш істотних і притаманних предмету пізнання з виключенням лише технічних засобів і процедур опрацювання наукової інформації; визначаються вихідні світоглядні та принципи, що забезпечують цілісність підходу, його функціональність як своєрідного способу пізнання права [63, с. 37].

Як зазначають українські учені, методологія дослідження має проводитись на міждисциплінарному а не на трансдисциплінарному, підході, оскільки: 1) ці дисципліни мають бути сумірними системами знання; 2) дає можливість поєднати завдання окремих дисциплін, в одну систему дослідження» [5, с. 21].

Безумовно, методологічний підхід, не дивлячись на те, що це багатостороння і міждисциплінарна категорія, стосується водночас системи принципів і методів пізнання як філософії, так і певної науки, ґрунтуючись на різноманітній теоретичній основі, конкретних і загальних положеннях, концепціях, ідеях, постулатах, парадигмах тощо. Відмінною властивістю власне методологічного підходу є спрямованість на здобуття результатів, що можуть мати теоретичну і практичну значимість. При вивченні, аналізі чи узагальненнях стосовно визначених об'єктів таким чином оптимальним є застосування не одного, а багатьох методологічних підходів. Їх вибір, видається, залежить мети і завдань конкретного дослідження, об'єкту і предмету дослідження, відповідних методів пізнання.

Слід звернути увагу на поширені останнім часом міждисциплінарні підходи, що можуть бути прийнятними і для розкриття державно-правових і міжнародно-правових явищ, процесів. Мультидисциплінарність або міждисциплінарність сприяє фактично пошуку та обґрунтуванню нових знань, уточненню чи модернізації змісту існуючих категорій, взаємодоповнюваності або перенесенню знань з однієї сфери відносин до іншої.

Розглядаючи методологічні підходи, звернемо увагу на їх різноманітні класифікації та види. Зокрема, П.М. Рабінович з-поміж таких підходів вирізняє діалектичний, метафізичний, ідеалістичний, антропологічний, агностичний, гностичний, матеріалістичний, персоналістичний, комунітарний (колективістський), герменевтичний, синергетичний, комунікативний [145, с. 24]. При цьому, академік М.В. Костицький, запропонував поєднання історичного і конкретно-соціологічного підходів. Водночас він запевняє, що дослідження особливостей державно-правових явищ можна здійснювати шляхом порівняння з аналогічними державно-правовими явищами, з минулого; раціональною є позиція щодо поєднання аксіологічного й історичного підходів. Це дозволить ґрунтовніше вивчити й

проаналізувати історично закріплені в українській правотворчості основні принципи та цінності, які бралися б до уваги у реформуванні сучасної системи права [73, с. 16].

Поряд із вищезгаданим принцип системності, варто акцентувати й на системному підході, що корелюється із системним ставленням до методу правознавства, міжнародного права, відповідного предмету дослідження. Це зумовлює системне і послідовне вивчення не лише проблематики методології сучасної юридичної науки, так само й інших наук, а й наукового доробку гносеологічних, онтологічних, інтегративних конструкцій, їх співставлення тощо. Наприклад, системний підхід і дані конструкції є одними з першочерговими при дослідження системи джерел міжнародного права, системи суб'єктів міжнародного права, організаційної системи існуючих міжнародних організацій, включаючи Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії.

Історичний підхід з огляду на його ретроспективну природу має також важливе значення у процесі пізнання того чи іншого явища у певній історичній міжнародно-правових і державно-правових категорій, процесів, інститутів і т.д. При їх вивченні і розкритті сутнісних ознак, інших особливостей варто з'ясувати еволюційних шлях появи і становлення, розвитку тощо.

Завдяки даному підходу значна ймовірність виокремлення певних етапів або періодів становлення конкретних досліджуваних явищ, їх специфіки розвитку з погляду історичної ретроспективи. Оцінки минулих подій або явищ міжнародно-правової, державно-правової дійсності об'єктивуються крізь призму тривалого часу розвитку, сучасних реалій, наявних результатів чи певних проблем на цьому шляху.

Отже, під час дослідження правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії потрібно проаналізувати передумови та чинники, що визначили сучасний статус цього органу.

У сучасну глобалізаційну епоху, що супроводжується активізацією європейських і євроатлантичних процесів практично усі дослідження не обходяться без порівняльного підходу. Власне такий інструмент як порівняння дозволяє співставити схожі чи тотожні об'єкти дослідження, процесів і передумов їх зародження, розвитку, трансформації. У результаті науковцям вдається відслідкувати закономірності й тенденції, загальні й особливі аспекти досліджуваних явищ. Тобто, у рамках даної дисертаційної роботи завдяки порівняльному підходу забезпечується всесторонній аналіз процесу гармонізації національного, європейського і міжнародного права, зокрема, з питань відновлювальної енергетики, імплементації міжнародних стандартів у даній сфері у законодавство і практику його реалізації в Україні, співставлення аналогічних імплементаційних практик інших держав, порівняння правової бази IRENA з іншими міжнародними організаціями.

Серед інших важливих методологічних підходів дослідження відзначимо функціональний, комплексний та багато інших. Так, без вивчення функціонального змісту будь-якої міжнародної організації неможливим є повний аналіз їх природи, організації і діяльності. Разом з тим, коли ми говоримо про вивчення правового статусу IRENA, то використання цього підходу дає можливість мати ґрунтовне уявлення щодо соціального призначення даної організації, потенційне удосконалення статусу в аспекті компетенційно-функціональних характеристик тощо. Водночас все ж таки комплексний підхід, власне як і системний, на наше переконання, забезпечує всестороннє і багатоаспектне дослідження Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, його статусу і діяльності, комплексний аналіз цих питань на універсальному, регіональному та інших рівнях.

Загалом для комплексного й об'єктивного вивчення заявленої проблематики ми обрали загальнонауковий діалектичний метод, що надав можливість проаналізувати IRENA у її історичній ретроспективі, сучасних реаліях та визначити перспективи удосконалення статусу агенства. За

допомогою конкретно-історичного методу було досліджено генезу розвитку міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики, міжнародної правосуб'єктності Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії.

Також очевидне застосування герменевтичного методу, заснованого на теорії й мистецтві пояснення текстів, категорій, понять, явищ, процесів тощо. За його допомогою учені теоретики права підкреслюють, що можна досягти чіткості у вивченні текстів правових документів, з'ясуванні й поясненні їх змісту, вживанні термінів та погодженості їх використання, пояснення певних дій учасників правовідносин [43, с. 17]. Властиві для правової герменевтики раціоналістичні, нераціоналістичні прийоми, а також прийоми залежно від видів тлумачення, сприяють більш точному і конкретному поясненню текстів міжнародно-правових норм, принципів, джерел міжнародного права і т.і.

Відомий юрист-міжнародник О.О. Мережко зазначає про вагоме місце в методології права, міжнародного права герменевтики, так як ставить перед правничою наукою важливе онтологічне завдання – пояснити співвідношення між минулим і теперішнім, теперішнім і майбутнім, текстом й інтерпретатором, тобто такими герменевтичними відносинами, що лежать в основі розуміння [92, с. 159]. Даний метод надав можливість з'ясувати сутність окремих правових явищ, пов'язаних з IRENA, що аналізуються в дисертаційному дослідженні в історичній їх ретроспективі, сприяв вирішенню теоретичних і практичних проблем.

Відзначимо, що використання методу нормативно-догматичного аналізу дало змогу тлумачити юридичні тексти міжнародних договорів, резолюцій міжнародних організацій національного законодавства держав та установчих документів Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, а також матеріалів, які відображають процес їх розробки і практику застосування, рішень міжнародних судових органів тощо.

Серед загальнонаукових методів, що використовувались у нашій дисертаційній роботі, це – синергетичний метод – один з ключових напрямів сучасної науки міждисциплінарного спрямування, що ґрунтується на концепції нерівноважної термодинаміки або теорії нелінійних динамічних середовищ, а поняття «синергетика» означає «узгоджено діючий». «спільний» [55, с. 902]. Дослідження Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії за допомогою даного методу сприяло розриттю його еволюційного потенціалу, внутрішніх механізмів і процедур діяльності, шляху розвитку як цілісної, складної системи, окресленню перспективних подальших досліджень статусу і діяльності IRENA.

Актуальні наукові розвідки у царині міжнародного права можливі і з використанням формально-логічних методів узагальнення, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, екстраполяції, абстрагування, а також формально-юридичного, логіко-семантичного, системно-структурного, історичного, соціологічного, прогностичного й інших методів. Дослідження сукупності нормативних і доктринальних джерел про IRENA не є винятком. Так, системно-структурний метод було застосовано для опрацювання змістовних елементів правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, а логіко-семантичний метод використано для вдосконалення понятійного апарату. Формально-юридичний метод дозволив обґрунтувати необхідність створення нових або зміни чинних правових норм, що стосуються IRENA. Зрештою, метод прогнозування і моделювання у цьому дослідженні використано з метою розробки пропозицій до існуючого законодавства України з урахування проблемних аспектів правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії, впровадження його стандартів, які є обов'язковими для України, а також з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду у даному напрямі.

У цілому методологічна основа дослідження правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії зауважимо є

багатогранною, усі зазначені методи взаємопов'язані між собою і кожен з них використовується взаємодоповнюючи у взаємозв'язку з іншими. Під час роботи над дисертаційним дослідженням використано цілу низку методів наукового пізнання, методологічних підходів і принципів, що надали можливість якнайкраще виконати поставлені завдання. Застосовані методи сприяли критичному дослідженню проблеми з певних, іноді протилежних позицій.

Оскільки методологія – це інтегральне явище, що поєднує такі компоненти як насамперед світогляд, фундаментальні концепції, загальні філософські закони і категорії, загальнонаукові і спеціально-наукові методи тощо, у контексті визначених мети, завдань і предмету нашого дисертаційного дослідження, можна стверджувати наступне. Задля комплексного і багатогранного вивчення правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії методологічна основа дослідження включає методологічні підходи (системний, порівняльний, функціональний та ін.), методологічні принципи (об'єктивності, універсальності, неупередженості, системності, всебічності, історизму та ін.), методи дослідження (загальнонаукові, спеціальні, власне юридичні тощо).

Охарактеризувавши методологію цього дисертаційного дослідження, перейдемо до питання еволюції міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики.

Загальновідомо, що стан довкілля невпинно погіршується внаслідок впливу безлічі чинників, як природного, так і антропогенного походження, що у підсумку призводить до теплового забруднення планети, «парникового ефекту», «кисневого голодування», спричиняє виснаження озонового шару, кислотні дощі, масштабні забруднення хімічними токсичними речовинами і радіонуклідами, скорочення біологічного різноманіття, і ще багатьох бід, якими людство розплачується за цивілізаційний комфорт [89]. За оцінками експертів, ми стрімко наближаємося до межі, коли погіршення стану

природного середовища може стати незворотним, а зміна клімату загрожує світовому розвитку, зокрема глобальній економіці та міжнародній безпеці, оскільки породжує прямі та непрямі ризики, пов'язані з енергетичною безпекою, забезпеченням питною водою і продовольчими товарами, стабільним існуванням екосистем, ризики для здоров'я і навіть життя людей. У новому тисячолітті проблема зміни клімату перетворилося на одну з найактуальніших проблем світової економіки і політики та вимагає вироблення ефективних стратегій зменшення викидів парникових газів і плавного переходу до низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки та складових життєдіяльності людини. Швидко пристосуватися до таких проявів зміни клімату, як посухи, повені, руйнація берегів і тривалі періоди з аномальною спекою, спроможні не всі держави, що може призвести до соціальної та економічної нестабільності.

Як відзначає М. В. Чіпко, диверсифікація глобальних джерел енергопостачання таким чином, щоб все більше і більше енергії отримувати з відновлюваних джерел, може мати далекосяжні геоекономічні та геостратегічні наслідки, в тому числі стримування викидів парникових газів до рівня, який усунув би дорожчу майбутню компенсацію; збереження екосистем, популяції рослин і тварин, які ними підтримуються; підвищення енергетичної безпеки держав, які виступають імпортерами енергії; і міжнародних відносин, які менш схильні до енергетичної політики – як бачимо, спектр наслідків використання відновлюваних джерел енергії надзвичайно широкий. У зв'язку з цим актуальним є розгляд міжнародного співробітництва держав з метою сприяння розвитку та впровадження відновлюваних джерел енергії» [195, с. 13].

Боротьба зі зміною клімату та її наслідками є однією з цілей, яка вимагає об'єднання зусиль усього людства. Така стратегічна мета окреслена у новому порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року,

ухваленому на саміті сталого розвитку 25 вересня 2015 року у Нью-Йорку [111].

Як свідчать дослідження, домінантною причиною потепління є антропогенний вплив на кліматичну систему, що спостерігається від середини ХХ століття. Уникнути катастрофічних наслідків зміни клімату можна шляхом скорочення обсягів викидів парникових газів, що дасть змогу утримати зростання глобальної середньої температури менше ніж 2 °С.

Ще одним із шляхів є перехід до відновлюваної енергетики, але він вимагає всеосяжного підходу та реалізації різноманітних заходів, насамперед міждержавного рівня.

Парникові гази у загальносвітовому обсязі є найвагомішою часткою викидів в атмосферу як наслідок використання викопних джерел енергії. У глобальному енергетичному балансі їх споживання сягає 80 %. Отже, перехід до низьковуглецевої парадигми економічного розвитку, до відновлюваної енергетики, зокрема, матиме найбільш вагомі позитивні наслідки [361, с. 7-9].

Отже, проблема подолання наслідків зміни клімату є спільною проблемою держав і давно перебуває в полі зору міжнародного співтовариства. Екологічно орієнтована трансформація глобальної системи енергоспоживання та відносин, які її опосередковують, визначена як одне з визначальних завдань сталого розвитку. Його виконання потребує об'єднання зусиль держав, завдань поглиблення взаємної довіри і підвищення відповідальності. Виконати таке завдання неможливо без залучення фахівців з міжнародного права, участі відповідних суб'єктів та інституцій.

Провідна роль у міжнародному співробітництві післявоєнного періоду належить ООН, яка, будучи інституційною основою сучасної міжнародно-правової системи, координує зусилля міжнародного співтовариства у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, гуманітарного,

культурного та іншого (в тому числі екологічного) характеру. Ця думка підтверджується положеннями, закріпленими в установчих документах цієї міжнародної організації. Так, зокрема ст. 13 Статуту ООН проголошує, що «Генеральна Асамблея організовує дослідження та надає рекомендації з метою: а) сприяти міжнародному співробітництву в галузі політики й заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації; б) сприяти міжнародному співробітництву в галузі економічної та соціальної культури, освіти, охорони здоров'я та сприяти реалізації прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі мови та релігії» [170, с. 13].

І хоча документи, прийняті Генеральною Асамблеєю, відносять до актів «м'якого права», які не мають юридично обов'язкового характеру, вони чинять програмуючий вплив на розвиток міжнародно-правової системи та міжнародно-правового регулювання. Варто відзначити, що у вітчизняній доктрині міжнародного права досить поширеним є погляд, згідно з яким «основними джерелами норм так званого «м'якого права» є резолюції міжурядових організацій системи ООН та її органів, насамперед Генеральної Асамблеї ООН, політичні акти регіональних конференцій і організацій, інші міжнародні акти, прийняті державами, міжурядовими організаціями, що мають не юридичний, а морально-політичний характер [14, с. 180].

Як показало дослідження, багато актів міжнародно-правової бази зі сфери відновлюваної енергетики мають рекомендаційний характер і є нормами «м'якого права», про що свідчать формулювання типу «застосовувати необхідні заходи», «сприяти розвитку або реалізації», «прагнути до реалізації» тощо [14].

«М'яке право», концепція якого сформувалася в 70-х роках ХХ століття переважно в західноєвропейській правовій доктрині, не входить до системи міжнародного права, це самостійне явище, однак тісно з ним пов'язане. Від самого початку свого існування воно використовувалось як

спосіб регулювання міжнародних відносин, що давав змогу уникнути міжнародно-правової відповідальності [117, с. 46].

І хоча сьогодні акти «м'якого права» набули широкого застосування, у доктрині міжнародного права дотепер не вироблено єдиного підходу до визначення обов'язковості/необов'язковості їх норм. Жваві дискусії точаться й навколо визначення самого поняття «м'яке право»: одні заперечують існування такого права, інші, навпаки, вважають його джерелом міжнародного права.

До других належить і Х. Хілленберг, який стверджує, що норми «м'якого права» мають юридичну природу, а не політичну чи моральну, і тому є загальнообов'язковими. До норм «м'якого права» він відносить: 1) міжнародні угоди, які були укладені не як договори і тому не регулюються Віденською конвенцією про міжнародні договори, але відіграють значну роль у міжнародних відносинах; 2) резолюції міжнародних організацій [277, с. 505].

Серед джерел «м'якого права» Р. Бекстер виокремлює: 1) *actum de contrahendo*, тобто норми міжнародних договорів, які потребують уточнення в таких документах; 2) «несамовиконувані» положення міжнародного договору, що потребують погодження в подальшому для надання їм законності, а також програмні пункти договорів, що не створюють правових зобов'язань, які підлягають обов'язковому виконанню; 3) підсумкові акти, резолюції, декларації та інші форми вираження згоди, які опосередковано можуть впливати на поведінку як індивідів, так і держав, навіть при тому, що їх норми не є формально обов'язковими [219].

На думку деяких учених, неконкретизовані договірні норми, хоча за своєю формою і є обов'язковими, проте з огляду на те, що у їх змісті не деталізуються взаємні права та обов'язки сторін такого договору, не можуть вважатися міжнародно-правовими. Водночас неможливо заперечувати, що існування згаданих норм дозволяє окреслити загальну спрямованість

співпраці: «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен сумлінно виконуватись» [44, с. 348].

Зокрема, Ф. Снайдер визначає акти «м'якого права» як правила поведінки, які, в принципі, не мають юридично обов'язкової сили, але, попри це, мають практичний ефект [381, с. 2]. Це виражається в тому, що держави прагнуть створити такі умови взаємодії, за яких невиконання норм «м'якого права» призводить до несприятливих економічних, політичних наслідків, а їх виконання, навпаки, приносить користь. Наприклад, більшість міжнародних актів з питань охорони навколишнього середовища є нормами «м'якого права» і їх невиконання не зумовлює юридичної відповідальності. Однак виконання їхніх приписів свідчить про сумлінність, добропорядність, прогресивність і соціальну орієнтованість країни, що загалом утворює її репутацію як потенційно надійного учасника міжнародних відносин.

З часом норми «м'якого права» можуть набувати юридичної сили в актах як міжнародного, так і національного права. Прикладом цього є Загальна декларація з прав людини 1948 року [42], яка спочатку мала лише рекомендаційний характер, але у 1968 році Міжнародна конференція ООН з прав людини проголосила, що Декларація «являє собою зобов'язання для членів міжнародного співтовариства». У подальшому Декларація послужила основою для двох обов'язкових пактів ООН з прав людини: Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Акти «м'якого права» сприяють розвитку міжнародного права, збагачуючи його і розширюючи його межі.

В останні десятиліття норми «м'якого права» є особливо затребуваними у стратегічно важливих галузях господарства, у яких уряди прагнуть перебрати собі виключне право запровадження обов'язкових правил поведінки. Наприклад, широке використання норм «м'якого права» в енергетичній галузі пояснюється тим, що країни різняться рівнем

економічного розвитку, ступенем забезпеченості енергетичними ресурсами, станом навколишнього середовища тощо.

Українські дослідники до «основних джерел норм так званого «м'якого права» відносять резолюції міжурядових організацій системи ООН та її органів, насамперед Генеральної Асамблеї ООН, політичні акти регіональних конференцій і організацій, інші міжнародні акти, прийняті державами, міжурядовими організаціями, що мають не юридичний, а морально-політичний характер [14, с. 180].

Слугуючи специфічним регулятором суспільних відносин між суб'єктами міжнародного права, норми «м'якого права» можуть одночасно відгравати різну роль: з одного боку, бути правилами поведінки, що не породжують юридичних зобов'язань, а отже, й юридичної відповідальності за їх порушення, а з іншого – створювати підґрунтя для формування звичаєвого права в цій сфері, тобто відображати дійсну постійну практику держав [202, с. 125].

Попри інтенсифікацію процесу укладання міжнародних договорів і поступове формування звичаєвих норм у цій сфері для сучасних міжнародних відносин у сфері відновлюваних джерел енергії, характерне зростання ролі норм «м'якого права». Це зумовлено різними чинниками: економічними (відмінності в економічному розвитку країн; різні режими власності над природними ресурсами; специфіка національних економічних систем, які наповнюються головно за рахунок експлуатації викопних джерел енергії); політичними (нестабільність у сфері міждержавного спілкування, яка спричиняє ризики для енергетичної безпеки окремих країн чи регіонів; наміри окремих держав зберегти свій вплив, у тому числі за допомогою енергетичних важелів як на універсальному, так і на регіональному рівнях); енергетичними (домінантне становище традиційних джерел енергії в глобальній системі енерговиробництва; енергетична бідність країн, що розвиваються); ідеологічними (різні упередження, що ігнорують залежність

економічного, іншого розвитку від забруднення навколишнього середовища; непродуктивність і висока вартість відновлюваних технологій) тощо.

Попри всі зусилля на сьогодні частка відновлюваних і нових джерел енергії в світовому енергетичному балансі залишається вкрай низькою. До ініціативи Генеральної Асамблеї ООН вже приєдналося понад 70 держав, зацікавлених у створенні умов, сприятливих для використання альтернативної енергії. Багато міжнародних міжурядових і неурядових організацій, а також приватних компаній вже почали вживати спеціальні заходи для виконання цілей резолюції, а держави почали вносити зміни в свої національні законодавства про енергетику.

ООН продовжує надавати підтримку розвитку альтернативній енергетиці та прискоренню процесу впровадження нових технологій у масове виробництво.

Актуальними на сьогодні залишаються питання боротьби із забрудненням навколишнього природного середовища, бідністю і нестачею енергетичних ресурсів. Резолюції Генеральної Асамблеї покликані служити основою для забезпечення міжнародної співпраці з метою усунення глобальних проблем шляхом поширення енергії, отриманої з нетрадиційних джерел. Резолюції Генеральної Асамблеї відображають позицію ООН з важливих енергетичних питань, а також визначають напрям розвитку міжнародно-правового регулювання у галузі використання відновлюваних джерел енергії. Однак для того, щоб перехід до відновлюваної енергетики набув глобального значення, необхідна ефективна співпраця держав на постійній організаційній основі. Тривалий час співпраця держав у сфері відновлюваної енергетики мала епізодичний характер і відбувалася досить стихійно, що зумовило її фрагментарність і спонукало до пошуку шляхів її реформування з ціллю оптимізації виконуваних різними організаціями функцій, уникнення їх дублювання [233, с. 27-28].

Сучасні міжнародні організації, які формують інституційний механізм міжнародної співпраці в сфері відновлюваної енергетики, не є одноманітними за статусом та функціями.

За функціональною спрямованістю О. С. Кучик поділяє міжнародні організації на організації загальної компетенції і спеціальної компетенції [98]. Організації загальної компетенції в своїй роботі охоплюють широке коло проблем і напрямів. Безпрецедентною тут є ООН, діяльність якої охоплює такі сфери: юридичну, політичну, екологічну, безпеки та ін. Її органи виконують функції: науково-дослідні, обговорення питань, консультативні, регулятивні, технічної допомоги та багато інших [98].

Згідно зі ст. 104 Статуту ООН, «Організація Об'єднаних Націй користується на території кожного зі своїх Членів правоздатністю, необхідною для виконання її функцій і досягнення її цілей».

Більшість регіональних організацій, а саме утворених у процесі економічної інтеграції, також мають характер багатофункціональності. Наприклад, до функцій ЄС належать регулювання економіки загалом, митне регулювання. Організаціями спеціальної компетенції є міжнародні організації, де одна з функцій є головною, визначальною, а решта (якщо вони є) – допоміжні. Найчастіше це організації сфери торгівлі і виробництва, створені для ефективного реалізації товару, наприклад, ОПЕК. Визначальною функцією Світової організації торгівлі (СОТ) є власне торгівля; основною функцією Світової туристської організації є надання допомоги у розвитку міжнародного туризму [14, с. 33].

За рівнями співпраці можна розмежувати організації, що діють на загальному рівні (до прикладу, СОТ, хоча її правова система не передбачає особливих правил для торгівлі у галузі енергетики, зокрема, у галузі відновлюваної енергетики, забезпечує корегування торгівлею, а саме торгівлею енергією), та регіональні організації (до прикладу – Європейський Союз, загальна політика у галузі енергетичної безпеки якого має

багатовекторний характер, що дає змогу ефективно використовувати повноваження в межах компетенції об'єднання).

Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів 1980 року опублікував Всесвітню стратегію охорони природи, яка послужила підґрунтям для формування концепції сталого розвитку [417, с. 6-7]. У 1982 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Всесвітню хартію природи [417]. У 1987 році Всесвітня комісія з навколишнього середовища і розвитку, що є незалежним органом Генеральної Асамблеї, представила доповідь «Наше спільне майбутнє» («Доповідь Брундтланд»), присвячену соціальним, культурним, економічним та екологічним проблемам людства та шляхам їх глобального вирішення. У доповіді обґрунтовано взаємообумовленість навколишнього середовища і людських дій, амбіцій і потреб. Саме у цій доповіді вперше наведено визначення сталого розвитку як розвитку, що має відповідати потребам сучасного покоління, не позбавляючи майбутні можливості задовольнити власні потреби [110]. Безпечна та ефективна енергетика трактується у розділі 7 доповіді як невід'ємна ознака сталого розвитку. На цій підставі підвищення енергоефективності визнано «визначальним елементом національної енергетичної політики щодо сталого розвитку» [110, с. 218], також наголошено на необхідності змін у сучасній структурі енергобалансу на користь джерела енергії.

На «Саміті Землі» в Ріо-де-Жанейро була підписана Конвенція ООН про зміну клімату, у преамбулі якої констатується зв'язок між людською діяльністю і збільшенням концентрації парникових газів в атмосфері, що провокує підсилення природного парникового ефекту. Крім того, відзначено обумовленість кліматичних змін наслідками виробництва, використання та експорту викопних видів палива країнами, які розвиваються, адже їх економіка суттєво залежить від такої діяльності [146]. Для досягнення кінцевої мети Конвенції, а саме – стабілізації вмісту парникових газів в атмосфері на рівні, що не дозволяє антропогенного небезпечного впливу на

кліматичну систему, необхідно поживавити довгострокову спільну діяльність держав, спрямовану на боротьбу зі змінами клімату на підставі принципу рівності і в контексті сталого розвитку [366].

Проаналізовані нормативні акти, спрямовані на регулювання режиму зміни клімату та енергетичної співпраці країн, містять правила, які стосуються проблем міжнародної кооперації у сфері сталої енергетики переважно опосередковано. Однак останнім часом чітко окреслилася тенденція, яка свідчить про намір держав поживавити співпрацю у цій сфері на засадах комплексного підходу, концентруючи увагу не на окремих аспектах упровадження сталих енергетичних технологій, а на потрібному трактуванні окресленої проблематики: шляхом об'єднання зусиль, спрямованих на протидію зміні клімату, забезпечення сталої енергетичної трансформації та гарантування інтенсивного гомогенного економічного розвитку на противагу екстенсивному зростанню.

Відомий німецький учений у галузі альтернативної енергетики Г.-М. Хеннінг вважає, що завдяки реалізації політики енергоефективності можна досягнути 100 % використання альтернативних джерел енергії, кардинальної зміни структури загального енергоспоживання [275]. Весь трансформаційний шлях можна поділити на чотири фази. Перша фаза «розвитку альтернативних джерел енергії» передбачає впровадження базових технологій для забезпечення розвитку виробництва енергії з альтернативних джерел, залучення додаткових коштів і поступове формування ринку альтернативної енергетики. Для досягнення екологічного ефекту планується скорочення обсягів викидів парникових газів від використання традиційних джерел енергії на 20 %. У межах другої фази «системної інтеграції» запроваджуються гнучкі системи виробництва енергії на основі використання альтернативних джерел, розвивається енергетичний менеджмент за умов співпраці з регіонами, які мають значні ресурсні потужності для розвитку альтернативної енергетики (регіони, для яких

характерні інтенсивне сонячне випромінювання, постійні вітрові потоки тощо), альтернативна енергетика поступово інтегрується в загальну систему енергопостачання, обсяги викидів парникових газів скорочуються на 20–50 %. Третя фаза «мобільності альтернативних джерел енергії» характеризується насиченням внутрішнього ринку енергією, отриманою з альтернативних джерел (зокрема забезпечення в повному обсязі домогосподарств), експортом інвестицій і технологій в об'єкти альтернативної енергетики сусідніх країн і регіонів, які мають значні ресурсні потужності. Вступ у четверту фазу «імпорту альтернативної енергії» означає повну відмову від використання викопних ресурсів завдяки забезпеченню виробництва енергії з альтернативних джерел на внутрішньому ринку, а також імпорту з «сонячних», «вітрових» та інших регіонів, де це територіально можливо. Також у межах цієї фази планується досягти значного екологічного ефекту шляхом стовідсоткового скорочення викидів парникових газів від використання традиційних джерел енергії [275, с. 12].

Започаткована 2011 року Генеральним секретарем ООН ініціатива «Стійка енергетика для всіх» передбачає як еволюційні, так і революційні заходи, спрямовані на реформування системи використання джерел енергії. Ціллю ініціативи є забезпечення загального доступу до недорогих і надійних джерел енергії, і таким способом досягнення добробуту, безпеки, здоров'я.

За даними Світового банку, сьогодні 1,1 млрд людей у світі живуть без електрики, близько 3 млрд використовують для опалення та приготування їжі дрова, деревне вугілля, газ і гній. Експерти Світового банку підраховали, що для реалізації ініціативи Генерального секретаря ООН «Стійка енергетика для всіх» необхідно утричі збільшити інвестиції в сферу енергетики: з нинішніх 400 млрд до 1,25 трлн [22].

Діяльність подібних установ системи ООН у галузі розвитку та сприяння поширенню використання відновлюваних джерел енергії початково має вторинний відносно їхніх основних функцій характер і зумовлений

переважно екологізацією цілей і завдань, що постають перед цими інституціями, а згодом – набуває значення інструмента реалізації сталого розвитку.

Так Т. Ван де Ерааф виокремлює чотири етапи реалізації міжнародної політики енергоефективності [418, с. 2]. Перший етап супроводжувався заміщенням у глобальній системі енергоспоживання вугілля нафтою. На цьому етапі ринки енергоресурсів були вкрай закритими: лівова частка загального обсягу продажу енергоресурсів припадала на західноєвропейські та американські компанії (так звана ера «семи сестер»). На другому етапі країни – виробники нафти закріпили свої домінуючі позиції на енергетичному ринку. На цьому етапі створені в 1960 році Організація країн експортерів нафти (ОПЕК) та в 1968 році – Організація арабських держав експортерів нафти (ОАПЕК). Одночасно у 1961 році Організація європейської економічної співпраці була реорганізована в Організацію економічної співпраці та розвитку зі збільшенням кількості країн – членів (ОЕСР), серед яких переважали держави – споживачі нафти. На другому етапі закладено основу, визначено основні елементи сучасної світової енергетичної архітектури, подальший розвиток якої визначався характером взаємовідносин конкуруючих держав-експортерів і країн – імпортерів нафти. Наступний, третій, період міжнародної інституційної співпраці супроводжувався зміцненням позицій ОЕСР, за ініціативою якої у листопаді 1974 року, у відповідь на нафтову кризу, створено Міжнародне енергетичне агентство, яке щорічно скликає економічні саміти провідних промислових держав, одним із незмінних пунктів порядку денного яких постають питання, пов'язані з енергетикою. Четвертий, теперішній, період характерний розвитком глобального експортно-імпортного діалогу у 90-х роках, визначеного діяльністю Міжнародного енергетичного агентства.

Відновлювана енергетика є тим інструментом, використання якого сприятиме зменшенню залежності держав від викопного палива, зміцненню

їхньої енергетичної безпеки, та й загалом «сприятиме диверсифікованості, гнучкості, ефективності в енергетичному секторі» [377, с. 49].

Міжнародна співпраця держав у сфері відновлюваної енергетики розвивалася досить схоластично, чим пояснюється частковість міжнародно-правового регулювання співпраці в цій сфері. Становлення інституційної системи співпраці у сфері відновлюваної енергетики супроводжувалося тенденціями різного спрямування, що зумовило створення складної мережі міжнародних інституцій, діяльність яких стосується різних аспектів взаємодії держав у сфері відновлюваної енергетики. Організаційне оформлення міжнародної співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики ще не завершилося, цей процес потребує систематизації, що сприятиме створенню ефективної оптимізованої системи міжнародних інституцій у галузі відновлюваної енергетики.

Екологічно орієнтована енергетика, ґрунтуючись на концепції сталого розвитку (основоположні ідеї концепції сталого розвитку сформулював В. І. Вернадський) [177], охоплює широкий спектр відносин, пов'язаних із використанням екологічно безпечних джерел енергії, екологічно чистих та енергоефективних видів використання традиційних джерел енергії та розвитком нових джерел енергії [8].

До відновлюваних джерел енергії належать сталі або періодичні потоки енергії, що поширюються в природі і лімітовані лише стабільністю Землі як космопланетарного елемента: природна теплова енергія, променева енергія Сонця, вітер, гідроенергія [19] тощо.

Досліджуючи міжнародну співпрацю у сфері відновлюваної енергетики, важливо чітко окреслити, що довгий час головним осередком міжнародного співробітництва в цій сфері була ООН, у межах якої ще в 50-ті роки ХХ століття зроблено перші кроки до регулювання питань, пов'язаних із використанням відновлюваних джерел енергії, у тому числі Генеральною Асамблеєю прийнято першу резолюцію, що стосується розвитку

нетрадиційних джерел енергії. Саме тоді це питання було передано для детальнішого вивчення в ЕКОСОП. Протягом 6 років (1956–1961 років) цей орган проводив первинний збір, обробку та узагальнення інформації у сфері відновлювальних (альтернативних – у тогочасній термінології) джерел енергії. ООН працювала над різними ініціативами та конференціями, що стосуються розвитку та використання енергії в цей період, але ці заходи переважно були спрямовані на загальний розвиток та сприяння співпраці між країнами у сфері енергетики.

Починаючи з 1961 року в рамках ООН було проведено низку заходів, у тому числі міжнародних конференцій у сфері відновлювальної енергетики та впровадження нових видів енергії. Протягом 16 років, тобто до 1977 року, світова спільнота працювала над створенням норм «м'якого права», які б спрямували зусилля держав від використання традиційних джерел енергії на дослідження різних альтернативних, зокрема і відновлювальних, видів енергії та аналіз можливих способів підвищення енергетичної ефективності з метою скорочення їх шкідливого впливу та відновлення балансу в тогочасному навколишньому середовищі. Важливо відзначити, що саме в цей період відбувається енергетична криза, яка призводить до зростання цін на нафту і нафтопродукти в чотири рази. США та деякі держави західної Європи починають розуміти, що їх залежність від дешевої імпортової нафти створює загрозу не тільки їхньому економічному зростанню, а й національній безпеці. Саме в цей період більшість держав ухвалюють рішення інтенсивно розвивати атомну та гідроенергетику.

Починаючи з 1977 року питання про альтернативну енергетику постійно присутні на порядку денному ООН, зокрема Генеральної Асамблеї. У 1978 році було прийнято резолюцію № 33/148 «Конференція ООН з нових і відновлюваних джерел енергії», у якій містився перелік нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії. До них, зокрема, були віднесені: торф, енергія біомаси (відходи агропромислового комплексу, лісового комплексу,

побутові та промислові відходи, енергетичні плантації, трав'яниста рослинність і деревина), енергія вітру, енергія сонця, енергія приливів (гідроелектростанції потужністю менше 1 МВт), геотермальна енергія, енергія морів і океанів, низькопотенційна теплова енергія (грунт, земля, будівлі), біопаливо [361].

Цей період характеризувався проведенням низки масштабних заходів з обговорення проблем альтернативної та відновлювальної енергетики. Найбільш відомою з них є Конференція з нових і відновлюваних джерел енергії, яку під егідою ООН було проведено 1981 року у м. Найробі, Кенія. Конференція прийняла документ під назвою «Програма дій з використання нових і відновлюваних джерел енергії», яка стала програмним документом і багато її положень згодом були перенесені в міжнародні договори та документи IRENA. Як приклад, саме на цій конференції держави домовилися створити систему сприяння та пільгового фінансування програм розвитку нових і відновлюваних джерел енергії.

Новий етап розвитку відновлювальної енергетики розпочався 1992 року. Це зумовлено тим, що в Ріо-де-Жанейро відбулася конференція з питань навколишнього середовища і розвитку. Ця подія дала суттєвий поштовх розвитку альтернативної енергетики. Серед іншого це зумовлено тим, що Генеральна Асамблея в своїй резолюції № 47/191 уповноважила ЕКОСОП створити спеціальний орган – Комісію з питань сталого розвитку, основне завдання якої полягає у виконанні рішень, ухвалених на Конференції в Ріо-де-Жанейро. Ця резолюція передбачала, що Комісія є відповідальною за реалізацію положень Порядку денного на XXI століття та Декларації Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток (двох основних документів, прийнятих Конференцією). Також було передбачено, що при виконанні своїх функцій Комісія стежитиме за прогресом у розширенні, полегшенні і фінансуванні, залежно від обставин, доступу до екологічно безпечних технологій [146]. Саме в цей період фінансові організації системи ООН,

зокрема МВФ та МБРР, почали реалізовувати масштабні проекти фінансування розвитку альтернативних джерел енергії, особливо в країнах, що розвиваються. Паралельно з цим держави мали можливість отримати технічну допомогу в цій сфері. Усе це сприяло інтенсифікації міжнародного співробітництва в окресленій галузі.

Значний вплив на розвиток відновлювальної енергетики мала й економічна ситуація. У період з 2000 до 2008 року спостерігалось постійне зростання цін на нафту та інші традиційні види палива. Це сприяло тому, що багато технологій виробництва відновлювальної енергії стали економічно виправданими. Це також викликало значні інвестиції в технологічні компанії та наукові розробки в цій сфері, що загалом зумовило кратне зростання виробництва енергії з відновлювальних джерел. Усе переліченні чинники у сукупності сприяли інтенсифікації міжнародного співробітництва у вказаній сфері та, своєю чергою, викликали необхідність розробки міжнародно-правових актів у цій галузі. Одним із найбільш перспективних варіантів тоді видавалося створення спеціальної організації, яка б займалася цією сферою. Саме так з'явилася ідея заснування IRENA, яка на сьогодні є інституційною основою міжнародного співробітництва у сфері відновлювальної енергетики.

Водночас ООН не припинила свою діяльність у сфері відновлювальних джерел енергії. Уже після створення IRENA в грудні 2012 року Генеральна Асамблея прийняла резолюцію під назвою «Стійка енергія для всіх» [176]. Цей документ проголосив 2014–2024 роки десятиліттям Стійкої енергії для всіх та, серед іншого, передбачає всесвітній безперешкодний доступ до енергоресурсів, збільшення вдвічі частки відновлюваних джерел енергії (з 15 % до 30 %) у загальному виробництві та споживанні енергії, а також збільшення енергетичної ефективності, особливо в країнах, що розвиваються. На сьогодні до цієї ініціативи долучилися майже 100 держав.

Суттєвим поштовхом у розвитку відновлювальних джерел енергії стали норми міжнародного екологічного права, зокрема Кіотського протоколу, які

передбачали поступове зменшення державами викидів CO₂. Певний вплив на цю сферу мало повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року, внаслідок якого чимала кількість розвинених держав змушена були запровадити енергетичні санкції проти РФ, а це означало одночасне зменшення споживання вуглеводнів, які значною мірою були компенсовані альтернативними видами енергії, переважно саме відновлювальними. За прогнозами вчених, виробництво енергії з відновлювальних джерел у США та ЄС у найближчі 5 років зросте орієнтовно від 70 до 120 %.

Отже розвиток міжнародно-правового регулювання співробітництва в сфері відновлювальних джерел енергії відбувався в кілька основних етапів і до створення IRENA фактично був сконцентрований в ООН. При цьому такий розвиток не завжди був прогнозованим і значною мірою зумовлювався політичними, а частіше економічними та безпековими чинниками, які домінували у міжнародних відносинах у той чи інший період.

1.2. Поняття відновлюваних джерел енергії в міжнародно-правових актах

Вагомою складовою життєдіяльності людства є розробка та використання великої кількості природних ресурсів, багато з яких слугують сировиною для отримання енергії. Завдяки налагодженню міжнародно-правової співпраці з видобутку, транспортування та використання ресурсів з економічного та правового поглядів «енергія» є самостійним об'єктом міжнародних міждержавних відносин. Усі ці процеси покликали до життя напрям міжнародного права, спрямований на регулювання використання відновлюваних джерел енергії.

Попри певні досягнення сучасній науці міжнародного права не вдалося виробити єдиної кваліфікації поняття енергії. Окремі дослідники, як зі сфери

публічного, так і зі сфери приватного права, формулюючи правове визначення енергії, спираються лише на її фізичну характеристику, яка не має речового матеріального результату, а тільки відповідний корисний ефект [107, с. 123]. Щоб визначення «енергії» була точним і всеохопним, воно повинно містити в собі правові, економічні та соціальні характеристики цього явища, адже енергія насамперед є стратегічним чинником для суспільства і тому не може трактуватися однобоко.

Наприклад, А. Кориневич зазначає, що об'єктом міжнародного енергетичного права є не енергія, а енергетичні ресурси, з яких її виробляють. Своєю чергою до енергетичних ресурсів він відносить «первинні джерела вичерпних і невичерпних енергетичних резервів, а саме нафти, природного газу, вугілля, урану, сонячної енергії, енергії вітру, енергії хвиль, енергії приливів і відпливів, перетворення термальної енергії океану в електричну, гідроелектроенергетики, біомаси, водню і геотермальної енергії» [72].

У сучасному енергетичному виробництві багатьох держав, окрім таких традиційних джерел енергії, як нафта, вугілля та природний газ, вагому частку становлять природні ресурси, які не належать до традиційних категорій, так звані невичерпні джерела енергії. Це, своєю чергою, вплинуло на розвиток міжнародної співпраці з метою взаємної допомоги і підтримки при освоєнні та використанні таких джерел.

Для позначення цих видів енергії міжнародне право використовує терміни «альтернативні», «відновлювані», «нові», «нетрадиційні», «екологічно орієнтовані», а в резолюції 67/215 від 21 січня 2012 року Генеральної Асамблеї ООН щодо збільшення частки цих джерел енергії в глобальному енергобалансі вони об'єднані терміном «стійка енергетика».

Така термінологічна синонімія призводить до плутанини і різнотлумачень. Щоб обрати термін, який би найточніше відображав зміст поняття енергетичних ресурсів, що визначаються, треба проаналізувати увесь

комплекс міжнародних документів, які містять визначення таких джерел енергії, як сонячна енергія, енергія вітру, тепла енергія морів, енергія морських припливів, геотермічна енергія.

Уперше такі джерела енергії визначені як «нові» у Резолюції ЕКОСОП 598 (XXI) «Вивчення нових джерел енергії, за винятком атома, як фактора економічного розвитку» від 4 травня 1956 року. Однак у наступних резолюціях ЕКОСОП використовує інші терміни: у Резолюції 710 А (XXVII) «Економічний розвиток слаборозвинених країн: джерела енергії» від 17 квітня 1959 року – термін «незвичайні джерела енергії» [194], а в Резолюції 779 (XXX) «Конференція Організації Об'єднаних Націй з питання про нові джерела енергії (сонячної енергії, енергії вітру і геотермічної енергії)» – знову повертається до визначення «нові», і тільки, починаючи з 70-х років ХХ століття надає перевагу терміну «нові і відновлювані джерела енергії» [194].

У документах ЄС, які стосуються сфери використання енергії, виробленої з нетрадиційних джерел енергії, початково використовувалися два терміни: «альтернативні джерела енергії» і «відновлювані джерела енергії». У деяких документах, сповнених суто політичного змісту, наприклад, «Глобальна енергетична безпека» у санкт-петербурзькому Плані дій G8 2006 року зроблено спробу розмежувати поняття «відновлювана енергія» й «альтернативна енергія»: зазначено, що відновлюваною треба називати енергію сонця, енергію вітру, гідроенергію і біомасу, а альтернативною – більш екологічно чисту, низьковуглецеву енергію [188].

Український законодавець надає перевагу терміну «альтернативні джерела енергії». Такий вибір М. Кузьміна обґрунтовує тим, що людство сьогодні і ще тривалий час буде використовувати ці джерела енергії паралельно, тобто альтернативно, з вугіллям, нафтою і газом [76]. Водночас у договорах, які Україна уклала з іншими державами стосовно питань енергетики, найчастіше трапляється термін «відновлювані» джерела енергії.

Згідно зі Законом України «Про альтернативні джерела енергії» (ст. 1), «альтернативні джерела енергії – це відновлювані джерела енергії ...» [130], тобто ці два поняття є тотожними. Усе ж з метою гармонізації українського законодавства з міжнародним правом і європейськими стандартами варто позбутися синонімії термінів і використовувати термін «відновлювані джерела».

На жаль, вітчизняні та зарубіжні вчені дотепер не можуть дійти згоди стосовно термінологічного питання. Одні вчені пропонують поділяти всі джерела енергії на «невідновлювані» і «постійні», до яких відносити енергію сонця, вітру. Поряд із цим часто використовують такі терміни, як «нетрадиційні», «відновлювані» або «альтернативні» джерела енергії [102]. Висвітлюючи проблеми міжнародного енергетичного права, А. Бредбрук переважно наголошує на екологічній скерованості відновлюваної енергетики та сталому розвитку, використовуючи термін «зелена енергетика», яка «призначена для збільшення використання відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії з метою поліпшення стану навколишнього середовища і зменшення викидів в атмосферу вуглекислого газу» [224, с. 18].

Допомогти у виборі найбільш точного визначення може Статут Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (далі – IRENA), згідно зі ст. 3 якого «відновлювана енергія означає всі форми енергії, що постійно виробляється відновлюваними джерелами...» [169]. Оскільки на сьогодні Статут IRENA є єдиним уніфікованим актом, спрямованим на регулювання співпраці в сфері використання відновлюваних джерел енергії, цю дефініцію варто взяти за основу при укладанні міжнародних договорів та ухваленні національних законодавчих актів.

Остаточного не визначено залишається і перелік джерел енергії, які можна кваліфікувати як «відновлювані», тому у різних документах він є різним.

Так, А. Бредбрук, до відновлюваних джерел відносить гідроелектроенергію, сонячну енергію, енергію вітру, біомаси та геотермальну енергію. Однак сонячна енергія є загальним поняттям, яке охоплює пряме виробництво електроенергії з фотоелементів і активних, і пасивних систем опалення та охолодження приміщень. Енергію вітру, своєю чергою, видобувають за допомогою автономних генераторів або з набору генераторів, сконцентрованих в одному місці, які називають «вітропарком». Такі генератори, як правило, розташовані на відкритій місцевості, неподалік від узбережжя моря або гірських перевалів. Біомаса охоплює низку енергетичних ресурсів, що утворюються з органічних матеріалів, наприклад, таких, як жом, деревина, енергетичні культури, продукти харчування і сільського господарства, вологі відходи, газ з органічних відходів, у результаті спалювання твердих відходів тощо. Для отримання геотермальної енергії використовують пару з підземних резервуарів гарячої води [224, с. 17-19].

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 33/148 «Конференція ООН з нових і відновлюваних джерел енергії» 1978 року уперше окреслено зміст поняття відновлюваних енергетичних ресурсів. Тоді до нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії були віднесені «сонячна енергія, геотермальна енергія, енергія вітру, енергія світла, енергія припливів і відливів, енергія хвиль і термального градієнта моря, енергія перетворення біомаси, енергія, яку отримують за рахунок спалювання паливної деревини, деревного вугілля, торфу, горючих сланців, бітумінозних пісковиків, енергія використання тяглової худоби і гідроенергія» [148].

У документах ООН біопаливо визначено як «відновлюваний вид палива біологічного походження», тобто паливна деревина, деревне вугілля, гній, біогаз, біоводень, біоспирт, мікробна біомаса, відходи сільського господарства і рослинні енергоносії [166]. Отже, вважалось, що біопаливо включає в себе біомасу, а не навпаки, а біоенергія – це енергія, отримана

внаслідок використання біопалива. Саме це трактування покладено в основу Статуту IRENA, де першою у переліку відновлюваних джерел енергії згадана біоенергетика, що охоплює всі перелічені вище види біопалива.

Як зазначено у Статуті IRENA, «відновлювані джерела енергії – це всі форми енергії, що постійно виробляються відновлюваними джерелами, які, зокрема включають біоенергію, геотермальну енергію, гідроелектроенергію, енергію океану, що включає енергію припливів і відпливів, хвильову і теплову енергію океану, сонячну енергію та енергію вітру» [169]. Отже, IRENA не надає повного переліку відновлюваних джерел енергії.

С. Д. Білоцький вважає це цілком обґрунтованим, адже, «якщо вказати на принцип, покладений в основу існування відновлюваних джерел енергії, та надати короткий перелік найбільш типових джерел, пізніше, в разі подальших успіхів науки в дослідженні Всесвіту відновлюваних джерел енергії» не доведеться вносити зміни до переліку [9].

Однозначного тлумачення обсягу поняття відновлюваних джерел енергії не знайти і у праві ЄС.

Відносини у сфері застосування відновлюваних джерел енергії в межах ЄС регулюють такі правові акти:

– Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2001/77 / ЄС від 27 вересня 2001 року «Про стимулювання надходжень електроенергії, отриманої з відновлюваних джерел енергії, на внутрішній ринок енергопостачань»;

– Директива 2002/91/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2002 року «Про енергоефективність будівель» [45];

– Директива 2004/8 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 лютого 2004 року «Про сприяння спільного виробництва тепла та електричної енергії (когенерації) на основі корисного теплового навантаження на внутрішньому енергетичному ринку і внесення змін до Директиви 92/42/ЄЕС»;

– Директива Європейського Парламенту та Ради № 2009/28 / ЄС від 23 квітня 2009 року «Про підтримку використання енергії з відновлюваних джерел та про зміну і подальшої скасування Директив № 2001/77/ЄС і № 2003/30 / ЄС» та ін.

У перших документах, які стосувалися цієї сфери, до таких джерел енергії були віднесені скраплення та газифікація твердих видів палива, експлуатація геотермальних родовищ і використання сонячної енергії [9]. З часом у документах стали розмежовувати правове регулювання виробництва, транспортування, використання і споживання електроенергії з відновлюваних джерел. Так, у Директиві 2001/77/ЄС від 27 вересня 2001 року «Стимулювання надходжень електроенергії, отриманої з відновлюваних джерел енергії, на внутрішній ринок енергопостачань» [240, с. 9] до таких джерел віднесено вітер, сонце, хвилі та інші джерела гідроенергії, геотермальну енергію та ін. А вже у Директиві 2009/28/ЄС відновлювані джерела енергії розглядають комплексно і зазначено, що енергія з відновлюваних джерел енергії охоплює вітрову, сонячну, аеротермічну, геотермальну та океанічну енергії, гідроенергію, біомасу, газ з органічних відходів, газ з очищених стічних вод і біогаз. Документ також містить розгорнуте тлумачення понять «аеротермічна енергія» (енергія, отримана у вигляді тепла в атмосферному повітрі), «геотермальна енергія» (отримана у вигляді тепла з надр), «гідротермальна енергія» (отримана у вигляді тепла поверхневих вод), «біомаса» (біологічна частка продукції, відходів і залишків біологічного походження від сільського господарства, лісового господарства, рибальства й аквакультури, а також біологічна частка промислових і побутових відходів).

Стосовно трактування основних питань правового регулювання використання відновлюваних джерел енергії національні законодавчі акти подібні між собою. Пріоритетність розвитку цієї галузі енергетики визнають майже всі держави, наголошуючи на фінансовій підтримці, а також

важливості налагодження міждержавних зв'язків для обміну технологіями і досвідом. Загалом правове регулювання у сфері енергозбереження розвивається за двома напрямками: зменшення енергоємності та розвиток відновлюваних джерел енергії [45]. Попри це під відновлюваними джерелами енергії найчастіше розуміють різні види енергетичних ресурсів. Наприклад, у законодавчих актах України до відновлюваних віднесені такі джерела: енергія сонця, вітру, геотермальна енергія, енергія хвиль і припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу від органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів. У Законі України «Про альтернативні джерела енергії» 2003 року згадані вторинні енергетичні ресурси, до яких віднесені доменний і коксовий газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [130].

Невичерпним є перелік відновлюваних джерел енергії у Законі Білорусі «Про відновлювані джерела енергії» [281], там перелічені енергія сонця, повітря, тепла землі, природного руху водних потоків, деревного палива, інших видів біомаси, біогазу, а також інші джерела енергії, що не належать до невідновлюваних. Це дає змогу використовувати й інші відкриті або розроблені в майбутньому, технології виробництва енергії.

У Законі Казахстану відновлювані джерела енергії поділені на дві групи:

– джерела енергії, які відновлюються безперервно за рахунок природних процесів (енергія сонячного випромінювання; енергія вітру; гідродинамічна енергія води; геотермальна енергія – тепло ґрунту, підземних вод, річок, водойм);

– антропогенні джерела первинних енергоресурсів (біомаса; біогаз; інше паливо з органічних відходів, які використовуються для виробництва електричної і (або) теплової енергії) [105].

У Законі Німеччини «Про надання пріоритету відновлюваних джерел енергії» 2012 року, який є доповненням до основного законодавчого акта у сфері використання відновлюваних джерел енергії – Закону Німеччини «Про відновлювані джерела енергії» 2000 року, до відновлюваних джерел енергії віднесено «гідроенергію, у тому числі енергію хвиль, припливів, сольовий градієнт, енергію течій, вітрову енергію, сонячну радіацію, геотермальну енергію, енергію біомаси, включаючи біогаз, біометан, газ з органічних відходів і газ, який виділяється при очищенні стічних вод, а також біологічну частку промислових і побутових газів» [270].

Термінологічна неузгодженість спричиняє труднощі у правовому регулюванні використання енергії, отриманої з традиційних джерел, або ядерного палива, та відновлюваних джерел енергії, а зокрема стосовно встановлення їх тотожності.

Проблема тотожності і подібності товару є однією з головних серед тих, що порушуються в скаргах до СОТ. Так, ст. III:4 ГАТТ стосується зобов'язань ставитися до аналогічних товарів на недискримінаційній основі. Отже, щоб з'ясувати, чи справді створено менш сприятливий режим, насамперед треба встановити, чи достатньо подібними є товари для однакового правового режиму. Подібність продукції в таких випадках встановлюється кожного разу окремо.

Подібність товарів потенційно може бути встановлена за фізичними характеристиками продукції, її кінцевим використанням, споживчими очікуваннями тощо. Після того, як подібність (аналогічність) товару підтверджено, необхідно встановити, чи були імпортовані товари поставлені в менш сприятливі умови, ніж внутрішні товари. У цьому сенсі стаття III ГАТТ спрямована на запобігання протекціонізму, і, отже, знову постає проблема встановлення аналогічності товарів. Наприклад, про аналогічність товару може стверджуватися в скарзі про те, що електроенергія, вироблена з відновлюваних джерел енергії, користується більш сприятливими умовами,

ніж енергія, вироблена з традиційних джерел, достатньо подібних за низкою параметрів, утому числі за взаємозамінністю, фізичними властивостями тощо.

Імпортер електроенергії може стверджувати, що запроваджені урядом вищі тарифи або пільгові ціни для вітчизняних виробників енергії, що отримується з відновлюваних джерел, порушують ст. III ГАТТ. Тоді постає низка питань, на які необхідно дати відповіді. Наприклад, чи є імпорт електроенергії, здійснюваний, як передбачається, за менш сприятливих умов, товаром згідно з цілями ст. III ГАТТ? При встановленні аналогічності треба відштовхуватися від того, як було вироблено цю електроенергію. Оскільки одиниця електроенергії ідентична будь-якій іншій одиниці електрики, фізичні характеристики електрики, отриманої з різних джерел енергії (наприклад, традиційних, ядерних або відновлюваних), свідчитимуть про аналогічність товару, однак спосіб виробництва електроенергії цілком обґрунтовано підтверджуватиме їхню ґрунтовну відмінність [280, с. 3].

Вирішуючи питання у справах, які стосувалися програми відновлюваної енергетики, Орган з апеляції Канади, зокрема, з'ясовуючи що можна вважати відповідним ринком для цілей визначення «переваги», відповідно до ст. 1.1 (b) Угоди про субсидії та компенсаційні заходи, чітко окреслив відмінності між електроенергією, отриманою з традиційних джерел та ядерного палива, і енергією з відновлюваних джерел [261]. У цьому відношенні менш сприятливий режим щодо електроенергії, виробленої з викопних енергоресурсів або ядерного палива, щодо електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, є цілком виправданим, відповідно до правил СОТ, за умови, що ці види енергії розглядаються як відмінні, а щодо вітчизняного виробника електроенергії, отриманої з викопних енергоресурсів або ядерного палива, також встановлені аналогічні умови. В іншому випадку іноземний виробник електроенергії може цілком обґрунтовано скаржитися на менш сприятливий режим, який надається

аналогічним товарам, а саме: імпортованій електроенергії, виробленій з традиційних джерел або ядерного палива, і вітчизняній електроенергії, виробленій з традиційних джерел і ядерного палива, – враховуючи дискримінаційні заходи, запроваджені щодо тотожних товарів.

Як свідчить аналіз, у міжнародному і національному праві немає єдиного тлумачення обсягу поняття відновлюваних джерел енергії, що й зумовило небажану синонімію в термінології.

За таких умов, щоб обрати найбільш відповідний термін, варто використовувати Статут Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії, який є на сьогодні єдиним уніфікованим актом, спрямованим на регулювання співпраці у сфері використання відновлюваних джерел енергії, і рекомендує (ст. 3 Статуту) розуміти під ними всі форми енергії, які постійно виробляються відновлюваними джерелами.

1.3. IRENA як інституційна основа правового регулювання впровадження та використання відновлювальних джерел енергії

Небувалий економічний розвиток, який пройшло людство впродовж ХХ століття, серед іншого зумовлений двома чинниками: технологічним розвитком і використанням викопних джерел енергії. І як не дивно, технологічне зростання призводить до збільшення використання енергії, а це збільшує необхідність у викопних джерелах енергії. Цей цикл повторюється і врешті-решт призводить до величезних екологічних наслідків, подолати які неможливо виключно шляхом технологічного прогресу.

Енергія є важливим елементом життя та важливим чинником сталого розвитку, «вихідною точкою для досягнення більших суспільних цілей», тобто досягнення економічного зростання, здійснення виробництва енергії, яке підтримує розвиток, а тому постійно перебуває у центрі уваги людства

[393, с. 46]. Вчені стверджують, що без масштабного впровадження енергії жодна країна не зможе впоратися з викликами економічного розвитку та подолання бідності. Крім того, зростання кількості населення нерозривно пов'язане зі споживанням енергії: що більше населена країна, то більші її потреби в енергії [326, с. 3] .

Водночас, викопні джерела енергії мають низку суттєвих обмежень, які зумовлені їх вичерпністю, а також надзвичайно негативним впливом, який вони чинять на екологію. Саме тому вже майже пів століття активно обговорюється можливість, щоб змусити технологічний розвиток попрацювати над зменшенням використання викопних джерел енергії. Проте ця проблема так і залишалася б на рівні розмов, якби не екологічний фактор, який став однією з нагальних проблем, що постали перед світовим співтовариством і сучасним міжнародним правом, зумовивши необхідність узгодження енергетичної та екологічної політики держав. Одним із можливих шляхів вирішення цієї дилеми є диверсифікація джерел отримання енергії та збільшення частки відновлюваної енергетики в світовому енергобалансі, що дасть змогу зміцнити порядок забезпечення енергетичної безпеки і зменшити негативний вплив соціуму на природне середовище.

У виступі Генерального секретаря ООН «Енергетика і транспорт» наголошено, що сьогоденний стан і розвиток енергетики є найбільш «складною дилемою сталого розвитку» [418]. Чи узгоджується сучасний взірець забезпечення енергетичної безпеки, коли базою у задоволенні потреб енергетики світового господарства є невідновлювані природні ресурси, з концепцією Агентства? Протягом післявоєнного періоду окремі держави не раз використовували залежність інших країн від викопних джерел енергії, перш за все нафти і газу як фактори тиску і навіть як «основну зброю економічної війни» [253].

Зміцнити міжнародну енергетичну безпеку, досягти і водночас зменшити ступінь залежності людства від вуглеводнів, створити

багатопрофільне виробництво джерел отримання енергії, а також зменшити негативний вплив енергетики на навколишнє середовище допоможе використання новітніх технологій у виробленні енергії з відновлювальних джерел.

Розвитку відновлюваної енергетики приділяють велику увагу розвинені країни. Сполучені Штати Америки і Європа збільшують енергетичні потужності переважно за рахунок альтернативних джерел – це сонячна і вітрова енергія. Традиційні вуглеводні енергоносії відходять на другий план. Згідно зі звітом до ООН за програмою з навколишнього середовища (ЮНЕП), у Європі 2016 року 87 % нових енергетичних потужностей створено за рахунок відновлюваних джерел, а у світі цей показник перевищив 50 %, тоді як в Україні їх частка в загальному обсязі виробленої енергії становить лише 1 %.

Відновлювальні джерела енергії незабаром стануть найдешевшими технологіями генерації в багатьох країнах, а їх частка в глобальному виробництві електроенергії зросте до 40 %. Уже на початку 2030 років вони стануть основним засобом виробництва електроенергії у країнах ЄС. У 2005 році цей показник становив 8,5 %. Кроки досягнення цієї цілі прописані в Директиві ЄС з відновлюваної енергетики (RED 2009/28/ЄС) 2009 року.

Як впливає з представленого у квітні 2018 року Міжнародним агентством з відновлюваних джерел енергії доповіді «Глобальна енергетична трансформація: Дорожня карта до 2050 року» (Global Energy Transformation: A Roadmap to 2050), темпи розвитку відновлюваної енергетики у світовій енергетичній сфері передбачено збільшити щонайменше в шість разів. Завдяки такому шестикратному збільшенню обсягів введення потужностей відновлюваних джерел енергії світова економіка отримає додатковий приріст у 1 % ВВП, вдасться зменшити негативні наслідки зміни клімату, для людей зменшити ступінь забруднення повітря та зміцнити здоров'я людей. Щоб виконати окреслені завдання, треба суттєво збільшити частку споживання

біопалива. Кілька країн – членів ЄС уже вжили заходів для стимулювання використання біопалива, проте після ухвалення Директиви RED такі заходи повинні розробити всі країни. Збільшити частку використання біопалива на транспорті до 10 % є непростим завданням, насамперед для його виконання необхідно значно збільшити обсяги виробництва та імпорту біопалива.

Із усього викладеного випливає, що на сьогодні однією з нагальних потреб усієї світової спільноти, як і кожної окремої держави, є необхідність переходу до більш екологічних і одночасно економічно обґрунтованих джерел енергії. І безумовно, що хоча ця ціль може бути досягнута різними способами, одним із найбільш перспективних на сьогодні є використання відновлювальних джерел енергії. Проте окреслена ціль не може бути досягнута без значних фінансових ресурсів і нових технологічних рішень. До того ж, жодна сучасна держава не в змозі самостійно досягнути такого результату. А це все зумовлює необхідність інтенсифікації міжнародного співробітництва держав у вказаній сфері.

Інституційна структура міжнародного співробітництва в сфері енергетики відносин охоплює численні міжнародні організації.

Одні з них забезпечують збір інформації та розповсюдження статистичних і науково-дослідних видань з актуальних енергетичних проблем та їх вплив на економіку загалом. Інші представляють собою форум для міжурядового обговорення, вироблення консенсусу і рекомендацій щодо енергетичної політики та використання. Треті, маючи в своєму розпорядженні великі повноваження і володіючи значними ресурсами, здійснюють регулювання міжнародних енергетичних відносин. Є й такі, що виконують всі перераховані вище функції. Окремо варто згадати про спеціалізацію за видами палива: є організації котрі займаються всіма видами, а є високоспеціалізовані, які зосереджуються, наприклад, на нафті чи на ядерному паливі.

Міжнародні енергетичні організації об'єднує спільна мета – розвиток співробітництва і забезпечення цілісності міжнародної та національних енергетичних систем як передумови забезпечення економічної безпеки. До організацій такого типу, які мають всесвітнє значення, належить, насамперед, МЕГАТЕ, як спеціалізована установа ООН.

Особлива роль у системі таких організацій належить Міжнародному агентству з відновлювальних джерел енергії. Перш за все, це зумовлено тим, що ця організація отримала від міжнародної спільноти мандат на координацію зусиль щодо співробітництва держав з регулювання, впровадження та використання всіх відновлювальних джерел енергії.

Спробуємо проаналізувати місце IRENA в сучасній міжнародній системі. Серед іншого це можна зробити, проаналізувавши Статут Агентства.

Так, зокрема у статті II Статуту зазначено: «Агентство сприяє широко поширеному та зростаючому впровадженню, а також сталому використанню всіх видів відновлюваної енергії, беручи до уваги:

а) національні та внутрішні пріоритети й переваги, отримувані з комбінованого підходу до відновлюваної енергії та заходів з енергоефективності, а також

б) внесок відновлюваної енергії в збереження навколишнього середовища шляхом обмеження впливу на природні ресурси й зменшення вирубування лісів, зокрема вирубування тропічних лісів, опустелювання й скорочення біологічного різноманіття; у захист клімату; в економічне зростання та соціальну згуртованість, у тому числі в зниження рівня бідності й сталий розвиток; у доступ до енергопостачання й безпеку енергопостачання; у регіональний розвиток і взаємну відповідальність поколінь».

Варто також ще раз згадати статтю III, у якій сказано, що термін «відновлювана енергія» означає всі види енергії, які отримувані з

відновлюваних джерел екологічно раціональним способом та які, *inter alia*, охоплюють:

- 1) біоенергію;
- 2) геотермальну енергію;
- 3) гідроелектроенергію;
- 4) енергію океану, у тому числі, *inter alia*, енергію припливів і відливів, енергію хвиль і теплову енергію океану;
- 5) сонячну енергію, а також
- 6) енергію вітру.

З аналізу цих статей можна дійти кількох висновків. По-перше, що ця організація має повноваження координувати співпрацю стосовно всіх відомих, а також перспективних видів відновлювальних джерел енергії. По-друге, організація прагне поєднати економічні та екологічні цілі із упровадженням альтернативних джерел енергії, тобто тут можна говорити про спробу комплексно підійти до вирішення цієї проблеми.

Якщо ж піти далі, то повноваження міжнародної організації визначаються не лише відповідними положеннями її статуту. Для виконання визначених цілей вона має відповідну систему діючих органів, які володіють міжнародною правосуб'єктністю та утворені згідно з міжнародним правом [198, с. 42], що дає їй змогу не відставати від реалій міжнародних відносин і провадити діяльність, необхідну для досягнення цілі, заради яких міжнародна організація власне і була створена. Для більшості сучасних міжнародних організацій характерна достатньо складна організаційна структура, свій особливий характер взаємодії органів та специфіка їх компетенції [198, с. 46]. Отже, варто спробувати розкрити компетенцію і функції Агентства, виходячи з мети, цілей та практики діяльності. Для цього їх можна поділити на чотири групи: 1) функції вивчення основних питань, пов'язаних із налагодженням міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії; 2) правотворчі функції (уніфікація правового регулювання;

3) інформаційні функції; 4) функції щодо налагодження міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії.

Спробуємо проаналізувати кожен з названих груп.

Агентство відіграє надзвичайно важливу роль у вивченні основних питань, пов'язаних із налагодженням міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії. У світі, де зміна клімату та енергетична безпека стають все більш актуальними проблемами, розвиток і використання відновлювальних джерел енергії є необхідним кроком до сталого розвитку.

IRENA зосереджується на проведенні досліджень, аналізі тенденцій та розробці політики щодо використання відновлювальних джерел енергії. Вона збирає та поширює надійну інформацію про різні аспекти використання відновлювальних джерел енергії, такі як технології, економічні перспективи та ефективність, соціальні вигоди та вплив на навколишнє середовище.

Одним із основних завдань Агентства є стимулювання міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії. Агенція підтримує діалог між урядами, промисловістю, академічними та науковими установами, а також громадськістю з метою обміну досвідом і передання знань. IRENA організовує конференції, семінари та робочі групи для спільного вирішення проблем і пошуку інноваційних рішень у сфері відновлювальної енергетики.

Діяльність Агентства також охоплює підтримку країн-членів у розробці стратегій і політик з використання відновлювальних джерел енергії. Агенція надає технічну допомогу, консультації та експертну підтримку країнам у процесі розроблення та впровадження програм та проєктів з відновлювальної енергетики. Це допомагає зміцнити потенціал країн у цій сфері та сприяє швидкому розвитку відновлювальної енергетики в масштабах світової спільноти [290].

Одним із успіхів IRENA є створення Глобальної коаліції для надання фінансової підтримки проектам з відновлювальної енергетики у країнах зі середнім і низьким рівнями доходів. Це сприяє збільшенню інвестицій відновлюваної енергетики та забезпеченню доступу до чистої та сталої енергії для більш широкого кола населення.

Завдяки своїй діяльності Агентство забезпечує сприятливу платформу для співпраці країн, де вони можуть обмінюватися знаннями, кращими практиками та технологіями у сфері використання відновлювальних джерел енергії. Це сприяє ефективному впровадженню та розвитку відновлювальної енергетики, зменшенню впливу на навколишнє середовище та сприяє сталому розвитку світової енергетики.

Отже, діяльність IRENA відіграє важливу роль у вивченні основних питань, пов'язаних із налагодженням міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії. Її робота сприяє поширенню знань, технологій і найкращих практик у цій сфері, а також сталому розвитку та зміні енергетичного ландшафту світу на більш сталий та екологічно чистіший.

Наступне, про що доцільно згадати, є правотворча функція. Як відомо, Агентство виконує важливу правотворчу функцію в сфері відновлюваної енергетики. Як міжнародна організація, вона відіграє ключову роль у розробці та сприянні прийняттю міжнародно-правових актів, національного законодавства, правил і стандартів, які стосуються використання відновлювальних джерел енергії.

Перш за все, IRENA провадить дослідження та аналіз сучасного стану відновлюваної енергетики, існуючих і перспективних технологій, ринків та економічних перспектив. Ці дослідження служать основою для розроблення рекомендацій і пропозицій щодо правового регулювання галузі. Агентство активно співпрацює зі своїми членами та іншими зацікавленими сторонами

для встановлення міжнародних стандартів та норм, які сприятимуть подальшому розвитку відновлюваної енергетики [231].

IRENA сприяє обміну досвідом та передачі знань між країнами щодо правового регулювання відновлюваної енергетики. Агенція організовує конференції, семінари, робочі групи та інші події, де експерти та представники урядів можуть обговорювати актуальні питання та знаходити спільні рішення щодо правового регулювання. Цей обмін досвідом допомагає країнам вдосконалювати своє законодавство та політику в галузі відновлюваної енергетики.

Також Агентство підтримує країни-члени в розробці національних стратегій і законодавства, спрямованих на сприяння використання відновлювальних джерел енергії. Шляхом консультацій, експертної підтримки та технічної допомоги, IRENA допомагає країнам створювати сприятливі умови для розвитку відновлюваної енергетики на національному рівні. Це охоплює розробку фінансових механізмів, стимулювання інвестицій, встановлення нормативно-правових актів і розробку механізмів сприяння інноваціям у галузі відновлюваної енергетики [288].

IRENA провадить моніторинг та оцінювання впливу правового регулювання на розвиток відновлюваної енергетики. Вона аналізує ефективність законодавчих заходів, регуляторних політик та інструментів, ідентифікує проблеми та пропонує заходи щодо їх вирішення. Цей моніторинг допомагає країнам зробити належні корективи у своєму законодавстві та політиці з метою прискорення розвитку відновлюваної енергетики.

Загалом правотворча функція IRENA має велике значення у сприянні сталому розвитку відновлюваної енергетики на міжнародному рівні. Її діяльність сприяє створенню сприятливих умов для використання відновлювальних джерел енергії, обміну досвідом та передачі знань, а також допомагає країнам вдосконалювати своє законодавство та політику у цій

сфері. Правове регулювання відновлюваної енергетики, підтримане IRENA, стимулює інновації, залучення інвестицій та сприяє збереженню навколишнього середовища, що є критичним у сучасному світі.

Далі варто перейти до інформаційної функції IRENA, яка відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до актуальної та надійної інформації про відновлювану енергетику. Агенція займається збором, аналізом і поширенням інформації, статистичних показників, технічних знань та інформаційних ресурсів, пов'язаних з використанням відновлюваних джерел енергії.

Перш за все, IRENA забезпечує доступ до комплексних статистичних даних та аналітичних звітів, що стосуються розвитку відновлюваної енергетики. Ця інформація дає змогу країнам, науковим установам та бізнес-сектору отримувати об'єктивну інформацію про тенденції розвитку, ринкові потенціали та перспективи відновлюваної енергетики. Вона допомагає ухвалювати обґрунтовані рішення та розробляти ефективні стратегії у галузі енергетики.

Також Агентство провадить науково-технічні дослідження та розробки, які сприяють поглибленню знань у галузі відновлюваної енергетики. Агенція займається вивченням новітніх технологій, інноваційних рішень та передових практик, які допомагають підвищувати ефективність та стабільність використання відновлювальних джерел енергії. Це охоплює вивчення сонячної енергії, вітрової енергетики, гідроенергетики, біомаси та інших джерел енергії, а також упровадження передових технологій у практику [392, с. 3].

Крім того, IRENA здійснює інформаційне консультування та надає підтримку країнам у розробці національних стратегій та програм відновлюваної енергетики. Агенція надає технічну допомогу, експертні поради та інформаційні матеріали, які допомагають країнам розробити ефективні політики та правові межі для підтримки відновлюваної енергетики.

IRENA також сприяє обміну досвідом та передачі знань між країнами, що сприяє прискоренню розвитку відновлюваної енергетики в масштабах усього світу.

Додатково варто відзначити, що IRENA виступає платформою для обговорення актуальних питань та вирішення проблем, пов'язаних із відновлюваною енергетикою. Агенція організовує конференції, семінари та робочі групи, де фахівці й представники урядів можуть обмінюватися інформацією, досвідом та найкращими практиками. Це сприяє створенню мережі співробітництва та партнерства у галузі відновлюваної енергетики [315].

Отже, інформаційна функція IRENA має велике значення для розвитку відновлюваної енергетики. Агенція забезпечує доступ до об'єктивної інформації, досліджень та статистичних відомостей, сприяє переданню знань, консультує країни та створює платформу для обговорення питань у галузі відновлюваної енергетики. IRENA виконує важливу роль у підтримці розвитку сталої та екологічно чистої енергетики, сприяючи побудові майбутнього, ґрунтованого на відновлюваній енергії.

Розглядаючи функції щодо налагодження міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії, варто наголосити на високій активності міжнародних зв'язків IRENA. Крім того, що вона виступає інституційною платформою для міжнародного співробітництва між державами, вона також плідно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, які прямо чи опосередковано займаються регулюванням міжнародних відносин у сфері енергетики. По суті, всі інші функції лише доповнюють, розвивають та конкретизують цю надважливу універсальну функцію.

Функція Міжнародної агентства з відновлювальної енергії (IRENA) щодо налагодження міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії, зокрема з міжнародними організаціями,

відіграє ключову роль у сприянні сталому розвитку та забезпеченні енергетичної безпеки на глобальному рівні, IRENA діє як каталізатор і платформа для співпраці між різними країнами та організаціями з метою просування використання відновлювальних джерел енергії.

IRENA сприяє налагодженню співробітництва з такими міжнародними організаціями, як Організація Об'єднаних Націй (ООН). Як офіційна міжурядова організація, Агентство встановлює тісні зв'язки з іншими Органами та організаціями, такими як Європейська комісія, Всесвітня організація з охорони навколишнього середовища (UNEP), Всесвітня метеорологічна організація (WMO), МЕГАТЕ та багатьма іншими. Це сприяє обміну інформацією, координації зусиль та спільному розв'язанню проблем, пов'язаних зі сталим використанням відновлювальних джерел енергії.

Як свідчить офіційна статистика, з метою реалізації цієї функції Агентство налагодило тісну співпрацю з понад п'ятьма десятками міжнародних організацій, а Європейський Союз взагалі є членом IRENA [315]. Ця співпраця, передовсім, спрямована на налагодження міжнародного співробітництва у сфері відновлювальних джерел енергії між державами.

Крім того, IRENA виконує роль форуму для обговорення та співробітництва з міжнародними організаціями, національними урядами та громадськими організаціями, шляхом організації конференцій, семінарів, робочих груп та зустрічей, IRENA створює платформу для обміну досвідом, передачі знань, сприяє співпраці між різними сторонами. Це дозволяє спільно виробляти стратегії, розробляти проєкти та сприяти інноваціям у галузі відновлювальної енергетики.

Вона також забезпечує технічну допомогу та консультування країнам, які бажають розвивати відновлювальні джерела енергії. Агентство надає експертні послуги, аналізує потенціал відновлювальної енергетики в різних регіонах та надає рекомендації з політики та регулювання. Це допомагає

країнам виробляти власні національні стратегії, програми та законодавство, спрямовані на стимулювання використання відновлювальних джерел енергії [313].

Підсумовуючи, доцільно відзначити, що функція IRENA щодо налагодження міжнародного співробітництва з використання відновлювальних джерел енергії важлива для підтримки сталого розвитку та боротьби зі зміною клімату. Агентство сприяє зближенню країн, організацій та експертів у галузі відновлювальної енергетики, сприяючи обміну інформацією, спільним проєктам та розробці ефективних стратегій. Це допомагає прискорити перехід до сталої енергетики та забезпечити енергетичну безпеку на міжнародному рівні.

Якщо говорити про форми діяльності Агентства, то дослідники виокремлюють такі:

1. Надання технічної допомоги. Агентство відіграє важливу роль у наданні технічної допомоги державам у галузі використання відновлювальних джерел енергії. Ця діяльність є ключовим елементом місії IRENA, спрямованої на прискорення переходу до сталої та екологічно чистої енергетики на глобальному рівні. Для цього Агентство проводить оцінювання потенціалу відновлювальних джерел енергії у різних регіонах та країнах. Це допомагає ідентифікувати можливості для використання відновлювальних джерел енергії та розробки проєктів у сфері сонячної енергетики, вітрової енергетики, гідроенергетики та інших секторів. Шляхом збору технічних даних та аналізу різних факторів, IRENA допомагає державам визначити найбільш ефективні та придатні для них відновлювальні джерела енергії. Крім того, IRENA сприяє обміну знаннями та передачі навичок між державами шляхом організації тренінгів, семінарів, міжнародних конференцій та робочих груп, Агентство створює платформи для обміну досвідом та передачі кращих практик у сфері відновлювальної енергетики. Це дає змогу державам використовувати найновіші технології та

методики, підвищувати кваліфікацію фахівців та забезпечувати стале зростання в цій сфері [385].

2. Консультації. IRENA забезпечує експертну консультацію та підтримку державам у розробці національних стратегій, програм та політик у галузі відновлювальної енергетики. Агентство надає технічну експертизу, аналітичні звіти та рекомендації щодо впровадження ефективних механізмів підтримки, стимулювання і регулювання відновлювальної енергетики. Це допомагає державам створити сприятливе середовище для розвитку відновлювальної енергетики, залучення інвестицій та впровадження інновацій у цій галузі.

3. Надання послуг фінансування. Агентство виконує роль фінансового посередника, забезпечуючи доступ до фінансування для проєктів відновлювальної енергетики. Агентство сприяє укладанню угод і налагодженню партнерства між державами, міжнародними організаціями, фінансовими інституціями та приватним сектором з метою залучення інвестицій у проєкти відновлювальної енергетики. Це допомагає забезпечити необхідні ресурси для реалізації проєктів, подолати фінансові бар'єри та підтримати їх економічну життєздатність [326, с. 3-7]. Також Агентство здійснює оцінювання проєктів відновлювальної енергетики з фінансового погляду, проводить аналіз економічної доцільності, визначає ризики та потенціал дохідності проєктів, що сприяє ухваленню обґрунтованих рішень щодо їх фінансування. Крім того, IRENA надає консультації та експертну підтримку у розробці фінансових моделей, залученні коштів та підготовці інвестиційних пропозицій. Ще одним аспектом є сприяння розвитку фінансових інструментів та механізмів, спрямованих на підтримку відновлювальної енергетики. Агентство співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями та банками з метою створення спеціалізованих фондів, програм підтримки та інших інструментів фінансування, що сприяють залученню інвестицій у проєкти відновлювальної енергетики [268].

Отже, завдяки своїй діяльності щодо надання послуг фінансування проєктів, IRENA виступає не лише як координатор та посередник, але і як каталізатор для прискорення розвитку відновлювальної енергетики. Послуги фінансування, надані Агенцією, допомагають забезпечити потрібні ресурси, залучити інвестиції та стимулювати інновації в цій галузі. Це сприяє зростанню кількості та якості відновлювальних енергетичних проєктів, зниженню залежності від викопних видів палива та зменшенню впливу на клімат.

Узагальнюючи вищесказане можна зробити такі висновки:

1. Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії є міжнародною міжурядовою організацією, створеною державами для координації співробітництва держав у сфері відновлюваних джерел енергії. Воно виконує роль інституційної основи сучасної універсальної системи співробітництва в цій сфері і діє як центр поширення передового досвіду з питань технологій використання відновлюваної енергії та як координатор й ініціатор, який забезпечує надання досвіду практичного застосування та рекомендацій, який підтримує в питаннях, що стосуються відновлюваної енергії.

2. До основних функцій організації належать: систематизація сучасної практики в галузі відновлюваної енергії, у тому числі інструменти політики, заходи заохочення, механізми інвестування, практичний досвід, наявні технології, убудовані системи та устаткування, а також фактори успіху-невдачі; надання рекомендацій з вироблення політики та допомоги своїм членам відповідно до їхнього запиту, та з урахуванням їхніх відповідних потреб, а також заохочує міжнародні дискусії стосовно політики в галузі відновлюваної енергії; координує зусилля, спрямовані на обмін знаннями чи передання технологій, а також сприяє розвитку місцевих можливостей і компетенції держав - членів, у тому числі необхідного взаємного зв'язку; заохочує й підтримує науково-дослідну роботу, у тому

числі зі соціально-економічних питань, та сприяє розвитку дослідних мереж, спільній науково-дослідній роботі, розробці й застосуванню технологій; надає інформацію про розробку й застосування національних і міжнародних технічних стандартів, які стосуються відновлюваної енергії, ґрунтуючись на правильному розумінні внаслідок активної участі у відповідних форумах; надає своїм членам відповідно, до їхнього запиту, консультації стосовно фінансування галузі відновлюваної енергії та підтримує застосування пов'язаних із цим механізмів.

3. Формами діяльності Агентства є: 1) консультування; 2) надання послуг; 3) надання співфінансування.

Висновки до розділу 1

1. Еволюція співробітництва в сфері міжнародно правового регулювання використання відновлювальних джерел енергії між державами відбувалася під впливом екологічних та економічних факторів. На початку 2000-х років ціни на вуглеводні значно зросли, що призвело до зростання зацікавленості у більш дешевих видах енергії, зокрема відновлювальної енергетики. Цей фактор був однією з причин збільшення інвестицій у відновлювальну енергетику та викликав необхідність міжнародно-правового регулювання питань, пов'язаних з альтернативною та відновлювальною енергетикою.

Загалом періодизацію розвитку відновлювальної енергетики можна розділити на такі етапи:

Перший етап – від закінчення Другої світової війни та заснування ООН і до виникнення перших природоохоронних організацій. Початковий етап розвитку відновлювальної енергетики, який характеризувався першими кроками та міжнародними ініціативами в ООН для регулювання використання відновлюваних джерел енергії. Перша резолюція щодо

розвитку нетрадиційних джерел енергії була прийнята ще в 1950-х роках. Загалом у межах цього етапу можна виділити кілька підетапів: 1) 1950–1960 роки: Початкові кроки в регулюванні відновлювальних джерел енергії були зроблені в ООН, зокрема, Генеральною Асамблеєю.

Другий етап – від середини 60-х років ХХ століття і до початку 2000-х. У цей період, Конференція в Ріо-де-Жанейро та створення Комісії з питань сталого розвитку в ЕКОСОП надали поштовх для активного розвитку альтернативної енергетики та сприяли міжнародному співробітництву. У межах цього етапу можна окреслити кілька підетапів:

1) 1961–1977 роки – протягом цього часу проводилися міжнародні конференції та інші заходи в ООН з питань відновлювальної енергетики та енергоефективності. У цей період почалася активна робота зі створення норм «м'якого права» щодо використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії;

2) 1977–1980 роки – питання відновлювальної енергетики стали постійними темами на порядку денному ООН, зокрема, Генеральної Асамблеї. У 1978 році була прийнята важлива резолюція щодо конференції з нових і відновлювальних джерел енергії, де були визначені конкретні нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії;

3) 1981–1991 роки – важливою подією стало проведення Конференції з нових і відновлювальних джерел енергії в 1981 році. На цій конференції була прийнята «Програма дій з використання нових і відновлюваних джерел енергії», яка стала важливим програмним документом.

Третій етап – від початку 2000-х і до сьогодні – це період інтенсивного зростання інтересу до відновлювальних джерел енергії через зростання цін на традиційні види палива та підвищення економічної привабливості альтернативних технологій. У межах цього етапу можна окреслити два підперіоди:

1) до 2011 року – у цей період з'явилися ключові міжнародно-правові угоди, які передбачали розвиток відновлювальної енергетики;

2) від 2012 року і до тепер – у цей період було створено IRENA та схвалено ініціативу «Стійка енергія для всіх», що свідчить про зростання важливості відновлювальної енергетики на міжнародному рівні та засвідчує готовність держав взяти на себе зобов'язання щодо збільшення використання відновлювальних джерел енергії.

2. Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії є міжурядовою організацією, створеною державами з метою координації співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії. Воно є центром передового досвіду з технологій використання відновлюваної енергії, ініціатором та координатором, що забезпечує надання рекомендацій та практичного досвіду в цій сфері.

3. Основні функції цієї організації охоплюють систематизацію сучасної практики в галузі відновлюваної енергії, розробку політики, заходів заохочення, механізмів інвестування, практичного досвіду, технологій, убудованих систем та устаткування; надання рекомендацій та допомоги своїм членам у виробленні політики відповідно до їхніх потреб; координацію зусиль, спрямованих на обмін знаннями та технологіями, розвиток місцевих можливостей та компетенції в державах-членах; заохочення та підтримку науково-дослідної роботи та розвиток дослідних мереж, спільну науково-дослідну роботу, розробку та застосування технологій; надання інформації про розробку та застосування національних та міжнародних технічних стандартів, які стосуються відновлюваної енергії.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА IRENA

2.1. Юридичні підстави діяльності IRENA

У сучасному світі міжнародні організації є чи не найважливішою формою міжнародної співпраці держав, а зростання їхньої ролі – одна з визначальних тенденцій розвитку міжнародного права. Саме це зумовлює нагальну потребу вивчення теоретичних і практичних аспектів їхнього міжнародно-правового статусу. Враховуючи те, що всі учасники міжнародних відносин, у тому числі міжнародні організації, у своїй діяльності послуговуються нормами міжнародного права, дослідження будь-якої міжнародної організації варто розпочинати з аналізу юридичних підстав її діяльності, її правового статусу.

До правових актів, які регулюють діяльність міжнародних організацій, у правовій доктрині віднесені насамперед міжнародні угоди, основою серед яких є установча угода, а також угоди про штаб-квартиру та угоди стосовно таких спеціальних питань, як привілеї та імунітети, порядок укладення договорів та ін. Не менш важливу групу документів становлять акти внутрішнього права організації, тобто акти, ухвалені самою організацією (рішення її органів). Джерелами міжнародного права також слугують звичаї, судові рішення, односторонні акти держав [82, с.12-13] тощо. Деякі дослідники пропонують доповнити цей перелік джерел міждержавними політичними домовленостями, договорами про співпрацю з міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями та деякими іншими [82].

Польська дослідниця, вчена З. Доліва-Кобацька пропонує усі джерела поділити на три категорії: 1) установчий акт (статут організації); 2) похідні від установчого договору, акти створені самою міжнародною організацією

(передусім акти внутрішнього права організації); 3) передбачені статутом спеціальні угоди, які міжнародна організація має укласти в процесі функціонування [251, с. 56].

На думку І. Білоруса, правовий статус і діяльність міжурядових і неурядових міжнародних організацій регулюються комплектом розрізних міжнародних актів правового і неправового характеру [6, с. 20]. Багатосторонні договори та конвенції, резолюції міжурядових організацій а також акти самих міжнародних організацій формують систему норм, покликану регулювати діяльність і правовий статус міжнародних організацій.

Аналізуючи юридичні підстави діяльності міжнародних організацій, Х. Шперун, до переліку актів, які регулюють діяльність міжнародних міжурядових організацій, внесла такі:

1) установчу угоду – у різних організаціях вона може мати різні назви: статут, конвенція (як у ІКАО), конституція (як у ВООЗ), статті угоди (як у МВФ МБРР);

2) універсальні договори, які регулюють деякі питання правового статусу міжнародних організацій, наприклад, порядок укладення міжнародних договорів, привілеї та імунітети тощо;

3) угоди, укладені за участю самої організації, зокрема угода про штаб-квартиру, угода про співпрацю між двома міжнародними організаціями, угода про статус представництв міжнародної організації в окремій державі;

4) рішення самої міжнародної організації, здебільшого ті, які мають обов'язковий юридичний характер;

5) рішення інших міжнародних організацій, наприклад, про надання статусу спостерігача;

6) деякі судові рішення, які стосуються діяльності конкретної організації;

7) доктрина міжнародного права (допоміжне джерело). Прикладом може слугувати концепція домислюваної компетенції, що впливає з доктрини міжнародного права [201, с. 94].

Юридичні підстави діяльності такої міжнародної організації, як агентство, мають низку особливостей, які спробуємо висвітлити докладніше.

Як уже зазначалося, юридична природа і правове становище будь-якої міжнародної організації значною мірою визначається її установчим договором, що слугує правовою основою створення і функціонування організації. У доктрині міжнародного права такі договори практикуються як міжнародні договори особливого роду – «договори *sui generis*», що зумовлено насамперед особливою юридичною природою цих актів. Виокремлюючи особливості статутів міжнародних організацій, слід відзначити, що звичайний багатосторонній договір лише окреслює права та обов'язки сторін, які необхідні для досягнення цілей договору, тоді як на підставі установчих договорів можна створювати міжнародні організації, такий договір визначає їх компетенцію, цілі і завдання, правове становище персоналу, членів організації, характер відносин з іншими міжнародними організаціями, державами – не членами тощо [324]. Погоджуючись з цією думкою, К. Савчук додає, що в установчому акті міжнародних організацій, як правило, закріплені повноваження керівників різних органів організації, порядок їх утворення і представництва в них держав-членів; викладені основні принципи діяльності організації та її членів; описані правила прийняття чи вступу до організації та виключення або виходу з неї; порядок ухвалення рішень органами організації та забезпечення їх виконання; умови вирішення спорів між членами організації [156].

Установчий договір Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA) – Статут, було «учинено в м. Бонн 26 січня 2009 р. в єдиному оригінальному примірнику англійською мовою» [283].

Статут Агентства став підсумком тривалої підготовчої роботи, під час якої держави-засновниці дійшли компромісу щодо основних цілей, завдань і принципів діяльності організації, можливих шляхів їх досягнення тощо. Серед іншого статут врегулював такі питання: права та обов'язки держав-членів, умови та порядок набуття членства, припинення та призупинення членства, структура організації, принципи ухвалення та юридична природа рішень, привілеї та імунітети організації та її членів, положення про штаб-квартиру, засади фінансування діяльності організації та окремих проєктів, загальні положення про порядок набуття угодою юридичної сили, а також внесення до неї чи змін доповнень, офіційні мови організації та депозитарія. Складовою Статуту є Декларація конференції з питань автентичних версій Статуту.

Остаточний текст Угоди був ухвалений на установчій конференції IRENA 26 січня 2009 року. Текст угоди опрацювали учасники двох підготовчих конференцій. Понад 100 представників з понад 44 держав взяли участь у роботі, підготовчих семінарах, скликаних у Берліні з 30 червня 2008 року до 1 липня 2008 року, вони розробили механізми фінансування та початкову робочу програму. Через кілька місяців після цих семінарів понад 150 представників з 51 держави зібралися на заключну підготовчу конференцію IRENA, щоб обговорити ключові питання, які в підсумку дали змогу IRENA до січня 2009 року розпочати діяльність підготовчої комісії. Саме тут було узгоджено проєкт Статуту IRENA, а також вирішено такі важливі питання, як фінансування, критерії та процедури обрання тимчасового генерального директора та членів тимчасового штабу, планування початкової фази діяльності IRENA.

Статут набув чинності, й організація розпочала свою діяльність 8 липня 2010 року.

Серед джерел, які регулюють діяльність Агентства, важливе місце посідають угоди щодо окремих аспектів діяльності міжнародних організацій.

Ці універсальні міжнародні договори слугують основою сучасного світового правопорядку, визначають основні зобов'язання учасників міжнародної спільноти, у тому числі держав, які є членами міжнародних організацій, а також окремі аспекти правового статусу самих міжнародних організацій. До таких договорів належать Статут ООН [171], а також низка документів, які стосуються привілеїв та імунітетів організації загалом, посадових осіб, представників держав тощо. Це Конвенція про привілеї та імунітети Організації від 1945 року, Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН від 1946 року, угоди Ради Європи: Загальна угода про привілеї та імунітети від 1949 року, низка протоколів до цієї Угоди (починаючи від 1952 року), які конкретизують або визначають привілеї та імунітети окремих категорій посадових осіб Ради Європи, Європейської Комісії з прав людини, членів Європейського Суду з прав людини.

До документів, які безпосередньо стосуються діяльності Агентства, належать: Конвенція про міжнародні договори між державами і міжнародними організаціями чи міжнародними організаціями 1986 року, Конвенція про представництва держав при міжнародних організаціях 1975 року та низка інших конвенцій, а також проєкт статей про відповідальність міжнародних організацій, над яким працює Комісія міжнародного права.

Ключовою для діяльності будь-якої міжнародної організації є Угода про штаб-квартиру, покликана забезпечити незалежність організації від держави місця перебування та врегулювати всі інші питання, які можуть виникати у зв'язку з цим. Оскільки штаб-квартира Агенції знаходиться у місті Абу-Дабі, угоду про штаб-квартиру було укладено 3 червня 2012 року з урядом Об'єднаних Арабських Еміратів.

Положення цієї угоди загалом аналогічні угодам про штаб-квартиру інших міжнародних організацій системи ООН. В угоді визначені юридичні підстави перебування Агентства на території Об'єднаних Арабських Еміратів, а також правовий статус організації на території цієї держави,

привілеї та імунітети організації загалом, так і її персоналу. Об'єднані Арабські Емірати надають безоплатно приміщення для штаб-квартири Агентства, гарантують усі необхідні умови для забезпечення незалежності та ефективної роботи, у тому числі недоторканності штаб-квартири та інших приміщень Агентства, забезпечують йому й очільнику та посадовим особам можливість вільно контактувати з представниками інших держав і міжнародних організацій незалежно від того, де вони перебувають. Водночас Агентство зобов'язується не зловживати своїми правами, не порушувати суверенні права держави місця перебування, не використовувати приміщення для укриття осіб, щодо яких триває кримінальне переслідування тощо. Загалом штаб-квартира вилучена з-під юрисдикції Об'єднаних Арабських Еміратів, а закони цієї держави діють на території штаб-квартири у частині, що не суперечать правилам Агентства.

Окрім угоди про штаб-квартиру з ОАЕ, Агентство має право укладати угоди про статус своїх регіональних представництв з державами, в яких такі представництва вже створені чи плануються. Однак станом на кінець 2022 року Агентство не уклало жодної подібної угоди, хоча відомо про перемовини з цього приводу з кількома державами.

Серед правових підстав діяльності міжнародних організацій важливу роль відіграють угоди з іншими суб'єктами міжнародного права. Усі угоди цього типу поділяються на два підвиди: угоди з державами і угоди з іншими міжнародними організаціями. Укладання таких угод є одним із шляхів реалізації статутних цілей організації.

Згідно зі статутом, Агентство активно співпрацює з державами з питань упровадження технологій використання відновлюваної енергії та виступає координатором у реалізації проєктів, запропонованих та фінансованих членами, за умови наявності в Агентства нематеріальних ресурсів. Для цього Агентство укладає з відповідними державами спеціальні угоди, що стосуються співпраці за проєктом. Окрім того, на відміну від інших угод з

державами, відповідно до статуту, ці угоди не втрачають чинності навіть після припинення членства держави в Агентства. Як записано в статті XV статуту, «вихід члена з Агентства не впливає на його договірні зобов'язання, узяті згідно з пунктом В статті V».

Відповідно до статті IV статуту, Агентство тісно співпрацює та прагне налагодити взаємовигідні відносини з чинними установами та організаціями для уникнення дублювання функцій, удосконалює використання ресурсів і поточну діяльність з урядами, іншими організаціями та агентствами, метою яких є сприяння розвитку відновлюваної енергії. На сьогодні такі угоди вже укладено з низкою організацій, зокрема, з ООН та спеціалізованими установами, тривають переговори з десятками інших міжнародних організацій.

У системі міжнародних актів, які регулюють діяльність міжнародних організацій, окрім міжнародних договорів особливе місце посідають акти і рішення самих міжнародних організацій. Це особливий вид норм, які регулюють винятково їх діяльність і суттєво доповнюють положення установчої угоди. Жодна міжнародна організація не може існувати та ефективно діяти без свого внутрішнього права [77]. Резолюціями зокрема затверджуються підсумки виборів, визначаються напрями і порядок витрачання коштів, затверджуються фінансові та інші звіти тощо [82, с. 16].

Отже, юридичними підставами діяльності Агентства слугують як загальні, так і спеціальні міжнародно-правові угоди, серед яких провідна роль належить установчій угоді та внутрішньому праву. Водночас спостерігається тенденція до зростання ролі внутрішнього права організації і міжнародних договорів, які Агентство укладає з іншими міжнародними організаціями та державами. Оскільки кількість таких угод зростає, з часом у Агентства постане необхідність додатково врегулювати особливості їх укладання.

Усі джерела, які регулюють роботу Агентства можна розділити на кілька груп, а саме: Установчий договір (Статут); угода про штаб-квартиру; міжнародні договори, які регулюють окремі питання діяльності міжнародних організацій; угоди, укладені Агентством з іншими суб'єктами міжнародного права; внутрішнє право Агентства. Цікавим є той факт, що деякі аспекти діяльності Агентства в окремих державах можуть регулюватися національним правом, про що прямо зазначено в Статуті.

2.2. Членство в IRENA

У сучасному світі використання відновлювальних джерел енергії є сферою, в розвитку якої зацікавлені майже всі держави незалежно від ступеня їх економічного розвитку та технічного потенціалу. Саме тому держави активно співпрацюють у цій сфері, що, своєю чергою, вимагає чіткого міжнародно-правового регулювання. Провідну роль у міжнародно-правовому регулюванні співпраці держав у сфері використання відновлювальних джерел енергії відіграє IRENA – одна із найбільших міжнародних організацій за кількістю учасників.

У системі права міжнародних організацій інститут членства в міжнародній організації є одним із найважливіших. За словами Я. Музики, «він не лише слугує юридичним оформленням участі держави в роботі певної міжнародної організації. Його норми визначають порядок, характер і зміст участі членів міжнародної організації в її роботі, а також основні форми цієї участі» [100].

Зокрема, в доктрині міжнародного права часто наголошується, що у «...підсумку існування самої міжнародної організації залежить від держав-членів цієї організації» [254]. Погоджуючись із цим, В. Моравецький

акцентує, що «склад членів відіграє вирішальну роль у здатності організації до дій» [331].

Попри свою значущість членства, нормативного закріплення в чинних міжнародно-правових договорах чи інших актах не має, однак воно досить детально проаналізоване у доктрині міжнародного права. Існує думка, що приналежність до того чи іншого міждержавного об'єднання можна визначити у формі юридичної кваліфікації суб'єкта – члена цього об'єднання [330]. Згідно з іншим визначенням, членство – це інститут права міжнародних організацій, який об'єднує норми, що регулюють порядок та умови прийняття, види членів, сукупність їхніх прав та обов'язків, питання припинення чи призупинення участі держави в міжнародних організаціях, а також юридичну відповідальність держав як членів організації [254]. Оцінюючи це визначення, Х. Шперун, відзначає що воно чітко конкретизує усі ті елементи, які входять до поняття членства: 1) порядок та умови прийняття; 2) види членів; 3) сукупність їхніх прав та обов'язків; 4) відповідальність держав як членів організації; 5) питання призупинення та припинення участі держави в міжнародних організаціях. Іноді до цього переліку вносять інші питання, наприклад, фінансування організації [201, с. 77].

Питанням членства в Агентстві присвячена низка статей установчої угоди. На відміну від установчих угод деяких міжнародних організацій, у яких цьому інституту присвячені окремі розділи, наприклад, статуту Статуту ООН [171] (Глава 2) чи Статуту Ради Європи [174] (Глава 2), тут питання членства не систематизовані та розпорошені по всьому документі. Основні положення щодо членства містяться у статтях VI–VII, деякі питання регулюються іншими статтями (ст. XV та XIX). Такий підхід може свідчити про гнучкість організації у трактуванні до питань членства порівняно з названими вище організаціями, а також про важливу роль внутрішнього

права та практики організації, покликаних регулювати всі спірні моменти, пов'язані з членством.

Стосовно питань про членство в Агентстві ключовою є стаття VI Статуту, яка має назву «Членство». Стаття містить низку положень, які стосуються умов і порядку набуття членства, його видів, а також умов голосування.

Як відомо, у статутах більшості міжнародних організацій виокремлено умови набуття членства, тобто для вступу до міжнародної організації держави-кандидати повинні відповідати певним критеріям, які, як правило, зафіксовані в її установчих документах. Як зазначає К. Ігелтон, вони є критеріями *ipsofacto*, тобто цим критеріям повинні відповідати як ті держави, що приєднуються до міжнародної організації з часом, так і держави-засновниці [252]. Статут Агентства не є винятком. У першому пункті згаданої статті записано, що членство є відкритим для тих держав, які є членами Організації Об'єднаних Націй, і регіональних міжурядових організацій з економічної інтеграції, які бажають і можуть діяти відповідно до цілей діяльності, викладених у цьому Статуті. Для отримання права на членство в Агентстві регіональна міжурядова організація з економічної інтеграції повинна бути заснована суверенними державами, щонайменше одна з яких є членом Агентства та якій її держави-члени передали повноваження щонайменше з одного з питань, яке належить до компетенції Агентства.

На підставі аналізу цих положень доходимо таких висновків:

1. Членами Агентства можуть бути як держави, так і міжнародні організації, що загалом не характерно для більшості міжнародних організацій. До прикладу, державами – учасниками ООН та більшості спеціалізованих установ можуть бути виключно держави. Як виняток деякі міжнародні організації допускають таке членство, проте воно досить часто потребує додаткового регулювання.

2. Досить часто міжнародні економічні організації передбачають можливість участі у них інших суб'єктів (крім держав і міжнародних (міжурядових) організацій). Так, згідно зі статутом Всесвітньої митної організації (Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 року), крім держав, членами Всесвітньої митної організації можуть бути уряди окремих митних територій. До таких належать залежні території, наділені правом самоуправління (Гонконг, Макао, Бермудські острови тощо). Схожі положення містить Статут ФАО (п. 11 ст. 2), однак вони можуть претендувати лише на статус асоційованого члена. У Статуті Агентства участь будь-яких суб'єктів, крім держав і міжнародних організацій, не передбачена.

3. Передумовою набуття членства державою є її участь в ООН, тобто держави, які не є членами ООН, не можуть стати членами Агентства. Аналогічні положення трапляються в установчих угодах інших міжнародних організацій. Наприклад, членство у Міжнародному банку реконструкції та розвитку можуть набувати лише члени МВФ [168]. Вимога обов'язковості членства в ООН для набуття статусу членства в Агентстві, на нашу думку, як мінімум, видається дивною: як те, що держава не бере участі в діяльності ООН, перешкоджає їй брати активну участь чи виконувати свої зобов'язання перед Агентством. Навряд чи у когось поставало питання щодо здатності Швейцарії виконувати свої міжнародно-правові зобов'язання, хоча до 2002 року вона не була членом ООН. Можливо, це положення слугує підставою для усунення від участі в Агентстві так званих «невизнаних держав». Чи не порушує це положення принцип рівності держав, закріплений у Статуті ООН? Так, згідно з Хартією економічних прав та обов'язків держав, ст. 10, прийнятої Резолюцією Генеральної Асамблеї 3281(XXIX) 12 грудня 1974 року, усі держави є юридично рівноправними і як рівноправні члени міжнародного співтовариства мають право повністю й ефективно брати участь у міжнародному процесі ухвалення рішень, спрямованих на

врегулювання світових економічних, фінансових і валютних проблем, серед іншого через посередництво відповідних міжнародних організацій [28].

Окрім того, Х. Епес, який свого часу був членом Комісії з міжнародного права ООН, пропонував показати у преамбулі проекту Декларації про права та обов'язки держав [70] ідею, згідно з якою співтовариство держав, є універсальним і участь у його базових організаціях, насамперед в ООН, має бути обов'язковою [299].

Отже, аналізоване положення Статуту Агентства можна вважати суперечливим, хоча і виправданим у контексті прагнення деяких невизнаних держав легалізувати свій статус, ставши членами міжнародних організацій як універсального, так і регіонального характеру.

4. У згаданій нормі статуту є аж чотири передумови набуття членства міжнародними організаціями: а) це має бути міжурядова організація, заснована суверенними державами; б) такий статус може отримати виключно регіональна міжурядова організація з економічної інтеграції, тобто універсальні міжнародні організації не можуть претендувати на такий статус, як і організації, які за своєю суттю не є організацією з економічної інтеграції; в) щонайменше одна держава-засновниця такої організації є членом Агентства; г) такий організації держави-члени передали повноваження щонайменше з одного з питань, яке належить до компетенції Агентства. Перелік таких питань містить стаття II Статуту, він досить широкий і охоплює усі питання, пов'язані з використанням відновлювальних джерел енергії, унаслідок чого це стане внеском у збереження навколишнього середовища шляхом обмеження впливу на природні ресурси й зменшення вирубування лісів, зокрема лісів тропічних, опустелювання й скорочення біологічного розмаїття; у захист клімату; в економічне зростання та соціальну згуртованість, у тому числі в зниження рівня бідності й сталий розвиток; у доступ до енергопостачання й безпеку енергопостачання; у регіональний розвиток і взаємну відповідальність поколінь, а також

національні та внутрішні пріоритети й переваги, отримувані з комбінованого підходу до відновлюваної енергії та заходів з енергоефективності.

5. Вагомою перевагою цієї міжнародної організації є наперед встановлений перелік передумов для вступу, і на відміну від низки інших Агентство не практикує висування додаткових вимог до кожного нового члена, як це роблять деякі інші міжнародні організації в своїх установчих актах, наприклад, Європейський Союз (ст. 49), Світова організація торгівлі (ст. XII) чи Європейська асоціація вільної торгівлі (ст. 41).

Статут Агентства передбачає кілька видів членства. За суб'єктами можна виокремити два види: членство держав і членство міжнародних організацій. Правова доктрина і міжнародно-правова практика виробили низку інших класифікацій видів членства. За критеріями обсягу прав та обов'язків, якими наділяються члени міжнародних організацій, М. Козюбра та І. Лукашук [44, с. 348] розмежовують такі види: 1) повні – члени міжнародної організації володіють повним (максимальним) обсягом прав та обов'язків, згідно зі статутом; 2) асоційовані міжнародні організації – мають дещо менший обсяг прав, від повного членства відрізняються відсутністю права на участь у голосуванні та бути обраним у виконавчі органи; 3) статус спостерігача – права зазвичай обмежуються правом брати участь у роботі вищого органу без права голосу та у роботі деяких органів організацій; 4) консультативний статус – право брати участь у роботі певних органів міжнародної організації, причому лише в межах однієї сесії. Наприклад ЮНЕСКО, згідно зі своїми правилами процедури, може за рішенням, ухваленим більшістю у дві третини голосів, запрошувати як спостерігачів на окремі сесії конференції або її комісії представників інших міжурядових і неурядових організацій.

Організацій з усіма чотирма видами членства практично не існує. Більшість організацій мають один або два види членства, три трапляються рідко. Китайський дослідник Мей Сяокань зауважує, що статус

повноправного члена є єдиною категорією статусу членства для багатьох міжнародних організацій. Іноді з міркувань зручності у статуті інші категорії членства не зазначають, однак з часом ці положення можуть зазнавати змін. До прикладу, в Генеральній угоді з торгівлі та тарифів (ГАТТ) статус повноправних членів визначено як виняток для отримання цього статусу надалі: Югославія 1950 року отримала статус спостерігача, а 1959 року стала асоційованим членом, 1962 року – тимчасовим членом. За цей час у цій державі відбулися суттєві зміни: реформовано економічну систему, запроваджено нові митні правила, проведено переговори з повноправними членами ГАТТ, унаслідок усіх цих успішних заходів 1966 року вона стала повноправним членом [212].

Для міжнародних організацій в Агентстві, крім повного членства, яке є обов'язковим, передбачено статус спостерігача. Відповідно до ст. VII Статуту Агентства, статус спостерігача Асамблея може надати: 1) міжурядовим і неурядовим організаціям, які діють у сфері відновлюваної енергетики; 2) державам, які підписали Статут і не ратифікували його; 3) заявникам на членство, заявку на членство яких затверджено згідно з підпунктом 2 п. В ст. VI (тобто тих, які набули членство після вступу Статуту Агентства в силу). Статус спостерігача надає право брати участь (але не голосувати) у відкритих сесіях Асамблеї та її допоміжних органів.

Для виокремлення видів членства міжнародних організацій можуть застосовуватися інші критерії. Т. Левицький, О. Шпакович М. Поточний та інші розмежовують держави-засновниці та держави, які приєдналися. До перших належать держави, які брали участь у розробці установчих документів, (іноді також держави, які не брали участі в їх розробці, але підписали і ратифікували їх від самого початку) [198]. До других – держави, які стали членами організації вже після початку її діяльності, тобто приєдналися до установчого акта відповідно до регламентованих ним правил і процедур [108, с. 157].

Деякі дослідники зазначають, що хоча установчі акти міжнародних організацій не передбачають якихось особливих прав для держав-засновниць, однак на практиці це виглядає інакше. Вступ у міжнародну організацію великої кількості нових членів часто вимагає внесення змін у внутрішню організаційний механізм, урегулювання прав та обов'язків чинних членів організації. Наприклад, вступ нових членів до НАТО чи ЄС завжди супроводжується змінами в структурі керівних органів цих організацій. Щоб уникнути зайвих труднощів, більшість організацій у своїх статутах та внутрішньому праві зазвичай передбачають умови прийому нових членів. Як наслідок держава отримує право на участь в ухваленні рішень органами організації, якщо вона добровільно взяла на себе зобов'язання за статутом [198, с. 152; 159, с. 120] .

Згідно зі статутом Агентства (п. В ст. VI), держави та регіональні міжурядові організації з економічної інтеграції стають:

- 1) членами-засновниками Агентства внаслідок підписання цього Статуту й передання на зберігання ратифікаційної грамоти;
- 2) іншими членами Агентства внаслідок передання на зберігання документа про приєднання після затвердження їхньої заявки на членство. Членство розглядається як затвержене, якщо в межах трьох місяців від дати надіслання заявки членам не було висловлено незгоди.

Отже, відповідно до статуту Агентства, держави поділяються на членів-засновниць та інших членів. До перших належать усі держави, які взяли участь в установчій конференції, що відбулася в Бонні (Німеччина) 26 січня 2009 року. Таких держав 75. До інших членів належать всі інші держави і міжнародні організації. Станом на 30 грудня 2022 року їх налічувалося 168.

Процедура вступу в Агентство не складна, але вона недостатньо чітко врегульована у Статуті. На підставі аналізу практики умовно можемо розділити її на декілька етапів.

Перший етап – подання державою заявки на вступ у Агентство. Важливо, щоб заявку подала уповноважена на це особа. Як зауважує Х. Шперун, «...у цьому варто враховувати відповідні норми конституційного права конкретної держави», «однак норми міжнародного права передбачають, що заявку може подати будь-яка особа, яку уповноважила держава. Ех офіціо державу можуть представляти міністр закордонних справ, глава уряду, глава держави. Крім того, така заява може бути подана представником держави, акредитованим при даній міжнародній організації або у державі місцезнаходження її штаб-квартири» [201, с. 81-82]. Заявка на вступ до міжнародної організації повинна бути подана від імені вищого органу організації.

Другий етап – перевірка заявки на відповідність формальним критеріям. На цьому етапі секретаріат Агентства з'ясовує, чи заявка подана уповноваженою на це особою, і чи відповідає суб'єкт, який хоче набути членство, критеріям, викладеним у Статуті. За позитивної відповіді на ці питання Секретаріат надсилає заявку держави депозитарієві. Відповідно до п. А ст. XX, депозитарієм цього Статуту й будь-якої ратифікаційної грамоти чи документа про приєднання призначено уряд Федеративної Республіки Німеччина. Отримавши таку заявку, відповідно до п. G. статті XX, уряд-депозитарій негайно надсилає її всім членам Агентства для розгляду.

Третій етап – розгляд заявки. На відміну від більшості інших міжнародних організацій, де рішення про прийняття члена ухвалює Вищий орган організації, в Агентстві передбачено прийняття шляхом загального консенсусу, тобто уряд-депозитарій надсилає заявку держави про вступ усім членам організації. Заявка вважається схваленою, якщо жоден член організації не заперечив проти прийняття нового члена. Якщо ж якийсь із членів висловив заперечення щодо вступу нового члена, питання передається на розгляд вищого органу організації – Асамблеї. Членство вважається затвердженим, якщо в межах трьох місяців від дати надіслання заявки члени

не висловили незгоди. У разі висловлення незгоди рішення стосовно заявки ухвалює Асамблея. Статут (підпункт 1 п. Н ст. IX) передбачає, що Асамблея теж ухвалює рішення «шляхом досягнення консенсусу присутніх представників, а якщо його неможливо досягнути, консенсус вважається досягнутим, якщо заперечують не більше двох членів». Отже, якщо проти членства в Агентстві певної держави чи міжнародної організації заперечує більше ніж дві держави, заявку буде відхилено. Це досить жорсткі умови, адже у більшості організацій рішення про прийняття нових членів ухвалюють кваліфікованою більшістю голосів (як правило двома третинами).

Четвертий етап – передання ратифікаційних грамот. Після того як заявка на членство схвалена, майбутній член передає депозитарієві на зберігання ратифікаційну грамоту або документ про приєднання. Статутом передбачено, що згода на обов'язковість цього Статуту висловлюється шляхом передання депозитарієві на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про приєднання. Ратифікацію або приєднання до цього Статуту держави здійснюють згідно з їхнім конституційним процесом. При цьому не може існувати жодних застережень до будь-яких з положень, що містяться в Статуті.

Водночас уряд-депозитарій невідкладно інформує всі сторони, які підписали цей Статут, про дату кожного передання на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти та дату набуття чинності Статутом.

П'ятий етап – набуття членства. Згідно зі статутом Агентства, для держав чи регіональних міжурядових організацій з економічної інтеграції, які передали на зберігання ратифікаційну грамоту або документ про приєднання після набуття чинності Статутом, цей Статут набуває чинності на 30-й день після дати передання на зберігання відповідного документа. При цьому уряд-депозитарій невідкладно інформує всі сторони, які підписали цей Статут, та інших членів про дати, коли держави або регіональні міжурядові організації з економічної інтеграції стають членами.

Як видно з аналізу, набуття членства в Агентстві загалом відповідає загальній практиці, однак з певними особливими умовами. Так, держави мають бути членами ООН, також передбачена особлива процедура схвалення заяви на членство – загальним консенсусом (без голосування, а за його відсутності шляхом голосування у вищому органі – Асамблеї. Важливими положеннями установчого акта є питання призупинення та припинення членства. Призупинення членства в міжнародній організації, як правило, є тимчасовим попереджувальним заходом, що має на меті змусити державу від виконання її зобов'язань щодо організації. Внаслідок призупинення членства держава може втратити доступ до ресурсів і програм, які надаються членам організації, або втратити право голосу на засіданнях організації.

Згідно зі ст. XVII установчої угоди (п. А), «будь-який член Агентства, що має заборгованість у сплаті внесків перед Агентством, не має права голосувати, якщо його заборгованість становить в обсязі загальної суми внесків його за два попередні роки або перевищує цю суму». Умови призупинення членства (позбавлення права голосувати) окреслені в установчих документах майже всіх міжнародних організацій. Так, у п. 3 ст. 4 Статуту ФАО записано: «Країна-член, яка має заборгованість за платежем своїх фінансових внесків до Організації, не має права голосу на Конференції, якщо розмір її заборгованості дорівнює або перевищує суму внесків, які вона мала сплатити за два попередні календарні роки» [172]. Аналогічна норма виписана в ст. 9 Статуту Ради Європи: «Якщо член не виконав своїх фінансових зобов'язань, Комітет Міністрів може тимчасово позбавити його права представництва у Комітеті та Консультативній асамблеї до того часу, доки він не виконає ці зобов'язання» [173]. Подібні положення є в установчих угодах МВФ, Світового банку, СОТ, Всесвітньої митної організації та багатьох інших.

Водночас ця норма не має абсолютного характеру. Зокрема, в п. А ст. XVII Статуту Агенції зазначено: «Однак Асамблея може дозволити цьому

члену голосувати, якщо вона переконана в тому, що несплата є наслідком обставин, які не залежать від члена» [169]. Це положення звучить особливо оптимістично для держав, які опинилися на межі дефолту.

Стаття XVII Статуту Агентства передбачає ще одну умову призупинення членства: «Для члена, який постійно порушує положення цього Статуту чи будь-якої угоди, укладеної ним згідно із цим Статутом, привілеї та права членства можуть бути призупинені Асамблеєю більшістю голосів у дві третини присутніх членів, які голосують за рекомендацією Ради» [169]. Це положення можна зустріти в статутах багатьох міжнародних організацій, хоча й значно рідше від попереднього.

Стосовно припинення членства, теорія міжнародного права виробила декілька основних сценаріїв. На думку індійського юриста та судді Міжнародного суду ООН Нагендра Сінгха, членство в міжнародних організаціях може припинитись у таких випадках: 1) член може припинити його, вийшовши зі складу організації; 2) організація може припинити членство, виключивши члена зі свого складу; 3) держава може припинити своє існування або втратити характеристики, суттєві для членства в організації; 4) припинити своє існування може організація [380, с. 46]. Третій і четвертий випадки трапляються вкрай рідко, хоча наприкінці XX століття такі прецеденти були. Перші два сценарії розглянемо докладніше.

Статути більшості міжнародних організацій зокрема, Міжнародної організації праці, Організації американських держав, Африканського союзу, містять положення про вихід членів. Водночас у низці організацій такої можливості не передбачено. К. Віддоус стверджує, що таких положень немає в установчих документах 20 % міжнародних організацій [412, с. 98]. До них належать Всесвітня організація охорони здоров'я та Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Статут Агентства прямо передбачає таку можливість (п. С і D ст. XV). Серед іншого там зазначено: «Будь-коли після закінчення п'яти років від дати набуття чинності цим Статутом ... член може

вийти з Агентства шляхом надіслання письмового повідомлення ... депозитарієві, який невідкладно інформує Раду та всіх членів. Такий вихід набуває чинності наприкінці року, у якому про нього оголошено. Вихід члена з Агентства не впливає на його договірні зобов'язання (щодо проєктів, реалізованих у межах організації) або фінансові зобов'язання за рік, у якому він виходить» [412, с. 98]. Отже, в статуті передбачені обмеження на вихід членів протягом перших п'яти років від початку діяльності організації.

Подібні положення досить часто трапляються у статутах інших міжнародних організацій. До прикладу, в НАТО цей період становить 20 років (ст. 13 Північноатлантичного договору 1949 року); в ІМО – 1 рік (п. а ст. 73 Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року); у МАГАТЕ – 5 років (п. D ст. XVIII Статуту МАГАТЕ 1956 року); у Міжнародній організації ІТЕР з термоядерної енергії – 10 років (ст. 26 Угоди про створення Міжнародної організації ІТЕР з термоядерної енергії для спільної реалізації проєкту ІТЕР 2006 року).

Положень стосовно припинення членства з ініціативи організації Статут Агентства не містить. Зокрема, Б. Очилова та А. Галасарян зазначають, що установчі документи лише обмеженої кількості організацій передбачають таку можливість прямо. Статути багатьох організацій передбачають можливість виключення з числа членів [108, с. 157]. Положення про примусове позбавлення членства у Статуті Агентства немає, проте це не означає, що таке можливе. За необхідності можна скористатися положеннями Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1986 року.

Узагальнюючи вищесказане можна зробити такі висновки:

1. Питання членства досить чітко регулюється Статутом Агентства, що, безперечно, є позитивним моментом. Загалом треба зазначити, що у статуті використано аналогічні підходи до питань членства як і у більшості організацій системи ООН.

2. Статут Агентства передбачає кілька видів членства: а) за процедурою набуття членства виділяється первинне і вторинне; б) за суб'єктом – членство держав та міжнародних організацій; в) за об'ємом прав обов'язків – повне членство і спостерігачі. При цьому особливістю є те, що спостерігачами можуть бути і неурядові організації.

3. Перелік прав і обов'язків, які випливають із членства, переважно є ідентичним правам і обов'язкам, що випливають з членства інших міжнародних організацій. Попри те, можна окреслити таку їх особливість: обов'язок після припинення членства співпрацювати з Агентством до завершення проєктів, у яких бере участь держава.

4. З аналізу практики можна зробити висновок, що припинення членства можливе у двох формах: призупинення членства та вихід. Цікавою особливістю Агентства є те, що в Статуті застосовується термін «виключення», а як примусове позбавлення членства використовується термін «призупинення».

2.3. Міжнародна правосуб'єктність IRENA

Характерною ознакою суб'єкта міжнародного права в системі сучасного міжнародного права є його міжнародна правосуб'єктність [31, с.50], суть якої – у тому, що вона визначає ті юридично важливі характеристики, володіння якими робить реальну особу власником того чи іншого правового положення [78, с. 72] .

Згідно з трактуванням міжнародної правосуб'єктності міжурядових організацій у доктрині міжнародного права, ці організації є вторинними суб'єктами міжнародного права і залежать від правосуб'єктності держав [14]. Щоб забезпечити функціонування міжурядових організацій як суб'єктів міжнародного права держави-учасниці наділяють їх правами, обов'язками та

можливістю юридичного впливу на інших суб'єктів міжнародного права. Ця особливість визначає зміст правосуб'єктності міжурядових організацій. В. Тичина, зазначає, що інститут міжнародної правосуб'єктності – це важливий і необхідний елемент міжнародної організації з урахуванням їх постійного зростання і посилення їхньої ролі у вирішенні міжнародних проблем [184]. Якщо держави-учасниці наділять міжурядову організацію правосуб'єктністю, це дає їй можливість брати участь у міжнародних відносинах, взаємодіяти з іншими суб'єктами міжнародного права та формувати на міжнародній арені власну політику.

Зокрема, Ю. Козак трактує міжнародну правосуб'єктність міжнародних організацій як норми міжнародного права, що окреслюють «межі дозволеного» в міжнародних відносинах, якісну складову характеристики юридичної природи міжнародної організації, що охоплює здатність мати права і самостійно їх здійснювати [97]. Подібної думки дотримується В. Теліпко, вважаючи, що «міжнародна правосуб'єктність – це якісна сторона характеристики юридичної природи міжнародних організацій, що включає в себе здатність мати права і їх самостійно здійснювати» [182].

Отже, у теорії міжнародного права сформулювалися різні, хоча і досить подібні між собою способи тлумачення змісту поняття міжнародної правосуб'єктності як важливої юридичної характеристики будь-якого утворення, що надає йому статусу суб'єкта міжнародного права. І хоча класична доктрина суб'єктами міжнародного права визнає переважно держави та міжнародні організації, існують інші потенційні суб'єкти, такі як юридичні та [229; 276] фізичні особи [14; 29; 88], а також суб'єкти *sui generis* [83; 185]. Щоб визначити правосуб'єктність Агентства, необхідно ретельно проаналізувати особливості міжнародного права та різні трактування поняття міжнародної правосуб'єктності. Міжнародне право не містить загального визначення правосуб'єктності міжнародних організацій [201, с. 81-82]. Дефініції поняття «міжнародна правосуб'єктність» немає і в установчих

документах міжнародних організацій [167; 170; 173]. Зміст терміна «міжнародна правосуб'єктність» не розкрито і в доповідях Комісії міжнародного права [37].

Єдине офіційне визначення міжнародної правосуб'єктності запропонував свого часу Міжнародний суд ООН у консультативному висновку в справі «Про відшкодування шкоди, заподіяної на службі в ООН» 1949 року, у якому, зокрема, це поняття трактується як «здатність володіти міжнародними правами та обов'язками, а також здатність відстоювати свої права за допомогою висунення міжнародних претензій» [67, с. 179].

Водночас О. Висоцький зазначає, що термін «правосуб'єктність» функціонує переважно в науковій сфері. У міжнародно-правових документах – у міжнародних договорах, деклараціях, резолюціях міжнародних організацій тощо. Як його синонім використовується термін «правоздатність», який охоплює право- і дієздатність суб'єкта, тобто відповідає поняттю «правосуб'єктність» [13]. І. Ліпкан зауважує, що «міжнародна правосуб'єктність найбільш істотно проявляється при вираженні та обстоюванні суб'єктом права своїх позицій у міжнародному спілкуванні» [85, с. 32].

Правосуб'єктність міжнародної організації має і суто практичний аспект, оскільки визначає межі її поведінки на міжнародній арені і за суттю впливає з її завдань, цілей і функцій, викладених в установчому акті. Отже, держави, створюючи організацію, окреслюють її межі, переступити які організація в процесі своєї діяльності не має права. Тобто правосуб'єктність міжнародних організацій є «спеціальною», чи «обмеженою», оскільки міжнародна організація не може виходити за межі того, що визначено її установчим договором [159, с. 118]. А. Касессе, який загалом не проводить різниці між термінами, що позначають міжнародну правосуб'єктність та правовий статус, зазначає, що «на відміну від держав усі інші суб'єкти

володіють обмеженою правоздатністю», закріпленою в установчих документах організації [228, с. 141].

Оскільки обсяг прав та обов'язків засновники визначають у момент створення організації з урахуванням тих завдань і цілей, які покликана виконувати організація, а також сфери її діяльності, то міжнародна правоздатність міжнародних організацій може бути різною [201, с. 107].

Зміст міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій можна визначити на підставі аналізу відповідних міжнародних прав та обов'язків, зокрема права на привілеї та імунітети, а також права на укладення договорів з державами та іншими міжнародними організаціями, права обміну представництвами з державами та міжнародними організаціями, обов'язку міжнародно-правової відповідальності за свої дії тощо. Крім того, не варто забувати про приватноправовий аспект правосуб'єктності міжнародних організацій [84].

Спираючись на теоретичні положення про елементи правосуб'єктності міжнародної організації, проаналізуємо правосуб'єктність Агентства.

Право на привілеї та імунітети Агентства. Привілеї та імунітети міжнародних організацій є визначальними складовими їх міжнародної правосуб'єктності. Без них міжнародні організації не змогли б функціонувати у сфері своєї компетенції та реалізовувати свої завдання. Це підтверджують і науковці, зокрема О. Сіваш зауважує, що одним із ключових елементів міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій є наявність привілеїв та імунітетів [163, с. 812], а М. Ейкхарст відзначає, що одним з аспектів, пов'язаних із юридичною правосуб'єктністю міжнародних організацій, є те, що вони також можуть користуватися привілеями та імунітетами [209, с. 94].

Володіння привілеями та імунітетами є необхідною умовою існування у міжнародної організації власної волі, і без перепон здійснювати свої повноваження міжнародного характеру і залишатися незалежною від впливу

національного права і судочинства держав [163, с. 809], і водночас гарантією відповідного правового статусу, який забезпечує реалізацію поставлених перед нею завдань і захищає від негативного впливу державних органів, зокрема держави, у якій знаходиться штаб-квартира організації, на внутрішні та зовнішні справи міжнародної організації [150, с. 242]. І. Ліпкан наголошує важливість цього інституту для життєдіяльності міжнародних організацій. На його думку, необхідність надання міжнародним організаціям та їх посадовим особам привілеїв та імунітетів зумовлена забезпеченням ефективності виконання міжнародною організацією та її персоналом своїх функцій без втручання чи примусу з боку держави перебування [85, с. 26] .

Як випливає з викладеного, у міжнародному праві переважає функціональний підхід до тлумачення понять «привілеї та імунітети», тобто їх визначають як права, що надаються міжнародним організаціям та їх персоналу для забезпечення ефективного функціонування. Хоча більшість дослідників визначають їх стосовно держави, імунітет вони розглядають як вилучення з юрисдикції держави перебування офіційних представництв іноземної держави та їх персоналу, а привілеї – як певні пільги та переваги, які держава перебування надає з метою створення умов, сприятливих для функціонування органів міжнародних відносин інших держав та їх співробітників [151, с. 177]. У широкому значенні привілеї та імунітети є особливими правами та перевагами, що надаються міжнародним організаціям на території держав-учасниць з метою забезпечення самостійного виконання ними своїх статутних цілей. Імунітет – це звільнення від повинності [26, с. 184].

На сьогодні загальне міжнародне право не містить універсальних норм, які б регулювали привілеї та імунітети міжнародних організацій. Аналіз сучасної практики та міжнародно-правових джерел дає підстави виокремити такі основні джерела цього інституту:

1. Установчі акти самих міжнародних організацій. Оскільки більшість статутів міжнародних організацій за юридичною природою є міжнародними договорами особливого роду (*sui generis*) [23, с. 194], у доктрині міжнародного права часто підкреслюється особлива роль установчих документів міжнародних організацій у регулюванні питання про привілеї та імунітети, зокрема те, що вони є первинними джерелами цього інституту, адже саме за їх допомогою держави-засновниці створюють міжнародну організацію як новий суб'єкт міжнародного права і наділяють її необхідними правами та обов'язками як передумовами, за допомогою яких встановлюється організаційно-правова єдність [197] новоствореної організації.

Статути багатьох міжнародних організацій містять норми про імунітети та привілеї, (наприклад, ст. 105 Статуту ООН, ст. 67 Статуту ВООЗ; ст. 60 Статуту ІКАО; ст. VII Статуту МБРР; ст. XII Статуту ЮНЕСКО; ст. IX Статуту МВФ; ст. 40 Статуту Ради Європи; ст. 47 Статуту ЄБРР). Однак здебільшого статuti цих міжнародних організацій окреслюють лише базові засади надання привілеїв та імунітетів, не конкретизуючи їх змісту (на відміну від інших міжнародно-правових актів, спеціально створених з метою регулювання цього питання).

2. Спеціальні міжнародні договори про привілеї та імунітети однієї чи кількох міжнародних організацій. Як відзначає польська дослідниця З. Доліва-Клепацкі, «...часто привілеї та імунітети міжнародних організацій регулюються спеціальними угодами, які, як правило, укладаються одночасно з їх установчими актами або деякий час після цього» [251, с. 252]. Сьогодні вже є чинними десятки подібних угод. Усі їх можна умовно поділити на дві групи: а) ті, що стосуються привілеїв і імунітетів однієї організації (наприклад, ст. 105 Конвенції про привілеї і імунітети ООН 1946 року [203] чи Генеральна угода про привілеї та імунітети Ради Європи 1949 року); б) ті, що стосуються групи міжнародних організацій (Конвенція про привілеї та

іmunітети спеціалізованих установ 1947 року [66] та Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 року [65].

3. Договори міжнародних організацій з державами місцеперебування штаб-квартири та ін. (угоди Швейцарії з ВООЗ, ВМО, МОП та іншими міжнародними організаціями, які розташовані на її території).

4. «Внутрішнє право» організації. Рішення міжнародних організацій також можуть мати важливе значення для регулювання привілеїв та іmunітетів міжнародних організацій. Зазвичай ці резолюції ухвалюються в межах діяльності вищих органів міжнародної організації і мають на меті уточнення прав та обов'язків міжнародних організацій. У таких резолюціях зазвичай згадуються договірне право та статuti міжнародних організацій, які визначають ступінь привілеїв та іmunітетів міжнародних організацій. Резолюції можуть регламентувати додаткові права та обов'язки, які не суперечать міжнародному праву, але доповнюють його та вдосконалюють застосування його норм.

Однак резолюції міжнародних організацій є лише дорадчими і не мають прямої юридичної сили, тобто в разі виникнення суперечності між резолюцією та іншими юридично обов'язковими нормами міжнародного права, переважатиме останнє. Винятком є лише ОБСЄ, питання про привілеї та іmunітети якої вирішуються у внутрішньому праві самої організації [155, с. 12-13].

5. Внутрішнє право держав. Деякі держави закріплюють положення про привілеї та іmunітети міжнародних організацій у своєму національному законодавстві, шляхом ухвалення спеціальних законів, які регулюють статус міжнародних організацій та їх представництв на території цієї держави. Найчастіше це є наслідком імплементації міжнародно-правових зобов'язань держави. На початковому етапі становлення міжнародної правосуб'єктності Міжнародного комітету Червоного Хреста саме визнання Швейцарською

конфедерацією його суб'єкта міжнародного права стало тим вирішальним чинником, який дав йому змогу вийти за національні межі та домогтися статусу суб'єкта міжнародного права *sui generis* [82, с. 116-120].

Основні положення про привілеї та імунітети Агентства містяться в Статуті, Угоді про привілеї та імунітети [208] та Угоді про штаб-квартиру. Деякі додаткові положення можуть міститися в національному законодавстві держав-членів.

Для потреб аналізу привілеї та імунітети Агентства, доцільно розділити на кілька груп за суб'єктом, якому вони надаються: 1) привілеї та імунітети Агентства як міжнародної організації *sensu stricto*; 2) привілеї та імунітети персоналу Агентства; 3) привілеї та імунітети представництв (представників) держав при Агентстві.

Серед привілеїв та імунітетів Агентства як міжнародної організації *sensu stricto* насамперед треба назвати імунітет від юрисдикції, «використання міжнародними організаціями такого інституту міжнародного права, яким є дипломатичні привілеї та імунітети..., які необхідні для незалежного виконання ними своїх функцій у зв'язку з діяльністю організації (п. в ст. 67 Статуту ВООЗ). ... обґрунтовуються функціональними потребами організації» [182, с. 205], (судовий імунітет), покликаний гарантувати недоторканність майна та активів і встановлювати захист від участі міжнародної організації як сторони (відповідача) у судовій справі. Ці імунітети зафіксовані у розділі 3 ст. 3 «Угоди про привілеї та імунітети», де зазначено: Агентство, його власність і активи, де б вони не знаходилися і хто б ними не володів, користуються імунітетом від будь-якої форми судового процесу, за винятком тих випадків, коли в будь-якому конкретному випадку Асамблея прямо відмовилася від імунітету Агентства. Однак жодна відмова від імунітету не поширюється на будь-які заходи примусового виконання рішення. Крім того, ця стаття передбачає недоторканність приміщень Агентства. Майно та активи Агентства, де б вони не знаходилися і хто б

ними не володів, мають імунітет від обшуку, реквізиції, конфіскації, експропріації та будь-якої іншої форми втручання чи виконавчих, адміністративних, судових або законодавчих дій.

Архіви Агентства та загалом усі документи, що належать Агентству або знаходяться в його розпорядженні, є недоторканими, де б вони не зберігалися.

Угода також передбачає низку привілеїв та імунітетів щодо розпорядження майном і фінансами. Зокрема, передбачено, що, не будучи обмеженим фінансовим контролем, правилами чи мораторіями будь-якого роду, Агентство може мати кошти, золото чи валюту будь-якого виду та вести рахунки в будь-якій валюті, вільно переказувати свої кошти, золото чи валюту з однієї країни в іншу або всередині будь-якої країни та конвертувати будь-яку валюту, яку воно має, у будь-яку іншу валюту.

Передбачено низку податкових і митних пільг і привілеїв. Зокрема Агентство, його активи, доходи та інше майно звільняються від усіх прямих податків; однак мається на увазі, що Агентство не вимагатиме звільнення від податків, які фактично є не більш ніж платою за комунальні послуги; звільняються від митних зборів і заборон, обмежень на імпорт та експорт стосовно предметів, які імпортуються або експортуються Агентством для його офіційного використання; однак розуміється, що предмети, імпортовані відповідно до такого звільнення, не продаватимуться в країні, куди вони були імпортовані, за винятком умов, узгоджених з урядом цієї країни; звільняються від мит, заборон і обмежень на імпорт та експорт своїх публікацій. Також передбачено, що держави-члени, які є сторонами цієї Угоди, за можливості вживатимуть відповідних адміністративних заходів для звільнення або повернення суми мита чи податку, акцизних зборів на продаж рухомого та нерухомого майна, яке є частиною ціни, що підлягає сплаті.

Агентство, як і будь-яка інша міжнародна організація, має право на офіційні зносини з іншими державами, яким, відповідно до ст. IV розділу 10,

створюється режим, аналогічний тому, який надається для офіційних зносин з іншими суб'єктами міжнародних відносин. Також передбачено, що офіційне листування та інші офіційні повідомлення Агентства не підлягають цензурі. Воно має право використовувати коди, надсилати та отримувати кореспонденцію кур'єром або в запечатаних валізах, які мають ті самі імунітети та привілеї, що й дипломатичні кур'єри та валізи.

Окрему групу становлять привілеї та імунітети персоналу Агентства. Персоналу цієї міжнародної організації надається статус, аналогічний статусу персоналу інших міжнародних організацій. Так, згідно зі ст. VI розділу 17, Агентство визначає категорії посадових осіб, до яких застосовуються положення цієї статті. Статут повідомляє про них членам. Імена посадових осіб, віднесених до цих категорій, час від часу повідомляють членам. За загальним правилом, до таких осіб прийнято відносити всіх керівників, їхніх заступників, членів комітетів, радників усіх перелічених осіб. Такі посадові особи Агентства мають імунітет від судового процесу щодо виголошених або написаних слів і всіх дій, учинених ними під час виконання службових обов'язків; користуються звільненнями від оподаткування щодо заробітної плати та винагород, які їм виплачує Агентство; володіють імунітетом разом зі своїм подружжям та родичами, які перебувають на їх утриманні, від імміграційних обмежень і реєстрації іноземців; разом зі своїм подружжям і родичами, які перебувають на їхньому утриманні, отримувати однакові пільги з репатріації під час міжнародних криз як офіційні особи дипломатичних представництв аналогічного рангу; мають право безмитно ввозити своє майно та меблі під час першого вступу на посаду у цій країні. Їм також надаються імітаційні пільги та привілеї у валютній сфері, ідентичні пільгам іноземним дипломатам.

Ст. VI розділу 21 Угоди про привілеї та імунітети чітко окреслює функціональний характер усіх привілеїв та імунітетів посадових осіб. Зазначено, що привілеї та імунітети надаються посадовим особам виключно в

інтересах Агентства, а не для особистої вигоди самих осіб. Генеральний директор має право та зобов'язаний позбавити будь-яку посадову особу імунітету у випадку, коли, на його думку, імунітет перешкоджатиме здійсненню правосуддя, тоді від імунітету можна відмовитися без шкоди для інтересів Агентства. Стосовно генерального директора таке право має Асамблея. Додатково у розділі 22 зазначено, що Агентство постійно співпрацює з відповідними органами держав-учасниць Угоди з метою сприяння належному здійсненню правосуддя, забезпечення дотримання поліцейських інструкцій і запобігання будь-яким зловживанням у зв'язку з привілеями, імунітетом.

Генеральному директору, заступнику генерального директора та керівникам департаментів, які подорожують у справах Агентства, надаються ті самі пільги для подорожей, які надаються агентам аналогічного рангу дипломатичних представництв.

До третьої групи належать привілеї та імунітети представництв (представників) держав при Агентстві. Ця група привілеїв та імунітетів, відрізняється від привілеїв та імунітетів посадових осіб Агентства часовими межами виконання представниками держав-членів своїх функцій: посадові особи виконують повноваження на постійній основі, тоді як представники держав-членів користуються ними винятково з метою участі в роботі Агентства. Ці питання врегульовані ст. 5 Угоди про привілеї та імунітети Агентства, у якій серед іншого зазначено, що представники держав-членів на зборах, скликаних Агентством, під час виконання своїх функцій і під час поїздок до місця зборів і назад користуються такими привілеями та імунітетами: імунітетом від особистого арешту чи затримання та конфіскації особистого багажу, а також щодо виголошеного чи написаного та всіх дій, учинених ними під час виконання службових обов'язків; імунітетом від будь-якого судового процесу; недоторканністю усіх документів і кореспонденції; правом використовувати коди та отримувати документи чи кореспонденцію

кур'єром або в запечатаних валізах; звільненням щодо них самих та їхнього подружжя від імміграційних обмежень, реєстрації іноземців або обов'язків державної служби в державі, яку вони відвідують або через яку проїжджають під час виконання своїх функцій; тими самими пільгами щодо валютних або обмінних обмежень, які надаються представникам іноземних урядів у тимчасових офіційних місіях; імунітетами та пільгами щодо їхнього особистого багажу, які надаються членам дипломатичних представництв аналогічного рангу.

Право на укладання договорів з державами та іншими міжнародними організаціями. Ще однією важливою ознакою міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій є їх договірна правосуб'єктність, тобто здатність створювати норми міжнародного права шляхом підписання міжнародних договорів [184, с. 167] як з іншими міжнародними організаціями, державами, так і з іншими суб'єктами міжнародного права. Це право прийнято вважати одним із базових прав будь-якого суб'єкта міжнародного права. Х. Лаутерпахт у своїй доповіді перед Комісією з міжнародного права у 1953 р. говорив що правоздатність укладати міжнародні договори є одночасним і природним наслідком міжнародної правосуб'єктності і умовою ефективного виконання міжнародною організацією своїх функцій [365]. Деякі дослідники договірну правоздатність міжнародних організацій розглядають у двох аспектах: а) у контексті укладання угод з іншими суб'єктами міжнародного права; б) як прояв правотворчої діяльності, тобто створення норм шляхом ухвалення рішень компетентними органами організації [160]. Отже, договірна правоздатність міжнародних організацій є об'єктивною категорією і водночас одним із основних напрямів їх впливу на розвиток міжнародних відносин [20, с. 281].

Як і міжнародна правосуб'єктність загалом, договірна правоздатність міжнародних організацій донедавна заперечувалася, що, на думку Я. Музики, стало причиною невключення норм, які б регулювали питання укладення

таких договорів, до Віденської конвенції 1969 року про право міжнародних договорів [99, с. 114], у ст. 3 якої записано таке: «Конвенція не застосовується до міжнародних договорів, укладених між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, або між такими іншими суб'єктами міжнародного права». На практиці питання обсягу договірної правосуб'єктності міжнародних організацій вирішується по-різному, але завжди воно тісно пов'язано з метою діяльності, обсягом прав та обов'язків такої організації [223, с. 370], тобто воно головно регулюється правилами самої організації, до яких належать не тільки установчий акт та ухвалені на його підставі та резолюції, й практика в цій сфері, що склалася в процесі діяльності міжнародної організації. Визначальною ознакою будь-якої міжнародної міждержавної організації є її договірна основа – «ця ознака визначає юридичну природу міжнародної організації [186]. Отже, договірна правоздатність міжнародної організації окреслюється в її установчих документах або в інших міжнародних договорах. Рідше щодо цього питання ухвалюються спеціальні акти самої організації [87].

Право сучасних міжнародних організацій на укладання міжнародних договорів у загальній формі додатково визнане Віденською конвенцією про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 року. У Преамбулі цього акта зокрема зазначено: «Міжнародна організація має таку правоздатність укладати договори, яка необхідна для виконання її функцій і досягнення її цілей» [17].

Це положення слугує підтвердженням наявності в міжнародному праві загального права міжнародних договорів на засадах рівності сторін – як держав, так і міжнародних організацій [40]. Не погоджуючись з цією думкою, О. Тарасов зазначає, що договірна правосуб'єктність – «це критерій не самої правосуб'єктності як такої, а лише одного з проявів дієздатності» [180, с. 176].

У доктрині міжнародного права існує кілька класифікацій угод за участю міжнародних організацій. Найбільш відома класифікація – за суб'єктами, з якими укладаються угоди: а) договори, що укладаються з державами; б) договори, які укладаються з міжнародними організаціями [17]. Як варіант попередньої класифікації можна розглядати поділ договорів на укладені з державами-членами, державами не членами, з міжнародними організаціями [217, с. 92] .

На думку В. Моравецького, договори міжнародних організацій насамперед треба розрізнити за змістом і виокремлювати ті, що стосуються постійної резиденції та тимчасового перебування органів організації на території держави; щодо надання допомоги; про співпрацю та координацію діяльності; про асоціацію держав з міжнародною організацією [331]. З цією класифікацією частково перетинається запропонована Т. Сироїд, яка розмежовує організації за функцією, на реалізацію якої вони спрямовані на надання фінансової допомоги, на надання технічної допомоги, угоди про співпрацю тощо [162, с. 244].

Набув популярності поділ договорів за сферою укладення. Їх поділяють на договори-закони та договори-контракти. Перші містять загальні норми міжнародного права, чинні більш тривалий проміжок часу, другі фактично регулюють міжнародні відносини з вузького кола питань, а їх дія обмежена у часі [353, с. 278-281].

Договори також класифікують залежно від процедури їх укладання: на укладені відповідно до визначеної в міжнародному праві процедури укладання договорів або за спрощеною процедурою [86].

Аналізуючи договірну правоздатність Агентства, передусім варто звернути увагу на його Статут. Документи подібного роду за юридичною природою є установчим договором, і їх у доктрині міжнародного права вважають договором особливого виду – *sui generis*. Саме аналіз відповідних положень статутів міжнародних організацій загалом свідчить про те, що їх

договірна правоздатність визначена у них у досить загальній формі [80, с. 78]. І Агентство не становить винятку з цього правила. Як впливає зі ст. XIV Статуту Агентства, ця організація володіє договірною правосуб'єктністю, однак така правосуб'єктність є спеціальною, оскільки передбачає можливість Ради як вищого органу цієї організації «укладати угоди від імені Агентства, налагоджуючи відповідні відносини з Організацією Об'єднаних Націй та іншими організаціями, робота яких пов'язана з роботою Агентства». Окремо зазначено, що «положення цього Статуту не впливають на права та зобов'язання будь-якого члена, що впливають з будь-якого чинного міжнародного договору».

Жодним іншим положенням питання договірної правосуб'єктності Агентства не врегульовано, проте деяких висновків можна дійти на підставі аналізу діяльності організації. Так, на сьогодні Агентство укладає такі види договорів.

1. Договори про штаб-квартиру та про статус регіональних представництв. Договір про штаб-квартиру, яка розміщена в Абу-Дабі, Агентство уклало з урядом Об'єднаних Арабських Еміратів 3 червня 2012 року. Агентство має кілька регіональних представництв, зокрема у США, Німеччині, Китаї, щодо кожного з них укладена спеціальна угода. Ці акти, щонайменше, свідчать про те, що держави-учасниці Агентства визнають його право укладати угоди такого типу.

2. Угоди стосовно «проєктів». Пункт В ст. V статуту Агентства передбачає право «...здійснювати проєкти, запропоновані та фінансовані членами...». Для реалізації таких проєктів Агентство і держави, які беруть у ньому участь, укладають спеціальні угоди, які мають свої особливості. По-перше, сторонами таких угод можуть виступати у тому числі держави, які не є членами Агентства; по-друге, якщо така угода укладена з державою-учасником Агентства, вона не втрачає чинності навіть після припинення членства однієї зі сторін, яка бажає вийти з організації. Ще однією

особливістю цих договорів є поєднання публічно-правових і приватно-правових зобов'язань.

3. Угоди з іншими організаціями. Як уже зазначалось, Агентство може укладати угоди з іншими міжнародними організаціями, зокрема, зі спорідненими за сферою інтересів. На сьогодні укладено кілька таких угод з ООН та її спеціалізованими установами, Європейським Союзом, Африканським Союзом та Організацією Американських Держав.

Отже, Агентство загалом володіє договірною правосуб'єктністю в обсязі, що характерний для інших міжнародних організацій.

Право Агентства на обмін представництвами з державами та міжнародними організаціями. Агентство має розгалужену мережу членів і співробітників у всьому світі. Як міжнародна організація Агентство має право на обмін представництвами з державами та іншими міжнародними організаціями.

Згідно зі статутом, організація має право налагоджувати відносини з іншими державами та міжнародними організаціями, співпраця з якими прискорить досягнення цілей Агентства, тобто розвиток та використання відновлювальної енергії. Представництва можуть бути створені на території будь-якої держави чи міжнародної організації, яка визнає Агентство.

Представництва Агентства мають право на привілеї та імунітети, аналогічні тим, якими володіють дипломатичні представництва. Їх статус регламентує угода між Агентством і державою або міжнародною організацією, на території якої вони розташовані. Ці привілеї та імунітети забезпечують представникам IRENA свободу дій та захист від будь-яких правових дій, пов'язаних з їх діяльністю.

Представники Агентства також можуть бути акредитовані в державах, які не є членами організації, що розширює можливості партнерства та співпраці з такими державами у царині розвитку відновлювальної енергії. Агентство також має право створювати свої представництва при

міжнародних організаціях. Сьогодні такі представництва вже створені при ООН, Європейському Союзі, Світовому банку. У межах співпраці з цими організаціями, агентство проводить ефективну діяльність у сфері відновлювальної енергетики в глобальному масштабі.

Здатність Агентства нести міжнародно-правову відповідальність. Здатність до несення міжнародно-правової відповідальності є однією з визначальних характеристик міжнародних організацій, до яких належить і Агентство. За статутом, вона має право вступати в угоди з іншими державами та міжнародними організаціями. Однак установчі документи міжнародних організацій зазвичай не містять положень про їх відповідальність [196]. Та й юридично обов'язкових джерел міжнародного права, які визначають відповідальність міжнародних організацій, на сьогодні немає. Низку питань, пов'язаних із відповідальністю таких організацій, вирішує розроблений Комісією міжнародного права ООН Проект статей про відповідальність міжнародних організацій [398], хоча він і не є обов'язковим для держав і міжнародних організацій.

На підставі аналізу джерел міжнародного права, які визначають статус Агентства, зокрема, Статуту цієї організації, Угоди про привілеї та імунітети та Угоди про штаб-квартиру, доходимо висновку, що ця організація може нести відповідальність за зловживання привілеями, про які йдеться в її установчих документах та договорах, укладених з державами. До того ж як суб'єкт приватного права Агентство може нести цивільно-правову відповідальність, як звичайна юридична особа. Однак дотепер прецедентів притягнення Агентства до відповідальності не було.

Отже, міжнародно-правова відповідальність Агентства є важливою складовою її статусу як міжнародної організації. Організація у своїй діяльності повинна дотримуватися міжнародних стандартів і правил, взаємодіяти з іншими державами та організаціями відповідно до норм міжнародного права.

Із викладеного випливають такі висновки:

1. Агентство, як і більшість чинних на сьогодні міжнародних організацій, володіє міжнародною правосуб'єктністю. Обсяг такої правосуб'єктності ідентичний обсягу правосуб'єктності інших міжнародних організацій, зокрема, спеціалізованих установ ООН.

Важливо наголосити, що така правосуб'єктність має спеціальний характер, тобто обмежується цілями і завданнями, які організація виконує в межах, визначених положеннями Статуту.

2. Агентство володіє договірною правосуб'єктністю, що також має низку особливостей. Зокрема, як випливає зі Статуту, вона має право брати участь у договорах щодо проєктів, які поєднують у собі ознаки публічно-правових і приватно-правових договорів.

3. Обсяг привілеїв і імунітетів Агентства загалом відповідає обсягу прав і обов'язків інших міжурядових організацій, однак вирізняються тим, що персоналу, крім усіх інших імунітетів, окремо надається імунітет від юрисдикції, щодо дій під час виконання офіційних обов'язків, який у інших організацій не виокремлений.

Висновки до розділу 2

1. Агентство діє на підставі загальних та спеціальних міжнародно-правових угод. Джерела, що регулюють діяльність Агентства, охоплюють Установчий договір (Статут), міжнародні договори, які регулюють окремі аспекти діяльності міжнародних організацій, угоду про штаб-квартиру, угоду про привілеї та імунітети Агентства, угоди, укладені Агентством з іншими суб'єктами міжнародного права, а також внутрішнє право Агентства, Деякі аспекти діяльності Агентства в окремих державах можуть регулюватися національним правом згідно зі Статутом.

2. Статут Агентства містить кілька норм, які врегулюють питання членства, і виділяє кілька видів членства: первинне та набуте, повне та статус спостерігача. Членами Агентства можуть бути не тільки держави, але й міжнародні міжурядові організації (повноправні члени) та міжнародні неурядові організації (спостерігачі). Члени Агентства зобов'язані співпрацювати з нею після припинення членства до завершення проєктів. Припинення членства може бути у формі призупинення та виходу, і термін призупинення може означати повне припинення членства з ініціативи організації, тобто примусове позбавлення членства.

3. Агентство має міжнародну правосуб'єктність, подібну до інших міжнародних організацій, зокрема, до спеціалізованих установ ООН. Це означає, що Агентство має право брати участь у договорах, що поєднують міжнародні публічно-правові та приватно-правові договори. Така правосуб'єктність має свої обмеження та залежить від цілей та завдань, визначених у Статуті.

4. Серед особливостей міжнародної правосуб'єктності цієї організації варто виокремити наступне: а) Агентство має право брати участь у договорах по Проєктах, які за своєю природою поєднують міжнародні публічно-правові та приватно-правові договори; б) крім усіх інших імунітетів персоналу окремо надається імунітет від юрисдикції щодо дій під час виконання офіційних обов'язків, який загалом не виділяють в окремий пункт у інших організаціях; в) окремі держави можуть встановлювати в своєму внутрішньому законодавстві додаткові права, якими користується Агентство та його посадові особи на території цієї держави.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ IRENA

3.1. Внутрішньорганізаційний механізм IRENA

Для ефективного виконання своїх завдань, міжнародні організації повинні мати належно функціонуючу внутрішньоорганізаційну структуру. Як правильно зауважив В. Лисик, наявність постійного внутрішньоорганізаційного механізму є однією з головних ознак, яка відрізняє міжнародні організації від інших форм міжнародного співробітництва, незалежно від їхньої юридичної природи. Зокрема, структура міжурядових організацій (крім ООН) має загальні основні структурні елементи [82, с. 78].

Внутрішньоорганізаційний механізм відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління міжнародними організаціями. Органи, які входять до нього, відповідають за адміністративні, фінансові та політичні аспекти діяльності організацій. Внутрішні органи міжнародних організацій виконують важливу функцію забезпечення співпраці та координації між державами-членами. Вони створюють майданчики для діалогу, обміну інформацією та дискусій, що сприяють розв'язанню конфліктів, пошуку компромісів та ухваленню спільних рішень. Ці органи допомагають згладжувати розбіжності та об'єднувати різні національні інтереси для досягнення загальних цілей і забезпечення гармонії у міжнародних відносинах.

Ці органи координують діяльність різних департаментів, комітетів та груп організації, забезпечуючи звітність та контроль за виконанням ухвалених рішень. Вони також здійснюють моніторинг та оцінювання результативності організації, щоб переконатися, що поставлені цілі

досягаються і ресурси використовуються ефективно. Це допомагає забезпечити високу якість роботи міжнародної організації та підвищити її довіру та авторитет у міжнародній спільноті.

Тож, варто погодитися, що саме внутрішньоорганізаційний механізм дає життя міжнародній організації. Цю думку доповнює Т. І. Левицький, який стверджує, що внутрішньоорганізаційний механізм виконує роль двигуна, за допомогою якого реалізуються потенційні можливості міжнародної організації, які закладені засновниками в її установчому акті [99, с. 128].

Внутрішньоорганізаційний механізм можна описати як систему органів, що постійно діють у міжнародних організаціях. Це одна з основних характеристик, що робить міжнародні організації відмінними від інших форм міжнародного співробітництва, наприклад, міжнародних конференцій, органи яких завжди є тимчасовими. Е. А. Шибасєва розглядає внутрішньоорганізаційний механізм міжнародної організації як систему органів, створених на підставі установчого та інших її актів, які постійно перебувають у взаємодії з принципами та нормами міжнародного права. На її думку, це поняття охоплює щонайменше такі елементи: 1) види, склад, принципи та порядок формування органів; 2) їх компетенція (предметна та юрисдикційна); 3) взаємодія (підпорядкування, взаємозалежність і функціонування) органів; 4) процедура ухвалення рішень в органах організації [201, с. 129-130]. Схожу думку висловлював інший учений, О. Н. Журек, який стверджував, що внутрішньоорганізаційний механізм варто сприймати як взаємопов'язану систему, яка об'єднує в єдине ціле сукупність органів, систему постійних функціональних зв'язків між ними, правові методи діяльності органів, а також норми права, що містяться в установчому й інших актах організацій і регламентують порядок формування та функціонування цього механізму [201, с. 129-130]. Цю думку підтримує також польський учений З. Доліва-Клепацкі, який наполягає на тому, що

оскільки найчастіше внутрішньоорганізаційний механізм визначають як сукупність усіх органів міжнародної організації, а тому орган міжнародної організації варто трактувати як її структурний підрозділ, який володіє власною компетенцією і виконує певні функції такої організації [251, с. 109].

Звідси випливає, що для належного функціонування міжнародній організації потрібна система органів. Як правило основні органи визначаються засновниками в момент створення організації та закріплюються у її установчому акті. Додатково повноваження та інші питання, пов'язані з функціонуванням органів міжнародної організації, зазвичай визначаються правилами процедур органів та спеціальними правилами (by-laws), які приймає вищий орган організації. Саме сукупність цих актів і є правовою основою функціонування внутрішньоорганізаційного механізму міжнародних організацій.

Якщо ж говорити про внутрішньоорганізаційний механізм Агентства, то варто відзначити, що структура центральних органів цієї організації є досить типовою. У доктрині загальноприйнятою є думка, що структура багатьох міжнародних організацій однотипна і, як зазвичай, включає три основні органи: вищий, виконавчий та адміністративний [323, с. 170-174]. Ці органи, як правило, передбачаються в Статуті і їх прийнято вважати найважливішими й обов'язковими у структурі будь-якої організації [242, с. 137-139]. І Статут Агентства тут не став винятком. Структура органів цієї міжнародної організації передбачена в п. А ст. VIII, яка йменується «Органи». Вона зокрема передбачає таке: «Головними органами Агентства цим Статутом установлено: 1) Асамблею; 2) Раду, а також 3) Секретаріат».

Окрім того, нерідко міжнародні організації мають комітети і комісії допоміжного характеру чи зі спеціальних питань, а також юридичні органи [378] та інші органи. На відміну від головних (статутних) органів, їх створення завжди належить до повноважень вищого, а іноді і виконавчого органу організації. Це характерно і для Агентства, п. В. ст. VIII, статуту якого

передбачає, що «Асамблея та Рада за умови затвердження Асамблеєю можуть засновувати такі допоміжні органи, які вони вважають необхідними для виконання своїх функцій відповідно до цього Статуту».

Розглянемо кожен елемент внутрішньоорганізаційного механізму більш докладно.

Розпочати доцільно з Асамблеї, яка є вищим органом Агентства. Цьому органу присвячено окрему ст. IX Статуту. Як і в більшості інших міжнародних організацій (за винятком міжнародних фінансових організацій, наприклад, Міжнародного валютного фонду чи Міжнародного банку реконструкції та розвитку), вищий орган Агентства складається з делегатів усіх членів організації, в тому числі і спостерігачів (у відкритих сесіях Асамблеї та її допоміжних органів). При цьому саме в органах такого типу найбільш повно реалізовано принцип «одна держава – один голос». Однак варто мати на увазі, що це право не надається спостерігачам (ст. VII), а також державам, права яких тимчасово призупинені (ст. XVII). Тож, по-перше, цей орган має чітко виражений представницький характер, формується безпосередньо державами-членами, а міжнародно-правовий принцип рівноправності держав при цьому реалізований повною мірою. Це також означає, що кожна держава – член організації, незалежно від розмірів території, кількості населення, економічної могутності, зрештцю, політичної вагомості на міжнародній арені, має можливість безпосередньо представляти і захищати свої інтереси, бути впевненою, що її голос буде, як мінімум, почутий, і, як максимум, урахований у консолідованій позиції цілої міжнародної організації. Без такої гарантії було б важко забезпечити участь багатьох держав, наприклад, в універсальних політичних та економічних організаціях. Саме членство невеликих держав було б під сумнівом. Очевидно, такі держави шукали б децю інших форм співпраці для забезпечення своїх інтересів та безпеки [201, с. 129-130] .

Кожен член для роботи в Асамблеї надсилає свого представника, якого можуть супроводжувати заступники й консультанти. Як і в більшості інших міжнародних організацій, статут Агентства не передбачає спеціальних вимог щодо кваліфікації такого представника (як це, наприклад, передбачено ст. 11 Конституції ВООЗ).

Варто мати на увазі, що в роботі Асамблеї беруть участь представник Ради (в особі її голови або призначеної нею особи) та Секретаріату (в особі генерального директора або призначеної ним особи).

Асамблея працює сесіями. Сесії бувають двох видів: чергові і спеціальні. Асамблея, як і більшість вищих органів сучасних міжнародних організацій, збирається на чергові сесії, які проводяться кожного року, якщо вона не визначить іншого. Статут Агентства передбачає, що сесії Асамблеї проходять у місцезнаходженні Агентства (Абу-Дабі, ОАЕ). Однак Асамблея може визначити інше місце для такого засідання.

На перший день роботи кожної чергової сесії, Асамблея обирає Президента й, у разі потреби, інших посадових осіб, маючи на увазі широке географічне представництво. Обрані члени і Президент виконують обов'язки до наступної чергової сесії. Асамблея приймає свій регламент згідно з прийнятим Статутом.

Правилами процедури дуже чітко врегульовано попередній порядок денний, який є обов'язковим для всіх чергових сесій. Він повинен включати:

а) усі питання, рішення, про включення яких було схвалено Асамблеєю на попередній сесії; б) усі питання, запропоновані Радою, включаючи ті, які були доведені до відома Ради Генеральним директором; с) питання, запропоновані членами Асамблеї; д) вибори членів Ради; е) проєкт річного звіту Секретаріату, поданий Радою, про діяльність Агентства, а також інші звіти, які Рада вважає необхідними або які Асамблея може запросити; ф) проєкти програми роботи, організаційної структури та бюджету Агентства, подані Радою, на наступний фінансовий період; г) Звіт зовнішнього

аудитора, щорічний аудит Агентства та звіти про будь-яку іншу аудиторську діяльність, яка могла бути проведена протягом звітного періоду; h) у разі необхідності, проєкт розміру внесків, що підлягають сплаті членами; і) дата відкриття, місце проведення та очікувана тривалість наступної чергової сесії Асамблеї; та j) інші питання, передбачені Статутом.

Що ж стосується спеціальних (позачергових) сесій, то порядок їх проведення визначається правилами 3–6 Правил процедури Асамблеї [373] (спеціального документа, який покликаний детально врегулювати всі аспекти діяльності Асамблеї). У них зазначено, що спеціальні сесії можуть скликатися за рішенням: 1) Асамблеї; 2) в інших випадках, передбачених цими Правилами. Детальний аналіз дає підстави стверджувати, що, крім скликання Асамблеєю, спеціальні сесії можуть проводитися в таких випадках: 1) на вимогу Ради ; 2) на вимогу будь-якого члена Агентства. У першому випадку спеціальну сесію скликають не пізніше ніж через 60 днів після отримання Президентом вимоги про скликання такої сесії від Ради, якщо у вимогах не зазначено інше. У другому випадку, – отримавши таку вимогу, Президент негайно інформує інших членів Асамблеї про таку вимогу, повідомляє всім членам кошторис витрат і відповідні адміністративні та матеріально-технічні міркування, пов'язані з проведенням спеціальної сесії, і запитує, чи згодні вони з цим. Якщо протягом 30 днів від дати повідомлення одна третина членів Асамблеї погоджується з таким проханням, то спеціальну сесію Асамблеї скликає Президент не пізніше ніж через 60 днів після отримання такої згоди.

Якщо ж говорити про компетенцію Асамблеї, то вона загалом нічим особливим не відрізняється від компетенції вищих органів інших міжнародних організацій. Асамблея може обговорювати будь-яке питання в межах Статуту або питання, яке стосується функцій і повноважень будь-якого органу. Крім того, Асамблея має право пропонувати питання для розгляду Радою та здійснювати запит від Ради та Секретаріату стосовно будь-якого питання, яке

стосується функціонування Агентства і його звітів. Саме Асамблея, як вищий орган вирішує питання членства (прийняття та припинення), схвалення бюджету організації, призначення деяких посадових осіб, формування та визначення функцій інших органів тощо. Зазвичай, ці питання належать до так званої виключної компетенції вищого органу, тобто, їх вирішення покладено тільки на вищий орган і їх передання іншим органам є, радше, винятком і переважно не допускається.

Варто відзначити, що з будь-якого питання, Асамблея також може ухвалювати рішення й надавати рекомендації будь-якому такому органу організації, а також надавати рекомендації членам Агентства відповідно до їхнього запиту.

Статут і правила процедури Асамблеї досить детально регулюють порядок ухвалення рішень Асамблеєю. Як уже згадувалося, кожний представник Агентства має в Асамблеї один голос. Рішення з процедурних питань ухвалює Асамблея простою більшістю голосів усіх присутніх членів, які мають право голосу. Рішення ухвалюються шляхом досягнення консенсусу присутніх членів. Якщо консенсусу не досягнуто, то консенсус вважається здійсненим, якщо заперечують не більше 2 членів, (якщо в Статуті не передбачається іншого). У випадку суперечки чи є це питання питанням по суті, чи ні, то його заслуховують як питання по суті (доки Асамблея не вирішить по-іншому шляхом досягнення консенсусу всіх присутніх членів). Цікавим є те, що для наявності кворуму потрібна проста більшість голосів членів Агентства.

До особливостей Асамблеї агентства належить порядок ухвалення рішень із деяких питань, що передбачає консенсус усіх присутніх членів. При цьому є питання, для яких потрібен абсолютний консенсус, а є ті, де проти можуть голосувати не більше 2 присутніх членів. Згідно з цим порядком, що вимагає досягнення консенсусу присутніх членів, Асамблея вирішує такі питання:

- 1) обирає членів Ради;
- 2) схвалює на своїх чергових засіданнях робочу програму і бюджет Агентства, надані Радою, а також має право ухвалювати рішення про внесення змін до робочих програм Агентства і бюджету;
- 3) ухвалює рішення щодо нагляду за фінансовою політикою Агентства, правилами фінансування й іншими фінансовими питаннями, а також проводить аудит;
- 4) затверджує поправки до Статуту;
- 5) ухвалює рішення про створення допоміжних органів і затверджує їх повноваження;
- 6) надає дозвіл на голосування членів, які тимчасово позбавлені членства.

Що ж стосується другого – шляхом досягнення консенсусу присутніх членів, а якщо його не може бути досягнуто, консенсус вважається досягнутим, якщо заперечують не більше 2 членів, – Асамблея:

- 1) у разі необхідності ухвалює рішення стосовно заявок на членство;
- 2) затверджує регламент Асамблеї та Ради, який представляє остання;
- 3) затверджує річний звіт, а також інші звіти;
- 4) затверджує укладання угод з будь-яких питань, справ або проблем у межах, визначених Статутом, а також
- 5) у разі відсутності згоди між її членами ухвалює рішення стосовно додаткових проєктів.

Окрім того, деякі рішення як виняток можуть бути ухвалені при відсутності консенсусу двома третіми присутніх членів. До таких належать наступні питання: 1) питання про місцезнаходження Агентства; 2) про місцезнаходження Секретаріату.

Як уже було сказано вище, важливу роль у інституційному механізмі будь-якої міжнародної організації належить виконавчому органу. Виконавчим органом Агентства є Рада. Її основне завдання – втілювати в

життя рішення Асамблеї та контролювати їх виконання. Деякі дослідники висловлюють зауваження стосовно невідповідності функції й виконавчого органу його назві. Фактично, головною метою міжнародної організації є налагодження співробітництва між державами, а виконання ухвалених рішень залежить від їхньої активності. Рішення, ухвалені міжнародною організацією, мають характер рекомендацій до дії. Однак сама організація не має необхідних ресурсів, таких як територія, населення, суверенна влада, фінанси тощо, для виконання ухвалених нею рішень. При створенні організації держави не передають їй відповідні повноваження (за винятком організацій, які володіють елементами наднаціональних, однак такі є, радше рідкістю). Імовірно, під терміном «виконавчий орган» розуміється, що його головним завданням є реалізація рішень, ухвалених вищим органом. Згідно з установчими документами, до компетенції виконавчого органу входить вирішення всіх питань, пов'язаних з діяльністю організації, за винятком тих, які належать до виключної компетенції вищого органу. Так само, як і вищий орган, виконавчий орган може ухвалювати рішення, спрямовані до держав-членів, але такі акти мають рекомендаційний характер. Однак завдання виконавчого органу полягає не в дублюванні функцій вищого органу під час його періоду неактивності. Якщо вищий орган займається розробкою стратегії організації, то виконавчий орган відповідає за оперативне реагування. Цілком логічно, що виконавчий орган повинен бути гнучким і здатним швидко та адекватно діяти, враховуючи інтереси всіх або більшості держав організації. Тому в його діяльності беруть участь не всі члени організації, а представництва, обмежені певною кількістю держав. З метою врахування інтересів якомога більшої кількості членів, вищий орган формує склад виконавчого органу, враховуючи певні критерії. Одним із найбільш поширених критеріїв є принцип справедливого географічного представництва. Згідно з ним, виконавчий орган складається з представників держав з різних регіонів за певною квотою, яка встановлюється у статутах

організації. Ідея такого представництва полягає в тому, що держави з одного регіону мають спільні проблеми розвитку, що відображаються у їхній історії, культурному розвитку, релігії тощо. Голосування при ухваленні рішень дозволяє такій державі представляти інтереси всього регіону. Отже, рішення організації ухвалюються не лише від її імені, а й у інтересах усіх держав-членів [199].

Рада складається щонайменше з 11, але не більше, ніж з 21, представників членів Агентства, обраних Асамблеєю. Конкретна кількість представників, що становить від 11 до 21, відповідає округленому числу, яке еквівалентне одній третині членів Агентства та повинно бути розраховане на основі кількості членів Агентства на початку відповідного виборчого періоду членів Ради. Враховуючи, що загальна кількість членів організації швидко зростала, склад Ради майже одразу після створення становить максимальну можливу кількість осіб, передбачених статутом – 21 особу. Членів Ради обирають на основі ротації, що зафіксовано в регламенті Асамблеї, з метою забезпечення ефективної участі країн, які розвиваються, та розвинених країн і досягнення чесного й справедливого географічного розподілу й ефективності роботи Ради. Членів Ради обирають строком на два роки.

Усі країни-члени розділені на чотири географічні групи: Група А (Європа й інші, крім європейських держав, охоплює США та Канаду, Нову Зеландію та Австралію), Група В (Азія та Океанія), Група С (Африка), Група D (Латинська Америка та Карибський басейн).

На відміну від більшості організацій, де виконавчі органи є постійно діючими, Рада працює сесіями, які скликають кожні пів року. Її засідання проходять у місцезнаходженні Агентства, якщо Рада не вирішує іншого.

На початку кожного засідання Рада обирає на час засідання й до початку наступного засідання голову та інших посадових осіб з-поміж своїх членів, якщо це є необхідним. Вона має право розробити свій регламент. Такий регламент має бути представлено на затвердження Асамблеї. Цей

регламент було затверджено Асамблеєю на 5-й сесії 18 грудня 2014 року [373].

Що ж стосується порядку ухвалення рішень, то кожний член Ради має один голос. Рада ухвалює рішення з процесуальних питань простою більшістю своїх членів. Рішення з питань по суті приймаються більшістю у дві третини його членів. Коли виникає ситуація, чи є це питання по суті, а може ні, то цю ситуацію розглядають як питання по суті, доки Рада не прийме рішення більшістю у дві третини своїх членів.

Рада несе відповідальність і звітує перед Асамблеєю. Рада здійснює повноваження та функції, довірені їй згідно зі Статутом, а також ті функції, які делеговані їй Асамблеєю. При цьому вона діє відповідно до рішень і з урахуванням рекомендацій Асамблеї, а також забезпечує їхнє належне й безперервне виконання.

Основні повноваження Ради полягають у наступному:

- 1) Рада сприяє проведенню консультацій і співробітництву між членами;
- 2) розглядає й подає на розгляд Асамблеї проєкт робочої програми й проєкт бюджету Агентства;
- 3) затверджує розпорядження для сесій Асамблеї, у тому числі підготовку проєкту порядку денного;
- 4) розглядає й подає на розгляд Асамблеї проєкт річного звіту, який стосується діяльності Агентства, та інші звіти, підготовані Секретаріатом;
- 5) готує будь-які інші звіти, які може запросити Асамблея;
- 6) укладає угоди або домовленості з державами, міжнародними організаціями й агентствами від імені Агентства за умови попереднього схвалення Асамблеєю;
- 7) надає конкретної форми робочій програмі, затвердженій Асамблеєю, для її виконання Секретаріатом і в межах затвердженого бюджету;
- 8) має повноваження передати питання на розгляд Асамблеї, а також

9) у разі необхідності створює допоміжні органи, а також ухвалює рішення стосовно кола й строку їхніх повноважень.

Що ж стосується адміністративного органу, то його роль, як і в більшості інших міжнародних організацій виконує Секретаріат. Типово органи такого виду відповідають за забезпечення нормального щоденного функціонування організації та мають широкий спектр завдань. Його діяльність охоплює різноманітні напрями, такі як підготовка та управління матеріальним забезпеченням, включаючи приміщення та обладнання. Секретаріат також відповідає за проведення інформаційних та освітніх заходів з метою кращого інформування громадськості про діяльність організації та її результати. Крім того, він забезпечує підготовку та проведення засідань органів організації, конгресів та конференцій. Секретаріат також виконує аналіз і публікацію матеріалів, пов'язаних із діяльністю організації. Важливо зазначити, що ці напрями роботи Секретаріату є основними, але його діяльність не обмежується лише ними.

Діяльність секретаріату Асамблеї регулюється ст. X Статуту. Крім того, окремі положення, які стосуються його роботи та компетенції, містяться в низці інших документів, схвалених Асамблеєю та Радою.

Загалом, Секретаріат допомагає Асамблеї, Раді та їхнім допоміжним органам під час виконання їхніх функцій. Він здійснює інші функції, довірені йому Статутом, а також функції, делеговані йому Асамблеєю або Радою.

Цей Орган складається з Генерального директора, який є його очільником та головною посадовою особою, та інших службових осіб. Генерального директора призначає Асамблея за рекомендацією Ради, строком на чотири роки, який може бути продовжено ще на один строк.

Генеральний директор несе відповідальність перед Асамблеєю та Радою, *inter alia*, за призначення штату, а також організацію й функціонування Секретаріату. Першочергова увага під час наймання штату й визначення умов роботи увага зосереджується на необхідності забезпечення

високого рівня продуктивності, компетентності й чесності. Належну увагу приділяють важливості комплектування штату, головно, з держав-членів і на настільки широкій географічній основі, наскільки це можливо, приділяючи особливу увагу адекватному представництву країн, що розвиваються, а також з наданням особливого значення рівності й рівноправності чоловіків і жінок. Під час підготовки бюджету заплановане комплектування повинно ґрунтуватися на принципі, що штат має бути зведено до мінімуму, необхідного для належного виконання обов'язків Секретаріату.

Як зазначено вище, генеральний директор або призначений ним представник бере участь в усіх засіданнях Асамблеї та Ради без права голосу.

Що ж стосується функцій Секретаріату, то він:

1) готує і подає на розгляд Ради проєкт робочої програми та проєкт бюджету Агентства;

2) виконує робочу програму Агентства і його рішення;

3) готує й подає на розгляд Ради проєкт річного звіту, що стосується діяльності Агентства, а також будь-які інші звіти, які можуть запросити Асамблея або Рада;

4) здійснює адміністративну й технічну підтримку діяльності Асамблеї, Ради та їхніх допоміжних органів;

5) сприяє зв'язку між Агентством та її членами, а також

6) розсилає надані членам Агентства рекомендації з вироблення політики, а також готує й представляє Асамблеї та Раді звіт стосовно своїх рекомендацій з вироблення політики для кожної сесії. Звіт Раді також повинен охоплювати заплановані рекомендації з вироблення політики під час реалізації річної робочої програми [246].

У Статуті також особливо підкреслено, що під час виконання своїх обов'язків генеральний директор та інші члени штату не повинні звертатися за вказівками або одержувати їх від будь-якого уряду чи з будь-якого іншого джерела по межами Агентства. Вони повинні утримуватися від будь-якої дії,

що може негативно вплинути на їхні позиції як міжнародних посадових осіб, відповідальних тільки перед Асамблеєю та Радою. Кожний член визнає виключно міжнародний характер зобов'язань генерального директора та інших членів штату, а також не прагне впливати на них під час виконання їхніх зобов'язань.

Цей орган має надзвичайно складну структуру. По-перше, він територіально розташований у двох місцях – штаб-квартирі Агентства та регіональному представництві у м. Бонн (Німеччина). Крім того, секретаріат прийнято поділяти на три програмні підрозділи:

1) Центр знань, політики та фінансів, який збирає дані, розробляє платформи знань та проводить аналіз з метою створення сприятливих умов для інвестицій та зростання у відновлюваній енергетиці. Це передбачає аналіз політики та фінансів, створення порталу знань, участь у консультативних послугах Агентства та цілеспрямовану взаємодію з приватним сектором і громадянським суспільством для просування сталого енергетичного переходу;

2) Відділ взаємодії та партнерства з країнами, який допомагає країнам та регіонам прискорити впровадження відновлюваної енергетики. Підрозділ працює з широким колом державних і приватних зацікавлених сторін над розробкою та впровадженням стратегій, спрямованих на збільшення використання відновлюваної енергії в Африці, Азії, Європі та Латинській Америці, а також у малих острівних державах, що розвиваються;

3) Відділ сприяння та підтримки проєктів, який очолює роботу Агентства, пов'язану з розробкою проєктів, доступом до фінансування та інвестицій, а також з Платформою кліматичних інвестицій. Підрозділ також підтримує багатосторонні партнерські відносини з банками, фінансовими установами, приватними інвесторами та зацікавленими сторонами по всьому ланцюжку створення вартості проєктів [339].

Окрім того, у структурі секретаріату можна окреслити Центр інновацій та технологій, який надає найсучаснішу інформацію про технології та інновації у сфері відновлюваної енергетики, а також шукає нові шляхи для глобального переходу до сталого енергетичного майбутнього. Він розташований в офісі в Бонні, та координує діяльність щодо розвитку технологій генерації енергії тощо. У його межах дослідники готують інформацію про вартість технологій відновлюваної енергетики, надають інструменти для планування, розробки проєктів та управління мережами, а також пропонують стратегії для посилення технологічних інновацій у сфері відновлюваної енергетики. Варто наголосити, що регіональне представництво організації також існує в Нью-Йорку, і одночасно воно виконує функцію представництва Агентства при ООН.

Усі ці підрозділи підтримуються Адміністративно-управлінськими службами та Службою планування та підтримки програм.

Якщо ж говорити про додаткові органи організації в цілому, то на сьогодні в організації діє тільки один такий. Ним є відділ зовнішнього аудиту. Як випливає із самої назви органу основне його завдання –забезпечення проведення перевірок фінансової дисципліни всіма органами Агентства. Іноді цей орган відносять до структури Секретаріату, проте він є незалежним від Генерального директора, що загалом мало б сприяти об'єктивності проведення перевірок.

Підводячи підсумок, варто відзначити, що Агентство має достатньо типову структуру. Внутрішньорганізаційний механізм складають три основні органи: вищий – Асамблея, виконавчий – Рада та адміністративний – Секретаріат. При цьому серед особливостей доцільно виокремити те, що Рада як виконавчий орган не є постійно діючим органом, і більшість функцій, притаманних для виконавчого органу, тут передано Генеральному директору та Секретаріату.

3.2. Співробітництво IRENA з іншими суб'єктами міжнародного права

Сучасні міжнародні відносини в умовах глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації набувають систематизованого й організованого характеру. Сьогодні неможливо знайти галузь міжнародних відносин, де б відповідні міжурядові організації не відігравали б вагомого значення [182, с. 190]. Створення та відповідна робота цих організацій сприяла розширенню чисельності суб'єктів міжнародного права, а також удосконаленню їхніх засадничих функцій. Із заснуванням міжнародних організацій суттєво зросли можливості міжнародної співпраці. Як зазначив Вольфганг Граф Віттум, дистанціювання від індивідуальної волі держав-членів, що супроводжується формуванням юридичної самостійності міжнародних організацій, наповнює співробітництво новим змістом і підвищує його ефективність. Міжнародні організації не монополізують міждержавну кооперацію, але значно збагачують її новими формами [414]. У своїй праці, «Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії», український правник В. Тарасов відзначає, що за останнє століття міжнародні організації з підпорядкованого інструмента міждержавного співробітництва поступово перетворюються на незалежного суб'єкта міжнародного права, покликаного вирішувати не тільки партикулярні проблеми держав-членів, а й глобальні проблеми людської цивілізації [180, с. 311].

Тому не дивно, що прагнучи з'ясувати питання правового статусу міжнародних організацій, важливо дослідити питання їх взаємовідносин з іншими суб'єктами міжнародного права, оскільки саме його здатність вступати у відносини з іншими суб'єктами це є однією з найважливіших характеристик суб'єкта міжнародного права [74]. Цю думку підтримує Т. І. Левицький, який вказує: «...для міжнародної організації надзвичайно важливе значення має визначення її положення в міжнародній системі. Ця

ціль досягається, зокрема, і за допомогою встановлення відносин з іншими міжнародними організаціями» [336]. У такій формі може проявитися одна із необхідних ознак суб'єкта міжнародного права, а саме здатність бути стороною у відносинах, урегульованих нормами міжнародного права [14, с.302-303].

Одразу варто відзначити, що підтримання взаємовідносин з іншими суб'єктами міжнародного права є одним із ключових завдань Агентства. Такий висновок випливає зі ст. III Статуту, де зазначено, що Агентство тісно співпрацює та прагне встановити взаємовигідні відносини з існуючими установами та організаціями для уникнення непотрібного дублювання роботи, удосконалює застосування ресурсів і поточної діяльності урядами, іншими організаціями та агентствами, метою яких є сприяння розвитку відновлюваної енергії, а також робить таке застосування дієвим та ефективним. Ці положення доповнюються ст. XIV, яка йменується «Відносини з іншими організаціями» і в якій відзначається, що «за умови схвалення Асамблеєю Рада має право укладати угоди від імені Агентства, налагоджуючи відповідні відносини з Організацією Об'єднаних Націй та організаціями, діяльність яких нерозривно пов'язана з роботою Агентства. Положення цього Статуту не впливають на права та обов'язки будь-кого з членів, що стосується будь-якого існуючого міжнародного договору». Що ж стосується співробітництва з державами, то таких положень є кілька і, по суті, про це йдеться майже у кожній статті Статуту.

Водночас положення статті VII передбачають можливість набувати статусу спостерігача не тільки міжурядовими, але й неурядовими організаціями. А це означає, що співробітництво цієї міжнародної організації не обмежується лише співпрацею з міжнародними міжурядовими організаціями. Розширення кола суб'єктів, з якими можливе таке співробітництво, впливає на реалізацію міжнародної правосуб'єктності Агентства. А тому залучення міжнародних неурядових організацій до

виконання завдань, що постають перед IRENA, полегшує і сприяє досягненню поставлених цілей.

Зважаючи на те, що основними суб'єктами міжнародного права виступають держави та міжнародні організації, саме з цими суб'єктами прагне будувати відносини Агентство.

Розглянемо особливості відносин з кожним названим видом суб'єктів більш детально.

Взаємовідносини з державами. Агентство, як і будь-який суб'єкт міжнародного права, може вступати у зносини з іншими суб'єктами, перш за все з державами. Науковці виокремлюють кілька груп відносин, залежно власне, від такого суб'єктного складу. У цьому випадку найбільш прийнятним для цілей нашого аналізу є поділ держав за їх відношенням до членства в цій організації: на держави-члени та держави-нечлени організації [376].

Взаємовідносини з державами-членами. Правове регулювання взаємовідносин між IRENA та державами-членами є важливим аспектом їх співробітництва. Як уже згадувалося вище, IRENA виступає як міжнародна організація, яка працює над створенням сприятливих умов для розвитку відновлювальної енергетики в усьому світі.

Від часу створення своєї постійної штаб-квартири 2011 року IRENA активно формує засади управління глобальним розвитком поновлюваної енергетики. Розроблені агентством інструменти, допомагають учасникам ринку поновлюваної енергетики швидше реалізувати свої проекти, зміцнити своє становище на ринках, отримати доступ до таких фінансових джерел, як Global Atlas, Project Navigator, IRENA/ Фонду розвитку Абу-Дабі (ADFD) та Ринок сталої енергії [260].

Особливо хочеться відзначити співробітництво Агентства з Німеччиною. Як відомо, німецька економіка є однією з найбільших у світі і найбільшою у Європі. Її залежність від викопних джерел енергії є колосальною, а зважаючи на той факт, що після аварії на АЕС в м. Фукусіма

(Японія) уряд Німеччини, побоюючись подібних аварій на своїй території, вирішив зупинити всі реактори, то залежність цієї країни перевищила більше 90 процентів, що є без сумніву надзвичайно критичним показником. Саме тому Німеччина так активно відстоювала ідею створення Агентства.

Один зі стовпів німецької «Energiewende» (з німецької – перехід енергії) складається з розширення використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) в Німецькій енергетичній системі. Дійсно, просування ВДЕ є вагомим складовою внутрішньої політики Німеччини. Те, на що іноді не звертають уваги, так це на вагомий вклад Німеччини в зовнішню політику щодо відновлюваної енергетики і міжнародне пропагування ВДЕ. Німеччина 2011 року успішно виступила ініціатором створення Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA), як міжурядової організації з глобальним членством, для всесвітнього просування ВДЕ.

Важливим кроком разом із німецькою Energiewende з червня 2011 року було просування ВДЕ на Європейський і міжнародний рівень. Створення IRENA, стало завершальним етапом швидкого сприяння переходу до стійкої енергетики в індустріально розвинених, нових і тих країнах, що розвиваються. IRENA – справді багатостороння установа з широким членством. Його створення на фоні багатопольярного світу та фрагментованого інституційного ландшафту управління енергетикою можна вважати своєрідним феноменом.

Створення IRENA стало політичним сигналом високого рівня про те, що ВДЕ набуває пріоритетного значення у подоланні глобальних викликів у вирішенні енергетичних проблем. У середині 2013 року – через два роки після створення IRENA та оголошення енергетичного переходу – постало питання, чи зможе і якою мірою IRENA служитиме платформою для інтернаціоналізації енергетичного переходу.

Зі своєю ініціативою створити IRENA німецький Уряд зміг сформувати міжнародну організацію, яка здебільшого відповідає її початковим ідеям.

Тоді як йому вдалося створити IRENA впродовж дуже короткого часу, він зобов'язав до цього процесу Німеччину, поки уряд фактично не взяв на себе зобов'язання сам підштовхнути до створення IRENA.

Загалом варто відзначити, що ідею створення подібної організації давно пропагували видні німецькі вчені та політики.

Німецька ініціатива щодо створення IRENA не була б можливою без прагнень Германа Шеєра (Hermann Scheer, 1944 – 2010) – члена німецького Бундестагу (парламенту) від соціал-демократів, президента Європейської асоціації з відновлюваної енергії (Eurosolar) та генерального голови Всесвітньої ради з відновлюваної енергії. У 1999 році Г. Шеєр отримав нагороду Right Livelihood Award за його «невтомну роботу з просування сонячної енергії в усьому світі»), який розробив початкову ідею цієї міжнародної організації з відновлювальних джерел енергії, він же і лобіював її з 1980-х років, як у Німеччині, так і за її межами. Для досягнення своєї мети він використовував як платформу європейську Асоціацію з відновлюваної енергетики Eurosolar, засновану ним у 1988 році [375]. Німецький уряд підтримав цю ідею, і розпочав впровадження. Врешті–решт його задум здійснився. Від ідеї до заснування Міжнародного агентства з відновлюваної енергії IRENA, до міжнародної угоди про сприяння використанню відновлюваної енергії пройшов довгий шлях.

Напередодні Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро у 1992 році Г. Шеєр опублікував меморандум для Створення Міжнародної організації сонячної енергії Агентство (ISEA) в рамках ООН.

Хоча підписання меморандуму 75 країнами було вагомим успіхом на шляху до створення нової міжнародної організації, його не підтримала низка впливових країн. Засновницьких підписів не поставили не тільки держави, що розвиваються, та нові індустріальні держави (такі як Бразилія, Китай, Індія, Індонезія, Мексика та Південна Африка), але й деякі держави G8 та G20, зокрема Канада, Японія, Росія, Великобританія та США [403]. Причини

країн були різними. З одного боку, деякі з них все ж мали певні застереження проти використання джерел відновлювальної енергетики і побоювалися, що організація пропагуватиме дії, спрямовані проти викопного палива та ядерної енергії. І тому ідея створення нової міжнародної організації зустріла опір з їхнього боку. Проте власне приклад Німеччини та її дипломатичні зусилля стали визначальними факторами, які змінили існуючий стан речей і суттєво сприяли зростанню участі в цій організації держав.

За досить короткий строк існування Агентства, від 2009 року, його членський склад суттєво зріс. Наразі організація об'єднує 183 країни (168 членів та 24 держави-кандидати). Зростання складу Агентства, на думку науковців, зумовлена (крім уже згаданої «м'якості» мандату) відкритістю для вступу будь-якої держави – члена ООН та тим, що членство надає державам суттєвих переваг [290]. Для розвинених держав ці переваги полягають у можливості зміцнити свій вплив у секторах відновлюваної енергетики менш розвинених держав, за інформаційної та технічної підтримки IRENA реалізувати власні проєкти на глобальному ринку [290].

Менш розвинені, зокрема, ізольовані, віддалені чи острівні держави також зацікавлені у співпраці в межах діяльності Агентства, завдяки якій вони можуть запроваджувати технології використання відновлюваних джерел енергії у національні енергетичні системи і в такий спосіб задовольняти свої нагальні потреби, водночас позбувшись загрози екологічних катастроф, зумовлених використанням викопних видів палива тощо. Така співпраця також забезпечить їм стабільний і гарантований доступ до інформації, знань та досвіду, експертної підтримки, а також отримання вигоди від технологічного обміну та потенційного фінансування національних секторів відновлюваної енергетики [290].

У 2023 році уряд Німеччини передав IRENA нове приміщення Офісу інноваційно-технологічного центру у м. Бонні. Цей центр є органом IRENA,

який працює в Німеччині вже з 2011 року. Зараз у Бонні збирається понад 300 експертів з енергетики з усього світу.

Створення Офісу інноваційно-технологічного центру у Бонні доповнює глобальну місію IRENA для сприяння широкому впровадженню технологій відновлюваної енергії. Офіс служить ключовим компонентом місії IRENA, сприяючи інноваціям та технологічному прогресу в секторі відновлюваної енергетики.

Заступник Генерального директора IRENA Г. Сінгх на церемонії відкриття відзначив надзвичайну роль Німеччини в розвитку організації та сприяння інноваціям та технологічному прогресу в секторі відновлюваної енергетики. Також варто відзначити, що у Німеччині є Регіональний (Європейський) офіс IRENA. І навіть більше, саме Берлін розглядали як один із варіантів розміщення штаб-квартири. Проте зрештою перевагу отримав Абу-Дабі [291; 312].

У процесі налагодження співробітництва Агентства з іншими державами, то доцільно наголосити, що надзвичайно важливими аргументами слугувала уявна неефективність міжнародної організації та фінансовий тягар, нав'язаний державам - членам. Кілька держав-членів МЕА (Франція, Італія, Велика Британія, США, Канада, Японія, Австралія) не хотіли створювати нову міжнародну енергетичну організацію поруч із МЕА.

Занепокоєння у деяких держав, таких як Китай і Бразилія, викликало те, що у майбутньому IRENA зможе вводити обмеження щодо мінімальної квоти на відновлювальні джерела, що є явним посяганням на суверенітет таких держав. Вони боялися, що IRENA працюватиме над питаннями стандартизації та нав'язуватиме обмеження енергетичної політики своїм державам – членам. Окрім того, Бразилія боялася, що IRENA виступатиме проти гідроенергетики та біопалива. Більшість цих країн згодом, у вересні 2013 року, все ж вирішили приєднатися до IRENA, лише Бразилія, Індонезія, Канада та Росія від цього утрималися [315].

Багато урядів були проти IRENA, тому що вони не хотіли, щоб IRENA була створена без можливості впливати на її інституційну структуру [403]. Країни – члени ЄС Франція та Італія підписали статут на Установчій конференції у січні 2009 року, однак протягом деякого часу не брали активної участі у роботі організації.

Що ж стосується США, то позиція уряду змінилася зі зміною уряду та приходом до влади команди президента Барака Обама. Згідно з J. Colgan, R. O. Keohane & T. Van de Graaf [234] і T. Van de Graaf [404], приєднатися до IRENA було доброю можливістю для адміністрації Обама, оскільки це дало змогу сигналізувати, що буде використано інший підхід до багатосторонності та захисту клімату, ніж за президентства Джорджа Буша.

Як близькі союзники в енергетичній політиці Велика Британія, Японія та Австралія вирішили приєднатися до IRENA разом зі США. У подальшому вони утворили альянс для впливу на IRENA зі середини, намагаючись обмежити свій бюджет і зосередити свою діяльність на країнах, що розвиваються. У січні 2013 року Китай оголосив, що приєднується до IRENA [314].

Значний поштовх у співробітництві Агентства з державами дала практика IRENA з розробки так званих «дорожніх карт» (Renewable Energy Roadmap (REmap), які окреслюють цілі у сфері відновлювальної енергетики та шляхи їх досягнення для держав – членів організації [309]. Свою першу енергетичну дорожню карту агентство IRENA створило для Тонга [320]. Дорожні карти базуються на довідці «бізнес як зазвичай», у цьому випадку це декарбонізація і мета – технологічні розробки для досягнення цілей програми «Стала енергетика для всіх» (SEforALL), заснованих на сценаріях з 2010 по 2030 рік [308]. Декарбонізація – це процес зменшення викидів вуглецю в атмосферу, особливо вуглекислого газу (CO₂). Його мета – досягти глобальної економіки з низьким рівнем викидів та кліматичної нейтральності

шляхом переходу на енергоносії. У 2018 році програми REmap були розширені до 2040 і 2050 років.

Іншою програмою, на якій активно зосередилася співпраця держав у межах IRENA, була Renewables Readiness Assessment (Оцінки готовності до поновлюваних джерел енергії). Вона має на меті збільшити потужності поновлюваних джерел енергії шляхом оцінювання реальної ситуації та стану ймовірних очікувань на короткий і середньостроковий термін. Оцінювання, яке охоплює визначення первинних потреб і конкретні кроки для їх задоволення, покликане допомогти державам, які прагнуть поліпшити структуру використання поновлюваної енергії [421]. Процес оцінювання розпочався зі Сенегалу, Мозамбіку і Тонга в 2011 році і станом на 2018 рік був завершений у десяти країнах Африки, шести у Південно-Східній Азії та Океанії, п'яти – у Латинській Америці та в Карибському басейні й одній на Близькому Сході. А на сьогодні такі карти створено для більш ніж 70 держав.

Щоб допомогти залежним від викопного палива країнам якнайшвидше перейти до використання поновлюваної енергії, у 2014 році був запущений проєкт Small Island Developing States (малі острівні держави, що розвиваються, SIDS). У межах цієї ініціативи надаються рекомендації щодо формування політики і вибору регуляторних стратегій, ефективного використання державами своїх технічних і фінансових можливостей, створюються мережі для обміну досвідом, технологічним та людським потенціалом між країнами, залучення регіональних і міжнародних партнерів на етапах експлуатації. SIDS, як правило, використовують потенціал сонячної та вітрової енергії, тоді як гідроенергетика, використання геотермальних ресурсів, ресурсів біомаси та відходів доступні на більших островах [420].

Отже, своїми успіхами IRENA багато в чому завдячує політичній активності представників таких держав, як Німеччина, Іспанія та Данія, а також ОАЕ, де розташована штаб-квартира IRENA [369]. Своєю діяльністю ОАЕ, а також Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) демонструють, як

одні з найбільших експортерів нафти можуть змінити свої енергетичні параметри. ОАЕ також суттєво впливає на політику держав, близьких до неї як з географічного, так і з дипломатичного поглядів. Завдяки проекту фонду Абу-Дабі, наприклад, вдалося збільшити потужності поновлюваної енергетики у багатьох державах, що розвиваються.

Окремої уваги заслуговує питання співробітництва Агентства з Україною. Процес вступу України до цієї організації розпочався із прийняття Указу Президента України від 10.05.2016 року № 200/2016 «Питання приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)». 22 листопада 2016 року заявку України погоджено відповідно до встановлених IRENA процедур, про що Уряд Федеративної Республіки Німеччини повідомив Україну вербальною нотою № 410-2-465.2 EE IRENA/UKR. Відповідно 05 травня 2017 року було прийнято Закон України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)», який вступив у силу 24 лютого 2018 року.

Відмітним є той факт що саме на 2016–2021 роки припадає найбільший розвиток віновлювальної енергетики в Україні.

Участь України в IRENA дозволяє подавати заявки до фонду Абу-Дабі з розвитку (ADFD) щодо отримання пільгових кредитів 1–2 % терміном на 20 років, враховуючи 5-річний пільговий період за умови співфінансування 50/50; налагоджувати плідне співробітництво з розвинутими державами у сфері відновлюваної енергетики; мати доступ до всієї наявної в IRENA інформації щодо новітніх досліджень, передового досвіду, а також прогресивних механізмів фінансування розвитку відновлюваної енергетики; отримувати інвестиції у «зелені» проекти, а також надавати додаткові гарантії інвесторам; співпрацювати з країнами-лідерами у сфері ВДЕ; отримувати доступ до бази даних IRENA, практичні поради експертів щодо поліпшення нормативно-правової бази в сфері відновлюваної

енергетики та співпрацювати з розвиненими державами для розвитку цієї галузі.

За оцінками IRENA, Україна має найбільший потенціал розвитку сонячної (70 ГВт) та вітрової енергетики (320 ГВт), а також виробництва енергії з біомаси у Південно-Східній Європі. Відповідно до результатів аналізу «REmap 2030», Україна здатна збільшити сукупне кінцеве використання енергії з відновлюваних джерел з 87 ПДж у 2009 році до 870 ПДж у 2030 році. При цьому 73 % потенціалу енергії з відновлюваних джерел в Україні припадатиме на теплоенергетику, на електроенергетику 20 % та на транспорт 7 %. Агентством також визначено додатковий потенціал України на рівні 26,9 ТВтгод у вітровій енергетиці, 6,2 ТВтгод – у використанні біомаси та 5,8 ТВтгод – у сонячній фотоелектричній енергетиці, який дасть можливість збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у електроенергетиці до 25 % [285].

Збільшення використання енергії з відновлюваних джерел дасть можливість зекономити 175 млн дол. на рік до 2030 року. Після врахування переваг від зменшення негативного впливу на здоров'я населення та зменшення викидів CO₂, економія збільшиться до 1,3 млрд дол. США за рік до 2030 року, за консервативними оцінками, та до 5,5 млрд дол. США за рік за оптимальним сценарієм [285].

Відзначимо, що у спільній заяві Європейського Союзу і Ради з енергетики США були схвалені реформи в енергетичній галузі України. Заява розміщена на сайті Держдепартаменту США. А саме, члени Ради відзначили поступ у реформуванні компанії НАК «Нафтогаз України». Загалом вони підтримали рішення уряду України щодо врівноваження роздрібних цін на природний газ для підприємств Теплокомуненерго і населення, а також імпортного паритету. Цей шлях створення незалежного регулятора і закону щодо ринку електроенергії стали доказом того, що в Україні поступово відбувається реформування ринку енергетики. У заяві

зазначено, що в Україні поступово і успішно здійснюється процес інтеграції в європейський енергетичний ринок. Рада з енергетики США відзначила важливу роль України в транспортуванні природного газу до Європейського Союзу. ЄС, Канада і США мають намір співпрацювати з Україною для складання плану на випадок непрогнозованих обставин взимку, а також розробки заходів щодо зміцнення енергетичної безпеки країни. У заяві зазначено, що Рада «підтримує подальшу спільну роботу над удосконаленням диверсифікації поставок в ЄС і сусідні країни, у тому числі і над створенням альтернативних ринків енергоресурсів» [285].

Отже, наш час можна назвати перехідним періодом у переосмисленні стратегічної концепції «міжнародної енергетичної безпеки». Країни переслідують свої меркантильні інтереси і готові йти на збройні конфлікти для забезпечення своїх енергетичних потреб. Зрозуміло, що створення міжнародної міжурядової енергетичної організації і запровадження єдиних міжнародних правил торгівлі енергоносіями стане позитивним стабілізаційним чинником міжнародних відносин і знизить конфліктну напругу між державами. Співпраця України і Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA) є важливим досягненням у справі забезпечення міжнародної енергетичної безпеки України і світу загалом у XXI столітті.

Важливо, що участь України в IRENA є позитивним сигналом для іноземних інвесторів, які аналізують можливості впровадження проєктів у країні. Для досягнення 11 % «зеленої» енергії в енергобалансі України тільки до 2020 року у цей сектор було інвестовано близько 12 млрд євро. Для України це дуже важливо, оскільки останніми роками ми спостерігаємо стрімку динаміку розвитку цієї галузі. Лише за 2019 рік було введено в експлуатацію понад 4500 МВт нових потужностей «зеленої» електроенергетики. Такий розвиток ставить перед Україною і

певні виклики, і саме IRENA як Агентство, яке володіє інформацією про найкращий світовий досвід, уже активно допомагає Україні.

Наразі для України гостро стоїть питання балансування в межах Об'єднаної енергетичної системи, в яку вже інтегровано значні потужності відновлювальних джерел енергії – майже 7000 МВт. Насамперед IRENA допомагає розробити та прийняти нормативно-правові акти, які встановлюють чіткі правила на будівництво балансуєчих потужностей.

Іншим важливим завданням для України є проведення зелених аукціонів. Саме фахівці IRENA надають найбільш кваліфіковані пропозиції та поради для їх успішного проведення й залучення інвестицій на будівництво об'єктів з балансування та систем накопичення енергії. Нам найближчим часом необхідно чіткі правила, які допомагає розробити і впровадити IRENA. У тісній співпраці з IRENA ми створюємо в Україні умови для сталого розвитку відновлюваної енергетики.

Окрім цього, завдячуючи співпраці з IRENA, Україна має доступ до пільгових кредитів для удосконалення цієї галузі. Також українські фахівці цієї галузі отримують рекомендації щодо удосконалення законодавства стосовно відновлюваної енергетики.

Та однією з найважливіших переваг статусу члена IRENA є зменшення залежності економіки України від імпорту традиційних енергоносіїв. Відповідно, це дає змогу підвищити ефективність споживання відновлювальних джерел енергії. Особливо актуальним це стало після повномасштабного вторгнення РФ в Україну і ударів по критичній енергетичній інфраструктурі.

Якщо ж говорити про правове регулювання співробітництва держав – членів з Агентством, то воно врегульовано кількома статтями його Статуту. Ці статті встановлюють обов'язок держав співпрацювати з IRENA у справах,

що належать до його компетенції, а також утримуватися від дій, які суперечать його Статуту.

Одним із основних елементів правового регулювання є процес вступу держав у цю організацію. Згідно зі статутом, країни можуть стати членами IRENA за умови підписання та ратифікації статуту. Це встановлює правову основу для їх участі у діяльності та прийнятті рішень Агентством. Статут також визначає права та обов'язки держав – членів, що сприяє створенню чіткого правового підґрунтя для співробітництва.

Правове регулювання також охоплює питання фінансових внесків держав – членів до бюджету IRENA. Статут встановлює механізм фінансування Агентства, включаючи внески від держав – членів, зокрема, щодо вступних внесків та щорічних внесків. Це забезпечує фінансову стабільність та здатність IRENA виконувати свої функції в галузі відновлювальної енергетики.

Окрім того, правове регулювання визначає процедуру прийняття рішень та здійснення дій з питань відновлювальної енергетики. IRENA має повноваження організовувати зустрічі, конференції та інші заходи для обговорення й координації спільних заходів з державами-членами. Крім того, Агенція здійснює моніторинг, аналіз та поширення інформації про відновлювальну енергетику, що сприяє обміну досвідом та впровадженню передових практик.

Правове регулювання взаємовідносин IRENA з державами-членами також визначає процедуру розв'язання спорів та консультацій з питань, пов'язаних з діяльністю Агентства. Це сприяє забезпеченню прозорості, взаєморозуміння та співпраці між сторонами.

Отже, правове регулювання взаємовідносин IRENA з державами-членами встановлює надійну правову основу для співробітництва в галузі відновлювальної енергетики. Це сприяє ефективному функціонуванню

Агентства, забезпечує взаємовигідність для всіх сторін та сприяє досягненню спільних цілей у сфері сталої енергетики.

Якщо ж говорити про основні форми співробітництва в межах Агентства то на практиці можна виділити декілька видів: ті, що пов'язані з наданням консультацій державам – членам, та ті, які спрямовані на надання технічної допомоги; ті, що спрямовані на отримання фінансування; а також і ті, що спрямовані на надання фінансування. Три перші форми нами досить детально проаналізовані у п. 1.3 роботи, тому тут зупинимося лише на останній формі. Як відомо, Агентство виступає своєрідною інституційною платформою, яка дає змогу організувати зустріч між стороною, яка може надати фінансування, і стороною, яка потребує такого фінансування. Загалом тут можливими є два варіанти:

1) надання фінансування Агентству, а вже воно визначиться з тим проєктом, який потребує фінансування. Як приклад, за такою схемою ЄС надав майже 100 млн євро, з яких було профінансовано розвиток відновлювальної енергетики в кількох країнах екваторіальної Африки. Вигода для надавачів коштів полягає у тому, що інвестиція спрямовується в регіон, де такі джерела відновлювальної енергії можуть принести найбільшу користь для екології або економіки;

2) надання фінансування конкретному проєкту. Цей варіант досить часто вибирають багаті держави. Так, зокрема, уряд Італії виділив п'ять грантів по 5 млн євро на фінансування відновлювальної енергетики в слаборозвинених країнах Азії та Океанії. Після конкурсу проєктів кілька грантів були отримані SIDS Lighthouses Initiative, що допомогло створити повністю незалежну від вуглеводню енергетичну систему на низці островів Тихого та Індійського океанів [288]. Дуже часто в цей же проєкт вкладають гроші уряди Австралії та Японії, загальні інвестиції яких у проєкти Агентства давно перевищили по 500 млн дол. США [294]. І схожих прикладів можна навести кілька сотень. Цікаво, що дуже часто гроші на проєкти

надають країни Перської затоки, які в такий спосіб пробувають інвестувати частину грошей, отриманих від продажу вуглеводнів.

Ще одним варіантом співробітництва держав – учасниць Агентства є обмін технологіями чи їх надання для певних проєктів. Так, у різних частинах світу зараз реалізуються кілька проєктів будівництва великих накопичувачів електричної енергії, які будуть забирати зайву електроенергію в той час, коли мале споживання, і віддаватимуть її у моменти пікових навантажень. Учасниками цих проєктів переважно є високотехнологічні гіганти зі США, ЄС, Японії та Південної Кореї, які надали свої розробки (технології) безоплатно, отримавши натомість певні податкові пільги від урядів своїх держав.

Що ж стосується співробітництва Агентства з державами нечленами цієї організації, то як правило така співпраця стосується саме питання отримання членства, а оскільки це досить простий процес, то така співпраця є дуже короткою.

Взаємовідносини IRENA з іншими міжнародними організаціями. Це питання, як уже згадувалося вище, досить детально регулює Статут Агентства, зокрема ст. XIV та ст. VII. Така співпраця є одним із найбільш дієвих засобів, спрямованих на досягнення завдань та цілей, визначених у Статуті Агентства. Саме тому, Агентство завжди надало важливого значення своїм контактам з міжнародними міжурядовими організаціями. Для налагодження співпраці Агентство уклало декілька десятків угод про співробітництво з такими організаціями (чи їх органами): Організацією Об'єднаних Націй, Групою Світового Банку, Міжнародним Валютним фондом, Світовою Організацією Торгівлі, Міжнародною Організацією Праці та іншими організаціями.

Розпочати доцільно зі співробітництва IRENA з Європейським Союзом. Це пов'язано з тим, що ЄС є єдиною міжнародною організацією-членом IRENA.

Співробітництво між IRENA та ЄС розпочалося у 2009 році, ще до моменту, коли ЄС став членом IRENA. Співпраця значно розширилася із набуттям членства. Це трапилося 23 листопада 2009 року, коли Комісар ЄС з питань енергетики А. Пібалгс разом із державним секретарем Швеції О. Альтеро підписали Статут Міжнародного агентства з відновлюваної енергії. ЄС став 138-м членом IRENA та першою міжурядовою організацією, яка приєдналася до Агентства.

Цей крок став символічним підтвердженням підтримки відновлювальної енергетики зі сторони ЄС та його готовності активно співпрацювати з міжнародними партнерами для досягнення спільних цілей. Як відомо, ЄС та його держави-члени ще задовго до вступу в IRENA поставили собі амбітну мету виробляти 20 % відновлюваної енергії до 2020 року.

Комісар А. Пібалгс на урочистій церемонії підписання зазначив, що, приєднавшись до IRENA, Європейський Союз засвідчив, що просування поновлюваних джерел енергії у всьому світі є ключовим елементом його зовнішньої енергетичної політики. Відмітно, що вступ відбувся за менше ніж місяць до конференції ООН з питань зміни клімату в Копенгагені, що, без сумніву, акцентує колективну підтримку ЄС щодо переходу від викопного палива до відновлюваних технологій. Реалізація цього завдання сьогодні, а не пізніше, корисна нам з погляду змін клімату, безпеки поставок, а також економіки [296].

Основні напрями співпраці IRENA та ЄС:

1. Розвиток інфраструктури: спільно працюють над підтримкою розвитку інфраструктури для виробництва, передання та розподілу відновлювальної енергії. Це охоплює створення ефективних сонячних, вітрових та гідроелектростанцій, а також розвиток мереж для передачі цієї енергії до споживачів.

2. Зміцнення правового регулювання: ЄС і IRENA спільно працюють над розробкою та підтримкою міжнародних норм і стандартів для регулювання відновлювальної енергетики. Це сприяє створенню сприятливого середовища для інвестицій та розвитку в цій галузі.

3. Дослідження та інновації: співпраця між IRENA та ЄС також охоплює обмін дослідженнями й інноваційними технологіями в галузі відновлювальної енергетики. Це допомагає вдосконалювати технології та знижувати витрати на виробництво відновлювальної енергії.

4. Підтримка країн світу, що розвиваються: IRENA та ЄС активно співпрацюють у підтримці країн світу, що розвиваються, у їхньому переході до відновлювальної енергетики. Це охоплює надання фінансової допомоги, технічної підтримки та навчання персоналу.

Отже, співробітництво між IRENA та ЄС стало важливим чинником у розвитку відновлювальної енергетики на глобальному рівні. Об'єднані зусилля цих двох гравців сприяють створенню стійкого та екологічно чистого енергетичного майбутнього для всього світу. Ця співпраця відображає важливість міжнародного партнерства у розв'язанні глобальних енергетичних викликів та досягненні цілей сталого розвитку.

Проте варто відзначити, що, крім співробітництва ЄС як члена IRENA, ці суб'єкти співпрацюють як дві незалежні міжнародні організації. Та не завжди зрозуміло, як відмежувати такий вид співпраці від попереднього. Вся справа в тому, що така співпраця відбувається з тих самих питань. Єдиною відмінністю між ними є те, що коли співпраця відбувається між двома незалежними міжнародними організаціями, то від імені ЄС часто виступають його спеціалізовані органи чи інституції. Наприклад, 17 січня 2022 року Секретаріат Енергетичного співтовариства та Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики підписали Меморандум про взаєморозуміння. Як слушно зазначив директор Секретаріату Енергетичного співтовариства А. Лорковський, «з новою угодою про співпрацю ми будемо ще більш готові

підтримати Договірні Сторони у переході до майбутнього енергії, що нейтралізує вуглець. Разом ми допоможемо розблокувати нові інвестиції у відновлювані джерела енергії, також створивши потенціал місцевих громад та громадян для реалізації проектів з відновлюваної енергії» [297].

Використовуючи кожна свою експертизу, дві організації об'єднуються для активізації використання енергії з відновлюваних джерел, у тому числі шляхом підтримки регіонального діалогу щодо викликів, прогалин і можливостей для розширення використання відновлюваних джерел енергії та активізації транскордонного співробітництва з відновлюваних джерел енергії. Ще одним ключовим аспектом Меморандуму є обмін інформацією на такі теми, як соціально-економічні вигоди від відновлюваних джерел енергії та енергетичний перехід.

Що ж стосується співпраці з іншими організаціями, то особливо тісною та продуктивною є така співпраця з організаціями, сфера діяльності яких якимось чином перекликається з діяльністю IRENA.

Співробітництво Агентства з ООН. IRENA є активним учасником глобальних зусиль у боротьбі зі зміною клімату та досягненні сталого розвитку. У межах співробітництва з ООН, IRENA долучається до розробки та координації стратегій розвитку відновлювальної енергетики, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та перехід до екологічно чистих джерел енергії.

Правове регулювання співробітництва IRENA з ООН передбачає не лише взаємодію в межах конкретних міжнародних угод, але й підтримку глобальних цілей, визначених у Паризькій угоді про зміну клімату та Цілях сталого розвитку до 2030 року. IRENA сприяє впровадженню зобов'язань, зроблених державами-членами у рамках цих угод, шляхом сприяння розвитку та поширенню відновлювальних джерел енергії по всьому світу.

Одним із прикладів спільної роботи IRENA та ООН є підтримка розвитку національних стратегій відновлювальної енергетики. IRENA надає

технічну та експертну підтримку державам – членам ООН у розробці та впровадженні національних планів дій щодо використання відновлювальних джерел енергії. Це охоплює аналіз потенціалу відновлювальних джерел, розробку правових меж, підготовку інвестиційних проєктів та планування енергетичної інфраструктури.

Правове регулювання співробітництва IRENA з ООН створює стабільну та прозору основу для спільної роботи, сприяючи обміну найкращими практиками, технологіями та інноваціями в галузі відновлювальної енергетики. Це дає державам – членам ООН змогу спільно вирішувати проблеми, пов'язані з енергетичною безпекою, зміною клімату та сталим розвитком, та сприяє побудові більш стійкого та сталого енергетичного майбутнього для всього світу.

Цікавим аспектом співробітництва цих двох організацій став Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння використанню в миротворчих місіях відновлюваної енергії, виробленої в країні перебування [298]. Згідно з угодою, IRENA та ООН шукатимуть можливості для співпраці з країнами, які приймають миротворчі операції ООН, щоб визначити політику приймаючої країни, нормативні та технічні заходи, які допоможуть збільшити частку відновлюваної енергії. Крім того, IRENA допомагатиме ООН збільшувати виробництво відновлюваної електроенергії в цих регіонах шляхом заохочення інвестицій приватного сектора.

Ці кроки мають на меті створити можливості для миротворчих місій отримувати енергію з відновлюваних джерел енергії в країні перебування в місцях, де це можливо. Цей підхід має потенціал для зменшення впливу ООН на навколишнє середовище з другорядною перевагою, яка полягає в тому, що він допомагає закріпити нові можливості приймаючої країни у виробництві відновлюваної енергії у вирішальний перехідний період.

Співробітництво між IRENA та Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Ці організації співпрацюють у галузі енергетичного

планування з метою підвищення ефективності та впливу зусиль з розбудови потенціалу шляхом приєднання до додаткових компетенцій організацій. Міжвідомчу співпрацю формалізовано за допомогою Меморандуму, який підписали обидві організації 2 листопада 2016 року, і продовжено ще на три роки у 2019 та 2022 роках.

Серед найбільш масштабних проєктів, реалізованих цими організаціями за фінансової підтримки Європейського Союзу, є розробка Генерального плану для африканських континентальних енергетичних систем. Цей проєкт спрямований на встановлення довгострокового процесу планування на всьому континенті, а також розбудову уніфікованої мережі передачі електричної енергії.

Побудова такої мережі в Африці допоможе здійснювати міждержавну торгівлю між африканськими країнами, а також міжконтинентальну торгівлю з Європою та Азією завдяки існуючим лініям у Північній Африці, дозволяючи африканським країнам виробляти електроенергію з широкого спектру конкурентних, чистих джерел енергії. Це також створить вигідні соціально-економічні можливості, шляхом спрощення міжрегіонального доступу до доступних африканських відновлюваних джерел енергії на континенті, сприяння збільшенню інвестиційних можливостей, зростання кількості робочих місць і, у підсумку сприятиме сталому розвитку регіону.

Співробітництво між IRENA та Світовою організацією торгівлі (COT) є важливим аспектом сприяння використанню відновлювальних джерел енергії та розвитку сталої енергетики в контексті міжнародної торгівлі.

COT відіграє роль головного форуму для розробки правил та забезпечення відкритого й справедливого міжнародного торгового середовища. У контексті відновлювальної енергетики, співробітництво між IRENA та COT спрямоване на стимулювання торгівлі відновлювальною енергетичною технологією та продукцією, зниження тарифних бар'єрів і

перешкод для відновлювальної енергетики, а також на врегулювання спірних питань, пов'язаних з торгівлею в цій сфері.

Один із основних механізмів співробітництва полягає в активній участі IRENA в роботі спеціальних комітетів COT, які займаються питаннями торгівлі товарами та послугами в сфері відновлювальної енергетики. Це охоплює обговорення та розробку правил, встановлення міжнародних стандартів і забезпечення взаємопорозуміння між країнами-членами.

При співробітництві IRENA з COT також враховується принцип взаємності та недискримінації, що сприяє рівному доступу до ринків відновлювальної енергетики для всіх країн. Це допомагає створити справедливі умови для розвитку та розповсюдження відновлювальних технологій, а також сприяє підтримці розвинених та країн, що розвиваються, у реалізації своїх енергетичних цілей.

Усі ці зусилля спрямовані на забезпечення підтримки та розвитку відновлювальної енергетики як ключової складової сталого розвитку та боротьби зі зміною клімату. Співробітництво між Ірена та COT відображає важливу роль міжнародного правового регулювання і сприяє зміцненню глобального енергетичного співробітництва для досягнення стійкого майбутнього.

Співпраця IRENA з міжнародними фінансовими установами. Співробітництво IRENA та Європейського банку реконструкції та розвитку. Ці організації почали співпрацювати ще у 2013 році а в 2020 підписали Меморандум про взаєморозуміння, що дає змогу обом організаціям зміцнювати свої відносини та примножувати зусилля, які швидко збільшують частку відновлюваної енергії в країнах, у яких ЄБРР фінансує проєкти.

Партнери домовились як про співпрацю в більш детальному розвитку та наданні технічної допомоги для підтримки подальшого зростання відновлюваної енергії, так і про розроблення серії проєктів з відновлюваної енергії, які можуть фінансуватися ЄБРР, а також іншими партнерами.

На сьогодні ЄБРР інвестував у відновлювальні джерела енергії більше 30 млрд євро, фінансував понад 1 600 зелених проєктів [294].

Між IRENA та Європейським банком реконструкції та розвитку 9 грудня 2020 року було підписано меморандум, який передбачає співпрацю щодо спільної реалізації проєктів відновлювальних джерел енергії. Також сторони домовилися спільно профінансувати встановлення сонячних панелей, потужністю 10 ГВт до 2025 року в 11 країнах регіону Сахари.

Співробітництво IRENA та Міжамериканського банку розвитку. Ці організації почали співпрацювати ще у 2014 році, хоча перші проєкти за участю обох з'явилися лише у 2019 році. IRENA та Міжамериканський банк розвитку співпрацювали, координуючи заходи з обміну знаннями та сприяючи наданню технічної допомоги. Усе це викликало необхідність підписання між ними спеціальної угоди. На сьогодні правовою підставою співробітництва є угода, яка була підписана у Вашингтоні 9 лютого 2021 року [296]. Партнери домовились про плідну співпрацю в більш детальному розвитку та наданні технічної допомоги з ціллю допомогти здійснити енергетичний перехід у Латинській Америці та Карибському басейні відповідно до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Паризької угоди.

Партнерство будується навколо обміну знаннями в контексті сприяння регіональній інтеграції, інвестиціям у відновлювану енергетику, фінансуванню та зниженню ризиків у Латинській Америці та Карибському басейні. Зокрема, обидві сторони зобов'язалися підтримувати такі ініціативи одна одної, як Енергетичний центр Міжамериканського банку розвитку та Платформа кліматичних інвестицій IRENA.

Основними питаннями, щодо яких здійснюється співробітництво, є розширення доступу до сталого фінансування в регіоні, підтримуючи створення ринкових умов, які сприяють інвестиціям у відновлювану енергетику та сприяють розвитку проєктів у сфері відновлюваної енергетики.

Обидві інституції прагнуть збільшити інвестиції у відновлювані джерела енергії для підтримки реалізації економічних і кліматичних цілей у регіоні.

Схожі угоди підписані з Центральноамериканським банком економічної інтеграції, [297] Азійським інвестиційним банком інфраструктури [298] та низкою інших фінансових установ.

Підсумовуючи усе вищесказане, варто відзначити, що Агентство співпрацює з державами – членами, державами нечленами та з міжнародними організаціями, зокрема з тими, компетенція яких перетинається із компетенцією IRENA. Основними формами співробітництва є проведення нарад експертів, консультації та обмін даними і спільне фінансування проєктів.

Висновки до розділу 3

1. Агентство – універсальна міжнародна організація, яка активно співпрацює з іншими суб'єктами міжнародного права, зокрема державами, як членами, так і нечленами організації.

2. Співробітництво з державами-членами зазвичай полягає в обміні інформацією та технічній допомозі, а також залученні коштів для реалізації проєктів. З іншими державами співробітництво пов'язане із питаннями вступу в організацію та реалізації проєктів.

3. Агентство також співпрацює з іншими міжнародними організаціями, проводить наради експертів, консультації та обмін даними. Співпраця з міжнародними неурядовими організаціями є надзвичайно важливою для Агентства, у її статуті передбачена спеціальна стаття про можливість бути спостерігачами в цій організації не тільки державам, але і міжнародним неурядовим організаціям. Неурядові організації мають значно більше прав, можуть брати участь без права голосування у відкритих сесіях

Асамблеї та її допоміжних органів, обмінюватися даними з Агентством та брати участь у реалізації проєктів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове розв'язання наукового завдання на підставі дослідження, міжнародно-правового статусу Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії. Головними теоретичними і практичними результатами роботи є такі висновки:

1. Сучасний стан міжнародно-правового регулювання сфери відновлювальної енергетики є результатом протидії двох факторів: прагнення побудувати більш ефективну економіку та захисту навколишнього середовища. Протягом тривалого часу ці два фактори, по суті, були взаємовиключними, адже захист навколишнього середовища потребував значних ресурсів, а це, своєю чергою знижувало економічну ефективність. Ситуація змінилася лише наприкінці 90-х років ХХ століття (і стала особливо помітною на початку 2000-х), коли відбулося кратне зростання вартості вуглеводнів та суттєво збільшилася ефективність альтернативних джерел енергії, що загалом посприяло тому, що використання відновлювальних джерел енергії стало економічно виправданим. Це одразу спровокувало потужні інвестиції у використання відновлювальних джерел енергії і водночас зумовило суттєвий розвиток як національного законодавства, так і міжнародно-правового регулювання вказаної сфери. Своєю чергою, постала необхідність інституалізації цих відносин, що і було зроблено у 2010 році, коли було засновано Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії.

Найвищою формою співробітництва держав у будь-якій сфері є створення спеціалізованої міжнародної організації. Саме такою організацією у сфері використання відновлювальних джерел енергії стало Агентство. До його заснування міжнародні міжурядові організації провадили діяльність, пов'язану з використанням відновлюваних джерел енергії, проте для жодної

із цих організацій така діяльність не була первинною, а завжди мала похідний характер порівняно основними функціями. Виходячи з цього можемо виокремити кілька груп таких організацій: ті, діяльність яких у цій сфері спрямована переважно на природоохоронні завдання (деякі програми ООН, спеціалізовані установи), міжнародні організації паливно-енергетичного комплексу (МЕА, ОПЕК), і організації, які зосереджені винятково на окремих джерелах енергії (ІТЕР).

2. Еволюція міжнародно-правового регулювання відносин, пов'язаних із відновлювальною енергетикою, охоплює три основні етапи:

Перший – від закінчення Другої світової війни та заснування ООН і до виникнення перших природоохоронних організацій. Міжнародно-правове регулювання у той час зводилося до згадки про такі джерела енергії в низці міжнародних договорів, у кількох резолюціях Генеральної Асамблеї ООН та низці інших міжнародних організацій. По суті, у цей період лише утвердилася назва «відновлювальні джерела енергії», прозвучали заклики до розвитку такого виду енергії та міжнародного співробітництва в цій сфері.

Другий – від середини 60-х років ХХ століття і до початку 2000-х. Період характеризується тим, що виникає кілька міжнародних екологічних організацій, відбувається так звана «екологізація» міжнародних відносин. Саме в цей період, на порядку денному людства, постала проблема захисту навколишнього природного середовища, у тому числі і від негативного впливу викопних джерел енергії. Усе більше уваги, особливо в межах міжнародних організацій, приділяється питанню необхідності зменшення викидів вуглекислого газу в атмосферу. З'являється ціла група норм «soft law», які спрямовані на створення передумов для розвитку альтернативних видів енергії, серед них Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище та розвиток 1992 року. Крім того, у цей період укладено кілька ключових міжнародно-правових угод у сфері захисту навколишнього середовища, які, серед іншого передбачали розвиток відновлювальної

енергетики. Серед таких насамперед варто назвати Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату 1992 року та Кіотський протокол 1997 року.

Третій – починаючи з 2000-х років і дотепер. Цей період визначається значною інтенсифікацією міжнародно-правового співробітництва держав у сфері регулювання відновлювальних джерел енергії, що в підсумку зумовлює необхідність інституалізації відносин у цій сфері. Як наслідок, 26 січня 2009 року схвалено Статут Агентства. Водночас у цей період було прийнято кілька природоохоронних документів (найважливішим з яких без сумніву є Паризька угода про зміну клімату 2015 року), які суттєво стимулювали розвиток міжнародно-правового регулювання цієї сфери.

3. Юридичними підставами діяльності Агентства слугують як загальні, так і спеціальні міжнародно-правові угоди. Усі джерела, які регулюють роботу Агентства, можна поділити на кілька груп, а саме: Установчий договір (Статут); міжнародні договори, які регулюють окремі питання діяльності міжнародних організацій; угода про штаб-квартиру; угода про привілеї та імунітети Агентства, угоди, укладені Агентством з іншими суб'єктами міжнародного права; внутрішнє право Агентства. Відміченим також є той факт, що деякі аспекти діяльності Агентства в окремих державах можуть регулюватися національним правом, про що прямо зазначено в Статуті.

4. Статут Агентства містить кілька норм, які досить чітко регулюють питання членства, що є позитивним моментом. Загалом до питань членства, тут використано підходи аналогічні іншим організаціям системи ООН. Однак варто відзначити, що Статут Агентства розрізняє такі види членства: 1) первинне та набуте; 2) повне та статус спостерігача. Особливістю Агентства без сумніву є те, що його членами можуть бути не тільки держави, як у більшості інших організацій, але й міжнародні міжурядові організації (можуть бути повноправними членами) та міжнародні неурядові організації (можуть бути виключно спостерігачами). Ще однією особливістю Агентства

є те, що хоча права та обов'язки, які випливають із членства, ідентичні правам та обов'язкам інших міжнародних організацій, однак члени Агентства зобов'язані співпрацювати з ним після припинення членства до завершення проєктів. Варто також наголосити, що припинення членства можливе у формі призупинення та виходу, при цьому термін «призупинення» може означати і повне припинення членства з ініціативи організації, тобто примусове позбавлення членства.

5. Агентство, як і більшість сучасних міжнародних організацій, володіє міжнародною правосуб'єктністю. Обсяг такої правосуб'єктності загалом ідентичний обсягу правосуб'єктності інших міжнародних організацій, зокрема спеціалізованих установ ООН. При цьому доцільно підкреслити, що така правосуб'єктність має чітко виражений спеціальний характер, тобто обмежується цілями і завданнями якими володіє організація в рамках положень, визначених Статутом. Серед особливостей міжнародної правосуб'єктності цієї організації треба виокремити таке: 1) Агентство має право брати участь у договорах за проєктами, які за своєю природою поєднують міжнародні публічно-правові та приватно-правові договори; 2) крім усіх інших імунітетів, персоналу окремо надається імунітет від юрисдикції, щодо дій під час виконання офіційних обов'язків, який у інших організаціях звичайно не виділяють в окремий пункт; 3) деякі держави можуть передбачати в своєму внутрішньому законодавстві додаткові права, якими користується Агентство та його посадові особи на території цієї держави.

6. Агентство, як універсальна міжнародна організація, активно співпрацює з іншими суб'єктами міжнародного права, зокрема з державами. При цьому таке співробітництво може відбуватися як з державами – членами організації, так і з тими державами, які не є її членами. У першому випадку співробітництво, зазвичай, здійснюється із таких питань: 1) обміну інформацією та технічною допомогою; 2) залучення Агентством коштів,

необхідних йому для реалізації проєктів. У другому випадку співробітництво пов'язане з питаннями щодо вступу в організацію, а також реалізації проєктів (якщо держава бере участь в одному з таких проєктів і не є членом Агентства або припинила своє членство).

Співробітництво Агентства з іншими міжнародними організаціями відбувається в контексті реалізації тих завдань, компетенція яких перетинається із компетенцією Агентства. Основними формами співробітництва є проведення нарад експертів, консультації та обмін інформацією. При цьому часто ця співпраця має наслідком розвиток міжнародно-правового регулювання сфери відновлювальної енергетики. Серед організацій, з якими Агентство співпрацює, особлива роль належить Європейському Союзу, який на сьогодні є єдиною міжнародною організацією – членом Агентства. Особливістю Агентства є те, що порівняно з іншими міжнародними організаціями (зокрема системи ООН), вагомою складовою його діяльності є співробітництво із міжнародними неурядовими організаціями. Це засвідчує той факт, що у Статуті передбачено спеціальну статтю, у якій йдеться про можливість бути спостерігачами в цій організації не тільки державам, а й міжнародним неурядовим організаціям. При цьому тут неурядові організації, мають значно більше прав, які прямо впливають зі статуту, і можуть брати участь без права голосу у сесіях Асамблеї та її допоміжних органів, обмінюватися інформацією з Агентством та брати участь у реалізації його проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/-217>
2. Балинська О. М., Яценко В. А. Синергетика як методологічна парадигма юридичних досліджень. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 3–12.
3. Бенедик Я. Міжнародне енергетичне агентство в організаційному механізмі співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики [Текст]. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 3. С. 171–176.
4. Бенедик Я. С. Роль міжнародних організацій системи ООН у сфері відновлюваної енергетики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 3. С. 122–126. (Серія ПРАВО ; вип. 34).
5. Бисага Ю. М., Дешко Л. М. Міждисциплінарність як умова розв'язання комплексної проблеми щодо конституційного права кожного звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 18–21.
6. Білорус І. О. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації міжнародного економічного права : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2005. 219 с.
7. Білоцький С. Д. Міжнародно-правове регулювання в сфері екологічно орієнтованої енергетики [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11. Київ : [б. в.], 2015. 762 с.
8. Білоцький С. Д. Міжнародно-правові засади та інституційні механізми регулювання відносин у сфері екологічно орієнтованої енергетики : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 546 с.
9. Білоцький С., Гриненко О. Енергетичне співтовариство, Третій енергетичний пакет ЄС і правове регулювання альтернативної енергетики. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 1. С. 69–76.

10. Білоцький С. Д. Міжнародно-правове регулювання діяльності з видобутку енергії із сонячного випромінювання в космічному просторі. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. Т. 29. С. 31–39. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16395/Білоцький%20С.%20Д..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
11. Білоцький С. Д. Міжнародно-правове регулювання діяльності щодо природних ресурсів у космічному просторі та небесних тілах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2021. № 54, том 1. С. 118–122. URL : http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc54/part_1/27.pdf
12. Бобровник С. В. Компромiс i конфлікт: методологічні підходи до дослідження. Правова держава. 2009. Вип. 20. С. 110–117.
13. Бувайлик Г. Е., Высоцкий А. Ф., Ульянова Н. Н., Евинтов В. И., Овсяк А. М. Общеизвестные нормы в современном международном праве : монография / АН УССР, Ин-т государства и права. Киев, 1984. 267 с.
14. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
15. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2007. 992 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ : Перун, 2002. 1440 с.
17. Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями 1986 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1986. № 17. С. 343.
18. Відновлювана енергетика: як вижити у вітчизняних реаліях? URL : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1391580-vidnovlyuvana-energetika-yak-vizhiti-uvitchiznyanih-realiyah>.

19. Відновлювані джерела енергії. URL : <https://alternative-energy.com.ua/uk/vocabulary/>.
20. Вільчак Я. М. Правосуб'єктність міжнародних економічних організацій системи ООН у сучасному міжнародному праві. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 280–285.
21. Герасименко М. О., Серебренніков Б. С. Аналіз державної політики стимулювання виробництва електроенергії з відновлюваних джерел в Україні за допомогою механізму «зеленого тарифу». *Актуальні проблеми економіки та управління* : зб. наук. праць Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2016. № 10. URL : http://ape.fmm.kpi.ua/article/download/66988/pdf_31.
22. Глобальне партнерство для місцевого сталого розвитку: сучасні тренди та кращі практики : монографія / [за заг. ред. Л. О. Петкової, О. Ю. Березіної, Анджея Кринські]. Ченстохова, 2018. 207 с.
23. Гольденберг Т. Конституція Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я як договір *Sui Generis*. *Вісник Львівського університету*. 2018. С. 193–200. (Серія міжнародні відносини; вип. 44).
24. Господарський кодекс України : Закон України від 07.03.2018 № 436-IV. *Відомості Верховної ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
25. Грабрович Т. А. Вплив розвитку світових енергетичних ресурсів на міжнародно-правове забезпечення енергетичної безпеки ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. Розділ 10, Міжнародне право. С. 190–193.
26. Грін О. О. Словник міжнародно-правових термінів / укладач О. О. Грін. Ужгород : ПП Данило С.І., 2010. 500 с.
27. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності: теоретичні, практичні та деонтологічні аспекти) / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Дакор, 2000. 506 с.

28. Дахно І. І. Міжнародне економічне право : навч. посібник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
29. Делінський О. А. Проблема правосуб'єктності індивіда у міжнародному праві. *Правове життя сучасної України*. Одеса, 2006. С. 213–215.
30. Демиденко В. О., Муза О. В. Правові та концептуальні засади енергетичної та міграційної політики: питання співвідношення та удосконалення в умовах євроатлантичної інтеграції. *Migration & Law*. 2023. Vol. 4. URL : <https://nam.kiev.ua/zhurnal-migration-law.html>
31. Денисенко С. І. Сучасні проблеми міжнародного права. Суми : Сумський держ. ун-тет, 2019. 156 с.
32. Джумагельдієва Г. Д. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: економіко-правовий аспект. *Вісник Національної академії наук України*. Київ, 2012. № 10. С. 26–30.
33. Директива 2009/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2009 р. про сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел і про внесення змін до Директив 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС та про їхню подальшу скасування. *Official Journal of the European Union*. 2009. L 140/16. P. 39–85.
34. Дідич Т. О. Теоретико-методологічні засади правоутворення : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2018. 588 с.
35. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text.
36. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства: Договір, Міжнародний документ від 25.10.2005. *Офіційний вісник України*. 2011. № 32, № 1. Ст. 1, стор. 136.

37. Доповідь Комісії з міжнародного права. Генеральна Асамблея. Офіційні звіти. A/60/10. 2005. С. 80. URL : https://pugwashconferences.files.wordpress.com/2015/11/20151105_pugwash_nag_as_aki_declaration_for_release_embargoed.pdf.

38. Душек Н. М. Методологія дослідження проблеми механізму правоутворення. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2015. № 6. С. 25–28.

39. Економічний розвиток і охорона природи: Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1962 року № 1831(XVII). URL : [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp7mFA/RES/1831\(XVII\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp7mFA/RES/1831(XVII)).

40. Євінгов В. І. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями. *Юридична енциклопедія* : наук.-довідк. вид.: в 6 т. Т. 1. А–Г / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. С. 418.

41. Європейська система торгівлі викидами та перспективи впровадження системи торгівлі викидами в Україні. Аналітичний документ. URL : <https://www.rac.org.ua/uploads/content/449/files/webetsinukraine2018ualayout.pdf>.

42. Загальна декларація ООН з прав людини: Декларація, міжнародний документ від 10.12.1948. *Голос України*. 2008. № 236.

43. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2010. 584 с.

44. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

45. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі, 1975 г. С. 173–174. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055.

46. Замула И. В., Кирейцева А. В. Квоты на выбросы парниковых газов как объект бухгалтерского учета на предприятиях Украины. *Международный бухгалтерский учет*. 2014. №. 46 (340). С. 123–124.

47. Зведений документ Конференції РКЗК ООН про зміну клімату в Канкуні, Мексика, 29 листопада – 10 грудня 2010.

48. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Київ : Видавництво «Заповіт», 2019. 316 с.

49. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768- III. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

50. Іващенко А. Зарубіжний досвід стимулювання відновлюваної енергетики / за заг. редакцією Мазярчука В. М. Київ, 2017. 31 с.

51. Інтегрування політики в галузі енергоефективності та відновлюваних джерел енергії. URL : http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/Integrating_Energy_Efficiency_and_Renewable_Energy_Policies_2005_ru.pdf.

52. Інформаційний циркуляр МАГАТЕ INFCIRC/702 від 1 червня 2007. Угода про створення Міжнародної організації ІТЕР з термоядерної енергії для спільної реалізації проекту ІТЕР. URL : https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/2007/infcirc7_02_rus.pdf.

53. Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.04.2017). URL : <http://saee.gov.ua/sites/default/files/Infodovidka%20elektry%60ka%20VDE%20na%20I%20kvartal%202017%20na%20sajt.pdf>.

54. Інформація щодо частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у кінцевому енергоспоживанні в Україні. URL : <http://saee.gov.ua/sites/default/files/2016VDE.pdf>.

55. Історія філософії : словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Знання України, 2006. 1200 с.

56. Каукенова С. Казахстан намерен привлечь ресурсы ООН и Всемирного банка для проведения трех форумов в рамках ЭКСПО-2017. *Власть* : Интернет-журнал со своим мнением. Астана, 14 ноября 2015 г. URL : <https://vlast.kz/novosti/14084-kazahstan-nameren-privlec-resursy-oon-i-vsemirnogo-banka-dla-provedenia-trehforumov-v-ramkah-ekspo-2017.html>.

57. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : від 11 грудня 1997 року / Офіц. сайт Верх. Ради України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_801.

58. Камінська Н. В. Демиденко В. О. Сталій енергетичний розвиток: міжнародні, конституційно-правові та доктринальні засади. Європейські перспективи. 2023. № 3 С. 133–140. URL : https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-3/EP_2023_3_133.pdf

59. Камінська Н. В., Остудімов Б. А. Принципи забезпечення енергетичної безпеки: правова природа, класифікація і модернізація. *Юридичний часопис*. 2023. № 2.

60. Камінська Н. Парадигма глобальної екологічної політики у міжнародно-правовому дискурсі. Сучасні виклики міжнародному правопорядку: право людини на здоров'я та безпечне довкілля : колективна монографія / Українська асоціація міжнародного права; КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2023.

61. Камінська Н., Свешнікова М. Діяльність міжнародних організацій у сфері забезпечення гендерної рівності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020, № 1. С. 102–109. URL : <https://doi.org/10.33270/04201901.102>

62. Камінська Н., Акімов М. Відповідальність держави за знищення цивільних повітряних суден: особливості міжнародно-правового та національного регулювання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 3(91), С. 89–101.

URL : <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1006>

63. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46

64. Кожушний К. С. Відповідальності міжнародних міжурядових організацій: Сучасний стан та перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 375–378.

65. Конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 р. <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/10.htm>

66. Конвенція про привілеї і імунітети спеціалізованих установ ООН від 21.11.1947 р. <https://ips.ligazakon.net/document/MU47011>

67. Консультативний висновок 1949 р. Про відшкодування шкоди, завданої під час служби в ООН. *I.C.J. Reports*. 1949. 220 р.

68. Копенгагенська угода – нова парадигма вирішення кліматичної проблеми. URL : http://climategroup.org.ua/upl/final_treaty_legal_text_with_cover.pdf.

69. Копча В. В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 54–58.

70. Корецкий В. М. Декларации прав и обязанностей государств. Киев : Издательство АН УССР, 1962. С. 119–144.

71. Корецкий В. М. Памятник русской науке международного права. *Избранные труды* : в 2 кн. Кн. 2. Киев, 1989. 567 с.

72. Кориневич А. А. Місце міжнародного енергетичного права в системі сучасного міжнародного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2011. 224 с.

73. Костицький М.В. Ключові підходи до методології пізнання української історико-правової дійсності. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 12. С. 12–17.

74. Кравченко С.Р. Міжнародно-правове регулювання припинення міжнародних договорів: теорія і практика [Текст] : монографія; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : LAT & K, 2010. 241 с.

75. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 206 с.

76. Кузьміна М. М. Окремі проблеми правового регулювання виробництва енергії з альтернативних джерел в умовах адаптації до права ЄС. *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах* : зб. наук. праць (за матеріалами «Круглого столу», м. Харків, 26 трав. 2015 р.). Харків, 2015. С. 34–38.

77. Кулеба Д. І. Участь України в міжнародних організаціях. *Правова теорія і практика*. Київ, 2007. С. 37–38.

78. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи. *Альманах міжнародного права*. Одеса : «Фенікс», 2010. Вип. 2. С. 70–83.

79. Кунєв Ю. О. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема. *Право України*. 2009. № 11. С. 118–123.

80. Лабунська А. В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду та співробітництво з Україною: дис. ... канд. юрид. наук. / Ін-тут держ. і права ім В. М. Корецького НАН України. К., 208 с.

81. Лебідь М. В. Аналіз ринкових механізмів регулювання викидів парникових газів у світі та їх врахування в існуючих моделях прогнозування розвитку енергетики. *The Problems of General Energy*. 2018. Iss. (52). С. 51–58.

82. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.
83. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
84. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 205 с.
85. Ліпкан І. А. Організація Чорноморського економічного співробітництва як особливий суб'єкт міжнародного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2008. 199 с.
86. Лукашук І. І. Механізм міжнародно-правового регулювання : учеб. пособие для юрид. вузов. Київ : Вища школа, 1980. 168 с.
87. Лысык В. М. Договорная правоспособность Международного комитета Красного Креста (Международно-правовой аспект). *Актуальные проблемы права в свете Послания Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева «Новый Казахстан в новом мире»* : матер. междунар. науч.-практ. конф. Алматы 18 апреля 2007 г. Алматы, 2007. С. 461-468.
88. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом [Текст] / пер. з англ. Харків : Консум, 2000. 592 с.
89. Маляренко В. А., Лисак Л. В. Енергетика, довкілля, енергозбереження / під заг. ред. проф. В. А. Маляренка. Харків : Рубікон, 2004. 368 с.
90. Маркевич К., Омельченко В. Глобальні енергетичні тренди крізь призму національних інтересів України : Аналітична доповідь. Київ : Заповіт, 2016. 118 с.
91. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва : Україна, Канада;

Меморандум, Міжнародний документ від 24 жовтня 1994 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/124_033.

92. Мережко А. А. Юридическая германевтика и методология права. Проблеми філософії права. 2003. Т. 1. С. 159–162.

93. Микієвич М. М., Андрусевич Н. І., Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища [Текст] : навч. посібник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Благодійний фонд «Екоправо-Львів». Львів : ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ, 2004. 256 с.

94. Микієвич М., Брацук І. Правовий плюралізм як концептуальна засада розвитку права Європейського Союзу. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 4. С. 100–105. URL : <http://jusintergentes.com.ua/images/2019/4/Mykiiievych.pdf>

95. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–48. Ст. 552.

96. Міжнародне енергетичне агентство. URL : <http://MidtermIEA.pdf> (uare.com.ua).

97. Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Козака Ю. Г., Ковалевського В. В., Кутайні З. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 483 с.

98. Міжнародні організації : навч. посібник / О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Сельмах та ін.; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка; Ф-т міжнар. відносин. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2007. 749 с.

99. Музика Я. І. Правовий статус Всесвітньої митної організації : дис. ... канд. юрид. наук. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 200 с.

100. Музика Я. І. Статут всесвітньої митної організації як міжнародний договір особливого роду (*sui generis*). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 8. С. 285–289. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_8_78.

101. Муравьев В. И. Международные организации – специфические субъекты международного права : учеб. пособие. Киев : Изд-во УМК ВО при Минвузе УССР, 1990. 72 с.

102. Мхитарян Н. М. Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. Опыт и перспективы = Power of Nontraditional and Renewable Sources. Киев : Наукова думка, 1999. 314 с.

103. Надійний і стабільний транзит енергоносіїв і його роль у забезпеченні сталого розвитку та міжнародного співробітництва / Док. A/RES/63/210. URL : <http://daccessddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/483/41/PDF/N0848341.pdf?OpenElement>.

104. Олійник Я. Б., Кононенко О. Ю., Мельничук А. Л. Методологічні підходи до вивчення формування та розвитку регіональних систем природокористування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Географія. 2012. № 1 (60). С. 20–24.

105. О поддержке использования возобновляемых источников энергии : Закон Республики Казахстан от 4 июля 2009 г. № 165-IV ЗРК. URL : online.zakon.kz/Document/?doc_id=30445263.

106. Осика С. Г., Бакалінська О. О., Гришко А. О. Право Світової організації торгівлі – стрижень міжнародного торговельно-економічного права (у міжнародних угодах і правозастосувальних актах) : навч. посібник у 3 т. Т. 2. Ч. 1. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 792 с.

107. Островський А. М. Генеза цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 122–125.

108. Очиллов Б. Э. Актуальные проблемы современного международного права. Общая часть : учеб. пособие. Ташкент : ТашГИВ, 2012. 226 с.

109. Павліченко В. М. Проблеми гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці державних службовців до

міжнародного законодавства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2018. 433 с.

110. Палехова Л. Л. Управління сталим розвитком : довідник базових понять. Дніпро : НТУ «ДП», 2020. 330 с.

111. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р. Резолюція саміту 25 вересня 2015 р. в Нью-Йорку. URL : <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>.

112. Петренко С. А. Методи наукового дослідження у сфері права інтелектуальної власності. НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук України : [сайт]. URL: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-metodynavukovoho-doslidzhennja-v-sferiprava-intelektualnoji-vlasnosti.html>.

113. Підготовка проектних пропозицій із чистої енергії : практичний посібник / під загальною редакцією Тормосова Р. Ю., Романюк О. П., Сафіуліної К. Р. Київ : Тов. «Поліграф плюс», 2015. С. 176.

114. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17, ст. 112.

115. Подцерковний О. П. Проблемні питання господарсько-правової підтримки гірнично-металургійного комплексу України. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Т. 18. С. 153–162.

116. Подцерковний О. П. Системне економіко-правове стимулювання розвитку галузей економіки (на прикладі суднобудування). *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 60–65.

117. Полтавцева А. С. «М'яке право» як універсальний регулятор міжнародних відносин. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського* : матер. четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.). Одеса, 2013. С. 46–49.

118. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо покращення інвестиційних можливостей у сфері виробництва електричної енергії з альтернативних джерел» від 13.02.2017. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61140.

119. Присяжнюк Ю. Адміністративні методи та періоди співпраці України з Європейським Союзом у галузі альтернативної енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне видання УжНУ*. Ужгород, 2023. № 02. С. 460–465

120. Присяжнюк Ю. Відновлювана енергетика – складова національної безпеки України. *Криза сучасної системи безпеки: нова карта геополітичних протистоянь* : матер. міжнар. наук. конф. Львів, 16 квітня 2021 р. Львів, 2021. С. 105–108.

121. Присяжнюк Ю. Етапи становлення співробітництва у галузі альтернативної енергетики України та ЄС. *Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “Current Visions and Global Words”*, September 25, 2020, Lviv–Olsztyn. Lviv–Olsztyn, 2020. P. 115–118.

122. Присяжнюк Ю. Застосування каналів комунікації, для лобювання підтримки альтернативної енергетики. *Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference “International Solidarity in a Post-Truth World”* December 15, 2020. Lviv–Olsztyn, 2020. С. 148–151.

123. Присяжнюк Ю. Інформаційна діяльність міжнародного агентства з поновлюваних джерел енергії (IRENA) у забезпеченні безпеки людства. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 7–8 жовтня 2020 р. Львів, 2020. С. 112–115.

124. Присяжнюк Ю. Правове регулювання безпекової політики України в енергетичній сфері. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 13–14 травня 2021. Львів, 2021. С. 102–105.

125. Присяжнюк Ю. Співпраця України з міжнародними організаціями. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України* : матер. шостої міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих учених. 7 грудня 2012 р. Чернівці, 2012. С. 309–311.

126. Присяжнюк Ю. Ю. Нормативно-правова база інтеграції України з ЄС. *Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації* : матер. III міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів. 17–18 лютого 2012 р. Том 1. Дніпропетровськ, 2012. С. 154–155.

127. Присяжнюк Ю. Ю. Правовий статус міжнародних неурядових організацій. *Наукові дослідження в XXI столітті: теорія і практика (SRTP 2016)* : матер. I міжнар. наук.-практ. конф. 21 листопада 2016. Тернопіль, 2016. С. 66–67.

128. Присяжнюк Ю., Лисик В. Правовий статус міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії. *Вісник Львівського університету*. 2018. С. 219–225. (Серія міжнародні відносини; вип. 45).

129. Про альтернативні види палива : Закон України від 14 січня 2000 р. № 1391-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 12. Ст. 94.

130. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.

131. Про вдосконалення системи розрахунків за електричну енергію з альтернативних джерел енергії : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 № 589-р. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 114.

132. Про вжиття тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 36-р. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 13.

133. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу : Закон України від 25.09.2008 № 601-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9. Стор. 446, ст. 155.

134. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 04.06.2015 № 514-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 33. Стор. 1664, ст. 324.

135. Про електроенергетику : Закон України від 16.10.1997 № 575/97-вр. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 1. Ст. 1.

136. Про енергозбереження : Закон України від 07.07.1994 № 74/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 30. Ст. 283.

137. Про затвердження змін до деяких постанов НКРЕКП та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов НКРЕКП : Постанова НКРЕКП від 25.01.2018 № 105. URL : <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=30726>.

138. Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 791-2014-р від 03.09.2014. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 165.

139. Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності та приватних домогосподарств від 02.11.2012 № 1421. *Офіційний вісник України*. 2012. № 92. Стор. 201, ст. 3757.

140. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09.07.2010 № 2480-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 1. Стор. 2, ст. 1.

141. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 902-2014-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 81. Стор. 48, ст. 2298.

142. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Закон України від

15.12.2010 № 2787-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Стор. 1238, ст. 170.

143. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Стор. 1544, ст. 343.

144. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 167.

145. Рабінович П. М. Наука філософії права: до характеристики предмета й методології. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 22–26.

146. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних націй про зміну клімату [Текст] : від 09 травня 1992 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 83. Ст. 3381.

147. Резолюція 2. План виконання рішень Всесвітньої зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку, Доповідь Всесвітньої зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку A/CONF.199/20 від 4 вересня 2002 р. URL : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/CONF.199/20>.

148. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 33/148 «Конференція ООН по новим і відновлюваних джерел енергії», 20.12.1978 р. П. 3. URL : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/365/80/IMG/NR036580.pdf?OpenElement>.

149. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №2029 A/RES (XX) від 22 листопада 1965 р. URL : <https://www.un.org/ru/ga/20/docs/20res.shtml>.

150. Репецький В. Дипломатичне і консульське право. підручник. Львів, 2002. 352 с.

151. Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2006. 372 с.

152. Рибнікова Е. Ю. Економіко-правовий механізм стимулювання виробництва та використання альтернативної енергії в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3–4. С. 94–97.

153. Рибнікова Е. Ю. Окремі проблеми імплементації європейського досвіду використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії в Україні. *Актуальні проблеми держави та права*. 2017. № 78. С. 135–142.

154. Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища та розвитку, Прийнята Конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку. Ріо-де-Жанейро, 3–14 червня 1992 року. Велика українська юридична енциклопедія. : у 20 т. Харків, 2018. Т. 14: Екологічне право. С. 189–190.

155. Рішення Ради НБСЄ, «Правоздатність, привілеї та імунітети». 1993. С. 12–13.

156. Савчук К. О. Статут міжнародної організації. *Юридична енциклопедія: довідк. вид.* : в 6 т. Т. 5. П–С / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2003. С. 636.

157. Савчук С. Законопроект, що полегшить доступ власників проектів з відновлюваної енергетики до мереж, схвалено Комітетом Верховної Ради України та рекомендовано Парламенту до розгляду у першому читанні. URL : <http://saee.gov.ua/uk/news/1528>.

158. Савчук С. Технічні умови із визначеним терміном дії стимулюватимуть інвесторів вчасно завершувати будівництво об'єктів відновлюваної енергетики. URL : <http://saee.gov.ua/uk/news/1528>.

159. Свида Т. О. Міжнародна організація: поняття та види членства у ній. *Юридичний вісник ЗақДУ*. 2012. № 2. С. 117–121.

160. Свида Т. О. Поняття та функції міждержавних організацій. *Актуальні Проблеми Держави і Права*. 2007. № 59. С. 294–301.

161. Семенюк Є. П. Загальнонаукові категорії і підходи до пізнання.- Львів: Вища шк., 1978. 175 с. с.109.

162. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : навч. посібник. Харків : Прометей-Прес, 2005. 268 с.

163. Сіваш О. М. Привілеї та імунітети міжнародних міжурядових організацій в сучасному міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 809–812.

164. Сідельникова Л. П., Костіна Н. М. Податкова система : навч. посібник. Київ, 2013. 579 с.

165. Словник української мови : в 11 т. / [редкол. І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4. І–М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 840 с.

166. Сприяння розширенню використання нових та відновлюваних джерел енергії, включаючи здійснення Всесвітньої програми сонячної енергії на 1996–2005 р.р. : Доповідь Генерального секретаря ООН. Док. А/60/154. URL : <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/438/20/PDF/N0543820.pdf?OpenElement>

167. Статті Угоди Міжнародного валютного фонду від 22.07.1944 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_921/page.

168. Статут МБПП. https://www-worldbank-org.translate.goog/en/about/leadership/directors/by-laws?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc

169. Статут Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA), підписаний 26 січні 2009 р. у м. Бонні. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j02#Text.

170. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. Ст. 13. С. 13.

171. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (Дата звернення: 15.05.2022).

172. Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c17.

173. Статут Ради Європи від 05.05.1949. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_001

174. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року. *Збірка договорів Ради Європи*. Київ : Парламентське видавництво, 2000. С. 11–24.

175. Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні за допомогою «зеленого» тарифу : посібник для інвесторів. 2012. 80 с.

176. Стійка енергетика для всіх. URL : <http://konstlib.net/node/2318>.

177. Супрун Н. А. Вчення В. Вернадського про ноосферу в контексті теорії сталого розвитку. Тези Круглого столу «С. Подолинський, В. Вернадський, М. Руденко – подвижники природничих засад економічного мислення і господарювання», 18 листопада 2020 р. / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Кафедра економічної теорії. Київ : КНЕУ, 2020. С. 52–56.

178. Сурилов А. В. Теория государства и права : учеб. пособ. Киев ; Одесса : Вища шк. Голов. изд-во, 1989. 439 с.

179. Тарасов О. В. Международные неправительственные организации и международное право [Текст] / отв. ред. Е. И. Евинтов. Харків : Б. в., 1998. 192 с.

180. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії : монографія. Харків : Право, 2014. 512 с.

181. Тарахонич Т. І. Методологічні підходи та принципи дослідження правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 15–19.
182. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право : навч. посібник / за заг. ред. Теліпко В. Е. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
183. Технічні умови на приєднання до електричних мереж для побутових споживачів. URL : <http://www.nerc.gov.ua/?id=15976>.
184. Тичина В. П. Міжнародна правосуб'єктність Організації економічного співробітництва та розвитку. *Науковий вісник УжНУ*. 2017. С. 166–217. (Серія “Право” ; Вип. 46(2)).
185. Ткаченко А. В. Міжнародно-правове співробітництво в сфері регулювання споживчої кооперації (публічно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 20 с.
186. Трагнюк О. Я. Право міжнародних організацій. URL : [ftp://nlu.edu.ua/Лекційні%20матеріали/Кафедра%20права%20Європейського%20Союзу/"Матеріали%20для%20підготовки%20до%20ЗНО%20\(магістри\)%20з%20дисципліни%20"Міжнародне%20право%20прав%20людини"/Лекція%20"Право%20міжнародних%20організацій".pdf](ftp://nlu.edu.ua/Лекційні%20матеріали/Кафедра%20права%20Європейського%20Союзу/).
187. Філософський енциклопедичний словник / Ін-тут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ. Київ : Абрикос, 2002. 744 с.
188. Фортов В., Макаров А., Митрова Т. Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв'язання. *Вісн. НАН України*. 2007. № 8. С. 40–50.
189. Халюк С. О. Методологічні аспекти дослідження конституційноправового статусу Вищої ради правосуддя України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. С. 40–43. (Серія : Юриспруденція ; № 47, т. 1).

190. Хартія економічних прав та обов'язків держав, Прийнята резолюція Генеральною Асамблеєю. Док. A/Res / 29/3281. Нью-Йорк, 12 грудня 1974 р. URL : <http://www.undocuments.net/a29r3281.htm>.

191. Хумаров О. А. Концептуальні основи державного регулювання викидів парникових газів. *Економічні інновації*. 2014. Вип. № 58. С. 344–353.

192. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Міждисциплінарна методологія в контексті права і влади. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 11. С. 262–267.

193. Чернявський А. Л. Тенденції інституціоналізації в сучасному міжнародному праві навколишнього середовища. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2015. С. 310–313.

194. Чіпко М. В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2017. 23 с.

195. Чіпко М. В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2017. 237 с.

196. Шинкарчук М. Б. Щодо відповідальності держав у міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 413–414.

197. Шпакович О. М. Особливості установчих документів міжнародних організацій. *Журнал східноєвропейського права. Електронне науково-практичне видання*. 215. № 17. С. 37–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2015_17

198. Шпакович О. М. Право міжнародних організацій : навч. посібник. Київ : Фенікс, 2021. 132 с.

199. Шперун Х. В. Внутрішньо-організаційний механізм Міжнародного валютного фонду. *Український часопис міжнародного права*. Київ : Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. № 4. С. 34–38.

200. Шперун Х. В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. 18 с.

201. Шперун Х. В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду : дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право; Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ, 2013. 220 с.

202. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики [Текст] : монографія. Харків : Право, 2012. 456 с.

203. Щокін Ю., Свояк Д. Юридична природа привілеїв та імунітетів міжнародних міжурядових організацій та їх персоналу. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4 (31). С. 132–142.

204. A historical review of promotion strategies for electricity from renewable energy sources in EU countries / R. Haas, C. Panzer, M. Rescha, M. Ragwitzb, G. Reeses, A. Held. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2011. № 15. P. 1003–1034.

205. Adoption of the Energy Charter Secretariat's Work Programme for 2016–2017. *DECISION OF THE ENERGY CHARTER CONFERENCE. CCDEC 2015, 21 WPR, Brussels, 29 November 2015*. URL : <http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/2015/CCDE C2 01521.pdf>.

206. Agreement Concerning the Creation of the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC). Done at Baghdad, on 14 September 1960. *Treaty Series. Treaties and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of the United Nations* / United Nations. Vol. 443. New York : United Nations, 1963. P. 248–252.

207. Agreement on an International Energy Program (as amended 9 May 2014). Paris, France, 18 November 1974. URL : <https://www.iea.org/media/aboutus/iep.pdf>.

208. Agreement on Privileges and Immunities for the International Renewable Energy Agency, International Renewable Energy Agency Third session of the Assembly Abu Dhabi, 13–14 January 2013.

209. Akehurst M. A Modern Introduction to International Law. Sevens revised edition. Routledge, 1997. 472 p.

210. Aleh Cherp, Jessica Jewell and Andreas Goldthau. *Governing Global Energy: Systems, Transitions, Complexity, Global Policy*. January 2011. Vol. 2, iss. 1. P. 75–88.

211. Amadi S. Improving Electricity Access through Policy Reform: A Theoretical Statement on Legal Reform in Nigeria's Power Sector. Yinka Omorogbe and Ordor A. Okoye (eds). *Ending Africa's Energy Deficit and the Law: Achieving Sustainable Energy for All in Africa*. Oxford University Press, 2018. P. 346–347.

212. Amrita Bahri Public Private Partnership for WTO Dispute Settlement. Enabling Developing Countries? 2018. P. 18–32.

213. [Angela Merkel switches on Wendelstein 7-X fusion device. Experimental operation of the fusion reactor type stellarator kicks off with festive ceremony: February 03, 2016. URL : https://www.mpg.de/9926419/wendelstein7x-start.](https://www.mpg.de/9926419/wendelstein7x-start)

214. Annual Report 2014. OFID The OPEC Fund for International Development [Text] / Edited by D. Alkhateeb; OFID. Vienna : [б. в.], 2015. 81 p.

215. Approval of the conclusions of the Review under 34(7) ECT, Decision of the Energy Charter Conference CCDEC 2014 06 GEN., 20 November 2014. URL : http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/CCDEC2014_06.pdf.

216. Approval of the Terms of Reference for the Energy Efficiency Group. *Decision of the Energy Charter Conference*. CCDEC 2015, 18 EEF, Brussels, 26 November 2015. URL :

<http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/2015/CCDE C2 01518.pdf>.

217. Archer C. *International Organizations*. London : George Allen & Unwin, 1983. 205 p.

218. Aziz D. *Global Public-Private Partnerships in International Law* [Text]. *Asian Journal of International Law*. 2012. Vol. 2. Iss. 02. P. 339–374.

219. Baxter R. *International Law. Her Infinite Variety*. 1980. Vol. 29. № 4. P. 549–566.

220. Bekenova K. *The Epistemic Communities as a Key to International Cooperation* [Text]. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSR)*. 2014. Vol. 19. Iss. 8. Ver. I. P. 68–75.

221. Bilotskiy S., Danylova N., Grinenko O., Karmaza O., Koucherets D. *Legal and economic aspects of Ukrainian enterprises activity at the European renewable energy market. Investment Management and Financial Innovations*. 2017. T. 14, (2). P. 71–78. (Scopus). URL : http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/imfi_2017_14_2_9.pdf

222. Boutros-Ghali B. *Reforming the UN and Other International Institutions* : direct transcript (unedited version) of the pre-recorded speech given by Boutros Boutros-Ghali, London School of Economics, 1 April 2004. URL : <http://www.lse.ac.uk/publicEvents/pdf/20040401Ghali.pdf>.

223. Bowett D. W. *The law of international institutions*. 4th ed. London : Sweet & Maxwell , 1982. P. 336–383.

224. Bradbrook A. *Green Power Schemes: The Need For A Legislative Base*. *Melbourne University Law Review*. 2002. Vol. 26. P. 15–31.

225. Bradbrook A. J. *Property Law and Energy Law: One Academic's Perspective* [Text]. *Law as Change. Engaging with the Life and Scholarship of Adrian Bradbrook* / Edited by P. Babie, P. Leadbeter. Adelaide : University of Adelaide, 2014. xiii + 322 p. P. 257–282.

226. Bruce S. International Law and Renewable Energy: Facilitating Sustainable Energy for All? [Text]. *Melbourne Journal of International Law*. 2013. Vol. 14 (1). P. 18–53.

227. Burak S., Bratsuk I., Gutnyk V., Petrenko Yu., Yavorska I. Direct and indirect effect of European Union directives in the context of European Union Court of Justice decisions. *Revista de la Universidad del Zulia*. 2022. Vol. 13 N 38. P.89–106. (Web of Science). URL : <https://produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/38701/43089>

228. Cassese A. Diritto Internazionale, A cura di Paola Geta, Seconda Edizione, Milano: il Mulino, 2013, 429 p.

229. Cepelka C., Sturma P. Mezinárodní právo veřejné. Praha, 2003. S. 114–121.

230. CERN Provides Geneva International Airport with Solar Panels. URL : <http://www.forbes.com/sites/jenniferhicks/2012/03/13/geneva-international-airport-gets-largest-solar-energy-system/#d9f9c5e5a6fb>.

231. Chibueze E. Can Nigeria Meet its Electricity Goals by 2030? We found out. Heinrich Boll Stiftung, 2019.

232. China's nuclear fusion machine just smashed Germany's hydrogen plasma record 8 February 2016. URL : <http://www.sciencealert.com/china-s-nuclear-fusion-machine-just-smashed-germany-s-hydrogen-plasma-record>.

233. Citelli M., Barassi M., Belykh K. Renewable Energy in the International Arena : Legal Aspects and Cooperation. *Groningen Journal of International Law*. 2014. Vol. 2. № 1 : Energy & Environmental Law. P. 1–32.

234. Colgan J., Robert O. Keohane, and Thijs Van de Graaf. 2011. Punctuated Equilibrium in the Energy Regime Complex. Review of International Organizations.

235. Conca K. An Unfinished Foundation: The United Nations and Global Environment Governance [Text]. Oxford : Oxford University Press, 2015. 332 p.

236. Constantinescu T., Janssen R., Nielsen L. PEEREA's role in energy efficiency policy making and delivery in a pan European perspective [Text]. *Energy Savings: What Works & Who Delivers?* – eceee 2005 Summer Study, 30 May – 4 June 2005, Mandelieu La Napoule, France. P. 275–277.

237. Constituency of the Energy Charter Conference URL : <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers>.

238. Convention for the Establishment of a European Organization for Nuclear Research : Paris, 1st July, 1953; as amended on 17 January 1971. URL : <http://council.web.cern.ch/council/en/governance/convention.html>.

239. Council Decision of 30 November 2009 on the signing and conclusion of the Terms of Reference for the International Partnership for Energy Efficiency Cooperation (IPEEC) and the Memorandum concerning the hosting by the International Energy Agency of the Secretariat to the International Partnership for Energy Efficiency Cooperation by the European Community (2009/954/EC). *Official Journal of the European Union*. No L 330. 16.12.2009. P. 37–47.

240. Council Regulation (EEC) 2039/82 of 19 July 1982 amending Regulation (EEC) 726/79 as regards the granting of financial support for projects to exploit alternative energy sources. *Official Journal*. L 219. 28/07/1982. P. 9.

241. Covenant of Mayors for Climate & Energy. URL : http://www.covenantofmayors.eu/about/covenant-of-mayors_en.html.

242. Crawford J., Johnston D. Principles of the Institutional Law of International Organizations. Second Revised Edition. *Cambridge university press*. 2005. P. 137–139.

243. Creation of IRENA. URL : <http://www.irena.org/menu/index.aspx?mnu=cat&PriMenuID=13&CatID=30>.

244. CTI PFAN Services. URL : <http://www.cti-pfan.net/cti-pfan-services>.

245. Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation, Decision C(74)203/FINAL, 15 November 1974. URL :

[http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=149&InstrumentPID=145&Lang=en&Book=.](http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=149&InstrumentPID=145&Lang=en&Book=)

246. Decision on Rules of Procedure for subsidiary organs to be included in the Provisional Rules of Procedure of the Assembly and of the Council. URL : https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/About-IRENA/Council/Eighth-Council/C_8_4_RoPsC-amended.pdf.

247. Declaration: International Partnership for Energy Efficiency Cooperation : June 8, 2008. URL : <http://www.g8.utoronto.ca/energy/080608ipeec.pdf>.

248. Depledge J. Against the Grain: The United States and the Global Climate Change Regime [Text]. *Global Change, Peace & Security*. 2005. Vol. 17. No. 1. P. 11–27.

249. Directive 2010/75 / EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control (Recast) (Text with EEA relevance). *Official journal of the European Union*. 2010. L 334/17.

250. DIREKT – Small Developing Island Renewable Energy Knowledge and Technology Transfer Network. URL : <http://direkt-project.eu>.

251. Doliwa-Klepacki Z. Encyklopedia organizacji miendzynarodowych. Warszawa : “Wydawnictwo 69”, 1997. 167 s.

252. Eagleton C. International Government 3rd ed. New York : The Ronald Press Co., 1957.P. 304–305.

253. Economic wars are deadly weapons in the imbalance of states. URL : <https://rawabetcenter.com/en/?p=6628#:~:text=The%20economic%20embargo%20is%20the%20most%20lethal%20weapon,and%20social%20consequences%20such%20as%20famine%20and%20disease>.

254. Edited by Franz Cede and Lilly Sucharipa-Behrmann. The United Nations: Law and Practice. *Kluwer Law International*. 2001.

255. Edward A. L. Why Has the Number of International Non-Governmental Organizations Exploded since 1960? [Text]. *Cliodynamics: The Journal of Theoretical and Mathematical History*. 2010. Vol. 1. Iss. 1. P. 81–91.

256. Emissions Trading Worldwide. International Carbon Action Partnership Status Report 2015 [Text] / Edited by C. Serre, M. Santikarn, K. Stelmakh [et al.]; ICAP Secretariat. Berlin : Druckerei Glaser, 2015. 72 p.

257. Energy Technology Initiatives 2013. Implementation through Multilateral Co-operation / Second edition. IEA Publications. OECD/IEA, 2013. 114 p. URL : <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/EnergyTechnologyInitiatives2013.pdf>.

258. Environment at a Glance 2015: OECD Indicators [Text] / OECD (2015). Paris : OECD Publishing, 2015. 101 p.

259. Establishment of the Working Group on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects: Terms of Reference, Decision of the Energy Charter Conference CCDEC 1998 20 EEF, 3–4 December 1998. URL : <http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/CCDEC199820.pdf>.

260. Esu F., Sindico F. IRENA and IEA: moving together towards a sustainable energy future, competition or collaboration? *Climate Low*. Vol. 6. 2013. P. 233–239.

261. European Communities – Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products : Appellate Body Joint Report. Doc. WT/DS400/AB/R WT/DS401/AB/R 22 May 2014 / WTO. § 5.174. P. 124. URL : https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/400_401abr_e.pdf.

262. Feed-in Premiums (FIP). URL : [https://energypedia.info/wiki/Feed-in_Premiums_\(FIP\)](https://energypedia.info/wiki/Feed-in_Premiums_(FIP))

263. Feed-in tariff vs. Feed-in premium. 6th south east Europe energy dialogue Thessaloniki. May 30th & 31st, 2012. 19 p.

264. Feed-in-tariff. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Feed-in_tariff
265. Final act of the European Energy Charter Conference – Energy Charter Treaty and Related Documents, 2004. URL : http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/EN.pdf.
266. Florini A., Sovacool B. K. Who governs energy? The challenges facing global energy governance [Text]. *Energy Policy*. 2009. Vol. 37. Iss. 12. P. 5239–5248.
267. Framework for Long-Term Deep Carbon Reduction Planning : Carbon Neutral Cities Alliance, 2015. P. 2–3. URL : <http://usdn.org/uploads/cms/documents/cnca-framework-12-16-15.pdf>.
268. Francis B. M., Moseley L. and Iyare S. O. Energy Consumption and Projected Growth in Selected Caribbean Countries. *Energy Economics*. 2010. Vol. 29. No. 6. P. 1224.
269. G20 Energy Efficiency Action Plan. Voluntary Collaboration on Energy Efficiency : 16 November 2014. URL : http://www.g20australia.org/sites/default/files/g20_resources/library/g20_energy_efficiency_action_plan.pdf.
270. Gesetz für den Vorrang Erneuerbare Energien (“Erneuerbare-Energien Gesetz – EEG”) / Act on granting priority to renewable energy sources (Renewable Energy Sources Act – EEG). 1st Jan 2012. URL : https://www.clearingstelleeeg.de/files/node/8/EEG_2012_Englische_Version.pdf.
271. [Global Energy Transformation, International Renewable Energy Agency \(IRENA\), IRENA, 2018, P. 75. URL : https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Apr/IRENA_Report_GET_2018.pdf?la=en&hash=9B1AF0354A2105A64CFD3C4C0E38ECCEE32AAB0C](https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Apr/IRENA_Report_GET_2018.pdf?la=en&hash=9B1AF0354A2105A64CFD3C4C0E38ECCEE32AAB0C).
272. Global governance – the rise of non-state actors. A background report for the SOER 2010 assessment of global megatrends / European Environment Agency. Technical report No 4/2011. Luxembourg : Publications Office of the European Union. 2011. 24 p.

273. Gobitec and Asian Super Grid for Renewable Energies in Northeast Asia. URL : http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/Gobitec_and_the_Asian_Supergrid_2014_en.pdf.
274. Gömmel R. Investing into North African Solar Power. A Legal Framework for Risk Management and Prospects for Arbitration [Text]. Springer, 2015. xix + 240.
275. Henning H.-M. Phasen der Transformation des Energiesystems. *Energiewirtschaftliche Tagesfragen*. 2015. №1(2). S. 10–13.
276. Higgins R. Problems & Process International Law and How We Use it. Oxford, 2001. P. 48–55.
277. Hillgenberg H. A Fresh Look At Soft Law. *European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10. №. 3. P. 499–515.
278. Hirschl B. 2009. International renewable energy policy – between marginalization and initial approaches. *Energy Policy* 37: 4407-16.
279. [History – International Renewable Energy Agency. URL : https://www.irena.org/history.](https://www.irena.org/history)
280. Howse R. World Trade Law and Renewable Energy: The Case of NonTariff Barriers. UN, UNCTAD. N.Y., Geneva, 2009. 22 p.
281. http://kodeksyby.com/zakon_rb_o_vozobnovlyaemyh_istochnikah_energii.htm.
282. http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/Publications/ECT_Guide_ANG.pdf.
283. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
284. <http://www.khaleejtimes.com/nation/inside.asp?xfile=/data/na>.
285. <https://dn.gov.ua/news/derzhenergoefektivnosti-ta-ministerstvo-energetiki-oae-rozglyanuli-nagalni-pitannya-spivpraci-ta-mozhливosti-zapuskuzelenih-proektiv-za-uchastyu-arabskih-fondiv-i-kompanij>.

286. <https://ecoclubua.com/2010/11/konferentsiya-zi-zminy-klimatu-v-kankuni-cop16/#contact>.
287. https://iea.blob.core.windows.net/assets/4a50d774-5e8c-457e-bcc9-513357f9b2fb/World_Energy_Outlook_2017.pdf.
288. <https://islands.irena.org/About>.
289. <https://www.globalgeothermalalliance.org/>.
290. <https://www.irena.org/About/Membership>.
291. <https://www.irena.org/About/Vision-and-mission>.
292. <https://www.kmu.gov.ua/news/priyednannya-ukrayini-do-irena-dozvolit-zvertatisya-do-fondu-rozvitku-abu-dabi-shodo-pilgovih-kreditiv-na-zeleni-proekti>.
293. <https://www.swissinfo.ch/rus/politics/%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE-20-%D0%BB%D0%B5%D1%82-%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%B4-%D1%88%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%8C-%D0%B2-%D0%BE%D0%BE%D0%BD/47385248>.
294. <https://www.irena.org/News/articles/2020/Jan/IRENA-and-EBRD-Sign-an-Agreement-to-Strengthen-Cooperation>.
295. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j02/print#n117.
296. <https://www.irena.org/news/pressreleases/2021/Mar/The-IDB-and-IRENA-Foster-a-Sustainable-Energy-Future-in-LAC>
297. <https://www.irena.org/News/pressreleases/2022/Sep/IRENA-and-CABEI-Collaborate-on-Energy-Transition-Financing-in-Central-America>.
298. <https://www.irena.org/News/pressreleases/2021/Sep/AIIB-and-IRENA-team-up-to-accelerate-ASIAs-energy-transition..>
299. ILC Yearbook. 1949. Vol. I. P. 159.

300. Institutional and financial arrangements for international environmental cooperation : GA Resolution 2997 (XXVII), 1972 / The United Nations General Assembly. URL : <http://www.undocuments.net/a27r2997.htm>.

301. Instrument for the Establishment of the Restructured Global Environment Facility. Washington, DC : Global Environment Facility. Washington, October 2011. 130 p. URL : http://www.thegef.org/gef/sites/thegef.org/files/publication/GEF_Instrument_Oct2011_final_0.pdf.

302. International Conference for Renewable Energies Bonn 2004. Political Declaration, 4 June 2004. URL : http://www.ren21.net/Portals/0/documents/irecs/renew2004/Political_declaration_final.pdf.

303. International Energy Agency. About The International Low-Carbon Energy Technology Platform. URL : <http://www.iea.org/aboutus/affiliatedgroups/platform/>.

304. International Energy Agency. Membership. URL : <http://www.iea.org/aboutus/faqs/membership/#d.en.20933>.

305. International Energy Agency. Our mission. URL : <https://www.iea.org/aboutus/>.

306. International Energy Charter. Country Reviews. URL : [http://www.energycharter.org/what-we-do/energy\[1\]efficiency/energy-efficiency-country-reviews/](http://www.energycharter.org/what-we-do/energy[1]efficiency/energy-efficiency-country-reviews/).

307. International Renewable Energy Agency (IRENA). Global Atlas for renewable energy. 2020. URL : <https://www.irena.org/globalatlas>. [Accessed 24 March 2020].

308. International Renewable Energy Agency (IRENA). Methodology background document: development of a decarbonisation pathway for the global energy system to 2050. A country-by-country analysis for the G20 based on IRENA's REmap and renewable energy benefits programmes. 2017. URL :

<http://www.irena.org>

[g//media/Files/IRENA/REmap/Methodology/IRENA_REmap_Decarbonisation_Pathway_Methodology_2017.pdf?la=en&hash=ADC8F7D359F5C23A3F50744E66D8E3E163ED97C4](http://www.irena.org/media/Files/IRENA/REmap/Methodology/IRENA_REmap_Decarbonisation_Pathway_Methodology_2017.pdf?la=en&hash=ADC8F7D359F5C23A3F50744E66D8E3E163ED97C4). [Accessed 12 January 2020]. accessed.

309. International Renewable Energy Agency (IRENA). Preparatory commission for the International Renewable Energy Agency, report of the third session of the preparatory commission. Abu-Dhabi: UAE; 2010.

310. International Renewable Energy Agency (IRENA). Re-energising the future COP21. Sustainable Energy Marketplace; 2015. URL : <https://www.irena.org/newsroom/articles/2015/Jul/Renewable-Energy-Track-At-COP21-RE-Energising-the-Future>. [Accessed 12 January 2020]. accessed.

311. International Renewable Energy Agency (IRENA). Report of the fourth session of the assembly of the international renewable energy agency, document fourth session of the assembly of IRENA. 2014. Abu-Dhabi.

312. International Renewable Energy Agency (IRENA). Report of the third session of the assembly of the international renewable energy agency. 2013. Abu-Dhabi.

313. International Renewable Energy Agency. Policies and Regulations for Renewable Energy Mini-Grids. 2018. P. 6

314. IRENA, China to join International Renewable Energy Agency, January 14, 2013, Next to the decision of the Obama administration to join, the main reason. URL : http://www.irena.org/News/Description.aspx?NType=N&News_ID=287 (accessed September 26, 2013).

315. IRENA, оновлення щодо членства в IRENA. URL : <http://www.irena.org/menu/index.aspx?mnu=cat&PriMenuID=46&CatID=67>

316. Jankovic, Branimir M. Public international law. Dobbs Ferry, N.Y., Transitional Publishers, 1983. 423 p.

317. Jeff Colgan, Robert Keohane and Thijs Van de Graaf (thijs.vandegraaf@ugent.be). *The Review of International Organizations*. 2012. Vol. 7, issue 2, P. 117–143.

318. Joint Declaration by the IEA and Brazil, China, India, Indonesia, Russia and South Africa on the Occasion of the 2013 IEA Ministerial Meeting Expressing Mutual Interest in Pursuing an Association. Paris, 20 November 2013. URL : <http://www.iea.org/media/ministerialpublic/2013/jointdeclaration.pdf>.

319. Joint Ministerial Declaration on the occasion of the 2015 IEA Ministerial meeting expressing the Activation of Association: Paris, France, November 18, 2015. URL : http://www.iea.org/media/news/2015/press/IEA_Association.pdf.

320. Kaminska N., Siokh K., Demidenko V. Trends in the Development of International Legal Personality and Subjects of International Law: Theoretical Analysis. *OPCION. Universidad del Zulia* 2018. T. 34 №: 87-2. P. 507–520. (Scopus). URL : <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85060494215&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&sid=d70274cb9ba7c4fd2044a3172bf4b05a&sot=autdocs&sdt=autdocs&sl=18&s=AU-ID%2857205542968%29&relpos=1&citeCnt=0&searchTerm=>

321. Kaminska N. Activities of international organizations in the field of empowerment of women, gender equality. *The optimization of protection model for rights and freedoms of ukrainian person* : collective monograph / V. M. Bevzenko, V. A. Bortnyak ect. Lv-Torun : SENCE, 2019. P. 159–178. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/22/237/538-1>

322. Keohane Robert O. and David Victor. Forthcoming. The Regime Complex for Climate Change. *Perspectives on Politics*. March, 2011. Vol. 9, No. 1.

323. Klabbbers J. *An Introduction to International Institutional Law*. Cambridge, 2002. P. 170–174.

324. Klabbers J. The paradox of international institutional law. *International Organizations Law Review*. 2008. № 5(1). P. 151–173. URL : <https://doi.org/10.1163/157237408X326138>

325. Kylsäter M. A Legitimate Form of Governance? Examining Public[1]Private Partnerships International Environmental Politics [Text] / Lund University, Department of Political Science. Lund : [б. в.], 2011. 60 p.

326. Lawal K. T. Law, Policy, and the Development of Renewable Energy for Electricity: A Case for a Renewable Energy Law in Nigeria. *International Journal of Legal Information*. 2021. № 49. P. 3-15.

327. Lesage Dries, Van de Graaf Thijs, and Westphal Kirsten. Global Energy Governance in a Multipolar World. Farnham : Ashgate Publishing, 2010. 234 p.

328. List of non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council as of 1 September 2014, Note by the Secretary-General E/2014/INF/5, 3 December 2014. URL : <http://csonet.org/content/documents/E-2014-INF-5%20Issued.pdf>.

329. Local Governments for Sustainability. Activities. URL : <http://www.iclei.org/agendas.html>.

330. Lüder S. R. The legal nature of the International Criminal Court and the emergence of supranational elements in international criminal justice. *RICR Mars IRRC*. 2002. March, 84. URL : https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/079-092_luder.pdf

331. Morawiecki V. Funkce mezinárodní organizace. Univerzita Palackého v Olomouci 1971. 384 s.

332. Medvedieva M., Sopilko I., Guliev A., Bilotsky S., Nevara L., Lovin A., Sirokha D. [Fragmentation and synergies in international climate change regime](#). *Environmental Policy and Law*. 2018. Vol. 48, no. 3–4. P. 160–168. (Scopus). URL : <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203023296>

333. Mathews J. Why cheap oil will not wreck the prospects for renewable energy – this time around. URL : <http://www.energypost.eu/cheap-oil-will-wreck-prospects-renewable-energy-time-around/>.

334. Memorandum from the 4th Nobel Laureates Symposium in on Global Sustainability. Hong Kong: 25 April 2015. 4C: Changing Climate, Changing Cities. The Great Urban Transformation. URL : http://www.nobel-cause.de/hong-kong-2014/Memorandum_PIK_150616.pdf.

335. Metayer M., Breyer C., Fell H.-J. The projections for the future and quality in the past of the World Energy Outlook for solar PV and other renewable energy technologies. *31st European Photovoltaic Solar Energy Conference (EU PVSEC)*. September 2015. 27 p.

336. Morris D., Collins The Conflict of Laws. 14th ed. London, 2006. Vol. 2. P. 1567–1568.

337. Müller F. IRENA as a glocal actor: pathways towards energy governmentality. *Europen J Soc Sci Res*. 2017. Vol. 30, No 3. P. 306–322.

338. Nagasaki Declaration of the Pugwash Council : The 61st Pugwash Conference on Science and World Affairs «Nagasaki’s Voice: Remember You Humanity», 1–5 November 2015, Nagasaki, Japan.

339. Note of the Council Chair on subsidiary organs of the Council. URL : https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/About-IRENA/Council/Seventh-Council/C_7_CRP_1_Committees.pdf.

340. OFID Ministerial Declaration on Energy Poverty : June 14, 2012, Seefeld, Austria. URL : http://www.ofid.org/Portals/0/Documents/Ministerial_Declaration_Pamphlet_Final_English_version.pdf.

341. OFID Profile. June 2016 URL : <http://www.ofid.org/HOME/OFID-Profile>.

342. OFID. Energy: The catalyst for Agenda 2030. URL : <http://www.ofid.org/FOCUS-AREAS/Energy>.

343. OFID's story 1976–2016: A potted history [Text] / OFID Quarterly. 2016. January. P. 4–11.
344. OPEC Statute : Caracas, January 1961. URL : http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/OPEC_Statute.pdf.
345. Paris Agreement : 12 December 2015. URL : https://unfccc.int/files/meetings/paris_nov_2015/application/pdf/paris_agreement_english_.pdf.
346. Parthan B., Bachhiesl U., Stigler H. Barrier Removal of Renewable Energy and Energy Efficiency Projects: Lessons from Developing Countries [Text]. *Internationalen Energiewirtschaftstagung an der TU Wien*. IEWT, 2009. 7 p.
347. Pattberg P., Biermann F., Chan S., Mert A. Public-Private Partnerships for Sustainable Development. Emergence, Influence and Legitimacy [Text]. Cheltenham, UK/Northampton, MA, USA : Edward Elgar, 2012. 288 p.
348. Phased Financing and the PFAN-UNIDO-REEEP Partnership. URL : <http://www.reeep.org/invest>.
349. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development. URL : http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanI mpl .pdf.
350. Potsdam Memorandum «Global Sustainability: A Nobel Cause» : Potsdam, Germany, 8–10 October 2007. URL : http://www.nobel-cause.de/potsdam-2007/potsdam-memorandum/Potsdam%20Memorandum_eng.pdf.
351. Programme. Environment for Development : Medium-term Strategy 2010–2013 United Nations Development. URL : <http://www.unep.org/PDF/FinalMTSGCSS-X-8.pdf>.

352. Promotion of new and renewable sources of energy, including the implementation of the World Solar Programme 1996–2005 : Resolution UN GA from 23 June 2000. Doc. A/RES/55/91. Report of the Secretary-General. 7 p.

353. Public International Law [B. M. Jankovic]. Dobbs Ferry, New York : Transnational Publishers, Inc., 1983. 423 p.

354. Redfern A. Law and Practice of International Commercial Arbitration. London 1991. P. 47–49.

355. REEEP Donors. URL : <http://www.reeep.org/reeep-donors>.

356. REEEP. Regional Secretariats. URL : <http://www.reeep.org/regional-secretariats>.

357. [REEGLE](http://www.reegle.info). URL : <http://www.reegle.info>.

358. REN21 Annual Report 2015. P. 17. URL : [http://www.ren21.net/wp\[1\]content/uploads/2015/12/REN21_AnnualReport_final_2015_low.pdf](http://www.ren21.net/wp[1]content/uploads/2015/12/REN21_AnnualReport_final_2015_low.pdf).

359. REN21 Secretariat. URL : <http://www.ren21.net/about-ren21/about-us/secretariat/>.

360. REN21. About us. URL : <http://www.ren21.net/about-ren21/about-us/>.

361. Renewable Energy Sources and Climate Change Mitigation. Special Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Text] / Ed. by O. Edenhofer, R. Pichs-Madruga, Y. Sokona. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 1088 p.

362. Renewables 2015 Global Status Report. URL : http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2015/07/REN12-GSR2015_Onlinebook_low1.pdf.

363. Renewables 2017. Global Status Report (Paris: REN21 Secretariat). P. 301. URL : https://www.ren21.net/wp-content/uploads/2019/05/GSR2017_Full-Report_English.pdf.

364. Report by the Chairman of the Working Group on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects, Decision of the Energy Charter Conference

CCDEC 2015 32 NOT, 3 December 2015. URL : <http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/2015/CCDEC2>.

365. Report by Mr. H. Lauterpacht, Special Rapporteur. *Yearbook of the International Law Commission*. 1953. Vol. II Documents of the fifth session including the report of the Commission to the General Assembly. URL : https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1953_v2.pdf

366. [Report of the Conference of the Parties on its fifteenth session, held in Copenhagen from 7 to 19 December 2009. Addendum. Part Two: Action taken by the Conference of the Parties at its fifteenth session, FCCC/CP/2009/11/Add.1, 30 March 2010.](#) URL : <http://unfccc.int/resource/docs/2009/cop15/eng/11a01.pdf>.

367. Ritchie C. Changing relationships between International Non-Governmental Organizations and the United Nations. URL : <http://www.uia.org/archive/ingos-un>.

368. [Robinson J. P.P. Contribution of the Pugwash movement to the international regime against chemical and biological weapons. Pugwash Meeting No 242, 10th Workshop of the Pugwash Study Group on the Implementation of the Chemical and Biological Weapons Conventions, The BWC Protocol Negotiation: Unresolved Issues, Geneva, Switzerland, 28–29 November 1998. 29 p.](#) URL : <http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/documents/pugwash-hist.pdf>.

369. Roehrkasten S., Westphal K. IRENA and Germany's foreign renewable energy policy, SWP Comments Working Paper, Berlin, FG 8, 2013/01, September 2013.

370. Roesch R., Sanchez C.G.R., Benmarraze S., Salgado G.A., Bohr K. The IRENA Project Navigator: developing bankable renewable energy projects. *Development (Basingstoke)*. 2015. Vol. 58, No 4. P. 556–563.

371. Röhrkasten, Sybille and Kirsten Westphal. 2012. IRENA: Stay the Course!. *On the value of a multilateral organisation for renewable energy*. Vol. SWP Comments 37. Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik.

372. Rouhban B. UNESCO's contribution to the World Solar Programme [Text]. *Energia, Sociedad y Medio Ambiente*. – VII. Jornadas de Urdaibai sobre desarrollo sostenible. 22–23 de noviembre de 2001. P. 23–26.
373. Rules of Procedure of the Assembly of IRENA adopted Assembly of IRENA decision A/5/5 18 December. 2014.
374. Salman N. ADFD approves US\$25 million IRENA-recommended Solar PV Projects in Mauritius. Emirates News Agency; 2018. Rwanda 2018 Jan 13. URL : <http://wam.ae/en/details/1395302659720>. [Accessed 12 January 2020].
375. Scheer H. *The Energy Imperative: 100 Percent Renewable Now*. Routledge, 2012. 264 p.
376. Schermers H. G., Blokker N. *International Institutional Law: Unity within. Diversity*. Boston / Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2003. P. 1071–1073.
377. Scott R. *The History of the International Energy Agency. Major Policies and Actions*. OECD/IEA, 1994. Vol. II. P. 49–50.
378. Seyersted F. *Common Law of International Organizations*. Leiden–Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. P. 117–120.
379. Shpakovych O. M., Mykivych M. M. Supranationality and international organizations: definition, features, models. *Opción*. 2020. Año 36. Especial № 26. P. 1727–1745. (Scopus). URL : <https://produccioncientificaluz.org/index.php/opcion/article/view/31805>
380. Singh N. *Termination of Membership of International Organisations*. New York : Frederick A. Praeger, 1958. 209 p.
381. Snyder F. Soft law and institutional practice in the European Community. *European University Institute Working Paper, LAW*. Florence, 1993. № 93/5. 36 p.
382. Smyrnova K., Mykivych M., Fedorova A., Bratsuk I. and Makarukha Z. *Legal Regulation of Taxation of Transnational Corporations in the*

European Union. *Review of Law & Economics*, 2023. (Scopus). URL : <https://doi.org/10.1515/rle-2022-0077>

383. Stromeinspeisungsgesetz. URL : <https://de.wikipedia.org/wiki/Stromeinspeisungsgesetz>.

384. Sustainable development goals. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2023-en.pdf> 36 p.

385. Sustainable Energy Regulation and Policymaking Training Manual for Africa : Introduction and user manual, 2006. P. 7. URL : https://www.unido.org/fileadmin/media/documents/pdf/training_manual_on_sustainable_energy_regulation_and_policymaking_for_Africa.pdf.

386. The Agreement Establishing the OPEC Fund for International Development : As revised on May 27, 1980. URL : <http://www.ofid.org/Portals/0/Publications/Special%20Publications/AE-engl.pdf>.

387. The Economic Impacts of the Regional Greenhouse Gas Initiative on Ten Northeast and Mid-Atlantic States. Review of the Use of RGGI Auction from the First Three-Year Compliance Period [Text] / P. J. Hibbard, S. F. Tierney, A. M. Okie, P. G. Darling; Analysis Group. Economic, Financial and Consultants. November 15, 2011. 50 p.

388. The History of the International Energy Agency [Text] / edited by R. Scott ; OECD/IEA. Volume I. Origins and Structures of the IEA. Paris : OECD PUBLICATIONS, 1994. 427 p.

389. The International Energy Charter. Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents: Last Updated: 15 January 2016. URL : <http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Legal/ECTC-en.pdf>.

390. The International Energy Charter. Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents : Transparency document (with Annex W, modified into a positive list of the applicable WTO provisions), Last Updated: 22 February 2016.

URL : http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Legal/ECT-Positive_Annex_W.pdf C. 92–93.

391. The Paris Agreement. URL : http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php.

392. The role of IRENA in the context of other international organisations and initiatives. P. 3. URL : https://archive.globalpolicy.org/images/pdfs/1_-_Role_IRENA.pdf.

393. Thomas B. Johansson “The Imperative of Energy for Sustainable Development”, in *The Law of Energy for Sustainable Development* ed. Adrian J. Bradbrook et al. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 46 p.

394. Tkacik J. A New Normal for Green Growth. Annual Report 2014/15 [Text] / REEEP. Vienna : REEEP, 2015. 81 p. URL : http://www.reeep.org/sites/default/files/REEEP_Annual_Report_2015_DS.pdf.

395. Toby D. Couture, Karlynn Cory, Claire Kreycik, Emily Williams A Policymaker’s Guide to Feed-in Tariff Policy Design. Technical Report NREL/TP6A2-44849. July 2010. 144 p.

396. Transnational Climate Change Governance [Text] / H. Bulkeley, L. B. Andonova, M. M. Betsill and others. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. v + 206 p.

397. Transnational Recommendation Report. Prepared for DIREKT – Small Developing Island Renewable Energy Knowledge and Technology Transfer Network [Text] / P. Bijay, M. Boodhan, K. Chmutina [et al.]. Hamburg : DIREKT Project, 2012. 56 p.

398. UN doc. (A/66/10).

399. UNIDO and REEEP join hands to co-host the next generation of PFAN to accelerate private financing for clean energy businesses in the developing world. URL : <http://www.reeep.org/news/unido-and-reeep-join-hands-co-host-next-generation-pfan-accelerate-private-financing-clean>.

400. The United Nations: Law and Practice / Edited by Franz Cede and Lilly Sucharipa-Behrmann. *Kluwer Law International*. 2001. 400 pp.

401. Updating of the Energy Charter, Decision of the Energy Charter Conference CCDEC 2012 19 GEN, 27 November 2012. URL : http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/CCDEC2012_19.pdf.

402. Urpelainen J., and Thijs Van de Graaf. forthcoming. The International Renewable Energy Agency: A Success Story in Institutional Innovation? *International Environmental Agreements*.

403. Van de Graaf T. Fragmentation in Global Energy Governance: Explaining the Creation of IRENA. *Global Environmental Politics*. 2013. No 13, (3). P. 14–33.

404. Van de Graaf T. Obsolete or resurgent? The International Energy Agency in a changing global landscape [Text]. *Energy Policy*. 2012. Vol. 48. P. 233–241.

405. Van de Graaf T., Colgan J. Global energy governance: a review and research agenda. URL : <http://www.palgrave-journals.com/articles/palcomms201547.pdf>.

406. Varadi P. F., Wouters F., Hoffman A. R. The sun is rising in Africa and the Middle East: on the road to solar energy future. Singapore: Pan Stanford Publishing, 2018.

407. Von Bertalanfy L. General System Theory. Foundations, Development, Applications. N. Y., 1968. 289 c. URL: https://monoskop.org/images/7/77/Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf

408. Walde T. W. The Energy Charter Treaty. An East-West Gateway for Investment and Trade [Text]. Kluwer Law International, 1996. 704 p.

409. Wälde T. W. The role of selected international agencies in the formation of international energy law and policy towards sustainable development

[Text]. *Energy Law and Sustainable Development* / edited by A. J. Bradbrook, R. L. Ottinger. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 2003. xxi + 231 p. P. 170–201.

410. Weatherby C., Eyler B., Burchil R. UAE energy diplomacy, exporting renewable energy to the global South. TRENDS Research & Advisory and the Stimson Centre, 2018.

411. What is Feed-in Premium. URL : <https://www.igiglobal.com/dictionary/feed-in-premium/55372>.

412. Widdows K. The Unilateral Denunciation of Treaties Containing No Denunciation Clause. *British Yearbook of International Law*. 1982. Vol. 53. P. 83-114.

413. Wilson M. The New Frontier in Sustainable Development: World Summit on Sustainable Development Type II Partnerships [Text]. *VUW Law Review*. 2005. Vol. 36. Iss. 2. P. 389–426.

414. Wolfgang Graf Vitzthum, Alexander Proelß (Herausgeber), *Völkerrecht* (eBook), Hamburg, 2019, 943 s.

415. Working Group Seven Report: Civilian Nuclear Energy, Energy Resources, and International Cooperation : 61st Pugwash Conference on Science and World Affairs. Nagasaki's Voice: Remember Your Humanity Nagasaki, Japan 1–5 November 2015. 5 p. URL : <https://pugwashconferences.files.wordpress.com/2015/10/wg7-report.pdf>.

416. World Charter for Nature, Resolution adopted by the General Assembly A/RES/37/7, 28 October 1982. URL : <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.htm>.

417. World Conservation Strategy. Living Resource Conservation for Sustainable Development [Text] / IUCN-UNEP-WWF. 1980. 77 p.

418. World Energy Council. Energy Trillema Index. URL : <https://trilemma.worldenergy.org>.

419. World Energy Outlook 2017. International Energy Agency, 2017. P. 2. URL : https://iea.blob.core.windows.net/assets/4a50d774-5e8c-457e-bcc9-513357f9b2fb/World_Energy_Outlook_2017.pdf.

420. Wouters F. Global community unites to advance renewable energy: IRENA. Varadi P.F., Eckhart M., editors. *Sun towards high noon: solar power transforming our energy future*. Singapore: Pan Stanford, 2017. P. 236–254.

421. Wright G. The International Renewable Energy Agency: a global voice for the renewable energy era? *Renewable Energy Law and Policy Review*. 2011. Vol. 2, No 4. P. 251–268.

ДОДАТКИ**ДОДАТОК А****Статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України:**

1. Присяжнюк Ю. Міжнародно-правове регулювання співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики. *Університетські наукові записки*. 2022. № 3. С. 67–78.
2. Присяжнюк Ю. Ю. Адміністративні методи та періоди співпраці України з Європейським Союзом у галузі альтернативної енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне видання УжНУ*. Ужгород, 2023. № 2. С. 460–465. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/06/82.pdf>
3. Присяжнюк Ю. Правова діяльність міжнародного агентства з поновлюваної енергетики. *Науковий вісник УжНУ. Серія “Право”*. Вип. 76(2). 2023. С. 251–256.
4. Присяжнюк Ю., Лисик В. Правовий статус Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2018. Вип. 45. С. 219–222.

Статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях інших держав:

5. Prysiazhniuk Y. Legal Basis and Stages of Ukraine’s Cooperation with the EU in the Field of Alternative Energy (text: eng). *International Relations Review*. 2019. № 6. P. 140–153.
6. Prysiazhniuk Y. Prospective Directions for the Development of Cooperation Between Ukraine and the EU in the Field of Alternative Energy (text: ua). *Global Studies Review*. 2020. № 4. P. 132–139.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

7. Присяжнюк Ю. Ю. Нормативно-правова база інтеграції України з ЄС. *Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (17–18 лютого 2012 р.) Том 1. Дніпропетровськ, 2012. С. 154–155. (заочна участь).
8. Присяжнюк Ю. Співпраця України з міжнародними організаціями. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*: матеріали Шостої Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (7 грудня 2012 р.) Чернівці, 2012. С. 309–311. (очна участь, усна доповідь).
9. Prysiazhniuk Y. NATO-Ukraine Cooperation: a Win-Win Situation. *NATO in a Changing Global Security Environment*, Reading Materials Autumn Academy (3–4 October 2013). Lviv, Ukraine, 2013. P. 94–96. (очна участь)
10. Присяжнюк Ю. Ю. Правовий статус міжнародних неурядових організацій. *Наукові дослідження в XXI столітті: теорія і практика (SRTP 2016)*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (21 листопада 2016 р.). Тернопіль, 2016. С. 66–67. (заочна участь).
11. Prysiazhniuk Y. Energy Independence of Ukraine in Implementation of Renewable Energy Sources after Ratification of the Statute of the International Renewable Energy Agency (IRENA), Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Stability in an Unstable World*”. (22 March, 2019). Lviv, 2019. P. 169–173 (очна участь, усна доповідь).
12. Prisyajnyuk Y. Purpose, Functions and Legal Status of Agency From Renewable Energy. “*The 10th Anniversary of the Eastern Partnership: Lessons Learnt, Current Challenges and Future Perspectives*”: Conference

- Proceedings. (7 June 2019). Ukrainian Association of Professors and Researchers of European Integration. Kyiv, 2019. P. 145–148. (очна участь усна доповідь).
13. Prysiazhniuk Y. Methods and Tools for the Use of Alternative Energy in the European Union and Ukraine, Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Virtual Reality of Modern World: Possibilities and Threats*” (17 June 2019). Olsztyn, 2019. P. 83–88. (очна участь усна доповідь).
 14. Prysiazhniuk Y. Етапи становлення співробітництва у галузі альтернативної енергетики України та ЄС. Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*Current Visions and Global Words*”. (25 September 2020). Lviv–Olsztyn, 2020, P. 115–118. (очна участь усна доповідь).
 15. Присяжнюк Ю. Застосування каналів комунікації, для лобювання підтримки альтернативної енергетики. Collection of the Scientific Materials International Scientific Conference: “*International Solidarity in a Post-Truth World*” (15 December 2020). Lviv–Olsztyn, 2020. P. 148–151. (очна участь усна доповідь).
 16. Присяжнюк Ю. Інформаційна діяльність міжнародного агентства з поновлюваних джерел енергії (IRENA) у забезпеченні безпеки людства. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (7–8 жовтня 2020 р.)*. Львів, 2020. С. 112–115. (очна участь усна доповідь).
 17. Присяжнюк Ю. Правове регулювання безпекової політики України в енергетичній сфері. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (13–14 травня 2021 р.)* Львів, 2021. С. 102–105. (очна участь усна доповідь).

18. Присяжнюк Ю. Відновлювана енергетика – складова національної безпеки України. *Криза сучасної системи безпеки: нова карта геополітичних протистоянь*: матеріали міжнародної наукової конференції. (16 квітня 2021 р.). Львів, 2021. С. 105–108. (очна участь усна доповідь).